

ทุ่งตึก

เมืองท่าการค้าโบราณ

สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งส่วนหนึ่งส่วนใด
หรือทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการ
คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ฯลฯ หรือนำไปเผยแพร่ในรูปแบบใดๆ
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากร

All rights reserved

No part of this book may be reproduced in any
form or by any mean without prior written permission
from the Fine Arts Department.

“ทำซ้ำ” คือ การคัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ ฯลฯ
จากต้นฉบับ หรือสำเนา หรือจากการโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ “ดัดแปลง” คือ การทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปใหม่ ปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมงาน ฯลฯ ในส่วนที่เป็น
สาระสำคัญ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ “เผยแพร่ต่อสาธารณชน” เช่น การแสดง การบรรยาย การจำหน่าย การทำให้ปรากฏ
ด้วยเสียง ด้วยภาพ ฯลฯ หรือโดยวิธีอื่นใด ซึ่งงานที่ได้จัดทำขึ้น

หังตก

เมื่อทำการค้าโบราณ

ร้อยเอกบุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ
สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

พงษ์ฤทธิ์ นามกุล

หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช

ทุ่งตึกเมืองท่าการค้าโบราณ

ISBN : 978-974-417-863-3

พิมพ์ครั้งแรก : ตุลาคม ๒๕๕๐

จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

ดำเนินการโดย

สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต ตำบลศรีสุนทร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ๘๓๑๑๐

ที่ปรึกษา

นายอารักษ์ สังหิตกุล

อธิบดีกรมศิลปากร

นายสด แดงเอียด

รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

นางณัฐภัทร จันทวิษ

นักโบราณคดี ๑๐ ชช. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑ

นายเข้มชาติ เทพไชย

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายอำพัน กิจงาม

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านโบราณคดี

นางสุนิสา มั่นคง

นักโบราณคดี ๘ ว

ผู้เรียบเรียง

ร้อยเอกบุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ

นางสาวเรไร นัยวัฒน์

คณะทำงาน

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นางสาวอรุณรัตน์ สรรเพ็ชร

นายปัญญา พูลศิริ

นางสาวยุดา ดวงมาก

ร้อยเอกบุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ

นายสมจิตต์ สุขกิจ

นายไพศาล วิเชียรแก้ว

นายมนัส ราชสาร

นางสาวเรไร นัยวัฒน์

นายวัชนา นีรัตติย

นางวงศ์พร อุดมา

นายสมศักดิ์ ตริเดช

นางจตุพร บุญเหลือ

นางสายสวาท นีรัตติย

นายวินัย โกศลกิตย

บรรณาธิการ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

ถ่ายภาพ คอมพิวเตอร์กราฟิก ภาพลายเส้น จัดรูปเล่ม ปก

ร้อยเอกบุญฤทธิ์ ฉายสุวรรณ

พิมพ์ที่

บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด ๓๐๕/๑ ถนนพิชัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ โทร. ๐-๒๒๔๓-๔๑๔๗

คำนำ

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก มีความสำคัญต่อการอธิบายภาพรวมของชุมชนโบราณแถบภาคใต้ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเมื่อพิจารณาจากตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และหลักฐานทางโบราณคดีที่พบชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทุ่งตึกเป็นเมืองท่าการค้าที่อยู่ในเส้นทางขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรไปมาระหว่างฝั่งทะเลอันดามันกับฝั่งทะเลอ่าวไทย นักวิชาการส่วนใหญ่เรียกเส้นทางการค้านี้ว่า “เส้นทางข้ามคาบสมุทรตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน” ที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นในสมัยศรีวิชัย

เมืองท่าหรือสถานีการค้าแห่งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการค้าทางทะเลของโลกที่เรียกว่า “เส้นทางสายไหมทางทะเล” เนื่องจากได้เชื่อมโยงการค้าจากยุโรปตะวันตก ผ่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทะเลแดง ไปยังอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีนตอนใต้ ทำให้เศรษฐกิจของดินแดนต่างๆ เกือบทั้งโลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โบราณวัตถุที่พบจากแหล่งโบราณคดีแห่งนี้จึงเป็นสินค้าขึ้นดีหรือสินค้าฟุ่มเฟือยมีทั้งที่มาจากด้านตะวันออกและตะวันตกของแหลมมลายู สินค้าอันเป็นที่ต้องการของบุคคลชั้นสูงเหล่านี้ที่สำคัญได้แก่ เครื่องประดับทองคำ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังตอนปลาย เครื่องถ้วยเปอร์เซีย เครื่องแก้วจากแถบตะวันออกกลาง ลูกปัดหินและแก้วที่ใช้เทคนิคขั้นสูงในการผลิต นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผา เทวรูปพระคเณศ แสดงว่าเมืองท่าแห่งนี้เจริญขึ้นภายใต้อิทธิพลทางศาสนาทั้งพุทธและฮินดูจากประเทศอินเดีย

เลขห้อง..... ๒๐๘

๑๕๑. ๓๘๕

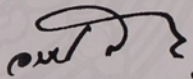
เลขหมู่..... ๒ ๖๒ ๖๗

67016

เลขทะเบียน.....

จากการดำเนินงานทางโบราณคดีในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ของสำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต ได้ขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน ๒ หลุม และขุดพบโบราณสถานจำนวน ๘ แห่ง แม้โบราณสถานดังกล่าวจะถูกขุดทำลายเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงเหลือหลักฐานมากพอที่จะทำให้ทราบถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่ก่อสร้างด้วยอิฐเป็นครั้งแรกบนดินแดนชายฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทย และเป็นหลักฐานสำคัญที่สามารถนำมาใช้อธิบายถึงบทบาทการเป็นชุมชนเมืองทำการค้าของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้มากขึ้น

กรมศิลปากรหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือทุ่งตึกเมืองทำการค้าโบราณเล่มนี้ จะเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของดินแดนภาคใต้ โดยเฉพาะระบบการค้าในสมัยศรีวิชัยที่มีแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกเป็นสื่อสะท้อนเห็นภาพความเคลื่อนไหวของผู้คน ไม่เฉพาะในดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังได้โยงความสัมพันธ์การติดต่อของผู้คนไปยังดินแดนที่เป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญๆ ของโลกในอดีตได้อย่างหลากหลาย ทุ่งตึกจึงเป็นแหล่งโบราณคดีที่คนไทยควรภาคภูมิใจ สุดท้ายนี้กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการศึกษาเรื่องการติดต่อทางการค้าทางทะเลระหว่างดินแดนในประเทศไทยกับดินแดนภายนอกทั้งในทางกว้าง และทางลึกให้มากยิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป

(นายอารักษ์ สั่งหิตกุล)

อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

บทที่ ๑

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดพังงา.....	๑๑
๑. สภาพภูมิศาสตร์.....	๑๒
๑.๑ ที่ตั้งและอาณาเขต.....	๑๒
๑.๒ ลักษณะภูมิประเทศ.....	๑๓
๑.๓ ลักษณะภูมิอากาศ.....	๑๔
๒. ทรัพยากร.....	๑๖
๒.๑ ทรัพยากรน้ำ.....	๑๖
๒.๒ ทรัพยากรป่าไม้.....	๑๘
๒.๓ ทรัพยากรดิน.....	๒๑
๒.๔ ทรัพยากรแร่ธาตุ.....	๒๓
๒.๕ ทรัพยากรทางทะเล.....	๒๓
๓. สภาพแวดล้อม.....	๒๓
๓.๑ ปัญหาบนนิเวศทางทะเล.....	๒๓
๓.๒ ปัญหาเกี่ยวกับดิน.....	๒๔
๓.๓ ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำ.....	๒๔
๓.๔ ปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้และสัตว์ป่า.....	๒๔
๔. การปกครอง.....	๒๔
๕. การศึกษาและการศาสนา.....	๒๖

บทที่ ๒

ชุมชนโบราณตะกั่วป่า : การศึกษาในอดีตที่ผ่านมา.....	๒๗
๑. ลำดับเวลาการศึกษาชุมชนโบราณตะกั่วป่า.....	๒๘
๒. ผลสำรวจและขุดค้นโบราณคดี พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๒๗.....	๔๕

บทที่ ๓

การดำเนินงานทางโบราณคดี.....	๕๗
๑. ตำแหน่งที่ตั้ง.....	๕๗
๒. สภาพโดยทั่วไป.....	๕๗
๓. การดำเนินงานทางโบราณคดี.....	๖๒
๔. โบราณสถานที่ขุดพบ.....	๖๒
โบราณสถานหมายเลข ๑.....	๖๓
โบราณสถานหมายเลข ๒.....	๖๖
โบราณสถานหมายเลข ๓.....	๖๗
โบราณสถานหมายเลข ๔.....	๖๙
โบราณสถานหมายเลข ๕.....	๗๒
โบราณสถานหมายเลข ๖.....	๗๓
โบราณสถานหมายเลข ๗.....	๗๔
โบราณสถานหมายเลข ๘.....	๗๕
๕. หลุมขุดค้นทางโบราณคดี.....	๘๖
๕.๑ หลุมขุดค้นที่ ๑.....	๘๗
๕.๒ หลุมขุดค้นที่ ๒.....	๘๙

บทที่ ๔

โบราณวัตถุ.....	๙๗
๑. โบราณวัตถุประเภทดินเผา.....	๙๗
๑.๑ ภาชนะดินเผาพื้นเมือง.....	๙๗
๑.๒ เครื่องถ้วยจีน.....	๑๐๑
๑.๓ เครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือบาสุรา แวร์.....	๑๐๗
๑.๔ กระเบื้องดินเผา.....	๑๑๐
๑.๕ เบี้ยดินเผา.....	๑๑๐
๒. โบราณวัตถุประเภทแก้ว.....	๑๑๑
๒.๑ ลูกปัด.....	๑๑๑
๒.๒ ภาชนะแก้ว.....	๑๒๐
๓. โบราณวัตถุประเภทโลหะ.....	๑๒๓
๓.๑ ชิ้นส่วนประติมากรรม.....	๑๒๓
๓.๒ เครื่องใช้เครื่องประดับ.....	๑๒๓

บทที่ ๕

ทุ่งตึกเมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามัน.....	๑๒๕
๑. เมืองท่ายุคแรกชายฝั่งทะเลอันดามัน.....	๑๒๕
๒. ทุ่งตึกจุดเชื่อมโยงเส้นทางการค้าทางทะเลของโลก.....	๑๓๖
๓. ทุ่งตึกบนเส้นทางข้ามคาบสมุทร.....	๑๔๒
๔. ทุ่งตึกกับเมือง “ตะโกลา”.....	๑๖๐
๕. สรุป.....	๑๖๖

บรรณานุกรม.....	๑๖๙
-----------------	-----

ภาพโมเสกเชิงเลขจากข้อมูลดาวเทียมแลนด์แซท 5

บันทึกภาพในช่วงฤดูแล้ง พ.ศ. 2537-2540 สีผสม แบบต์ : 345

ขอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามคัดลอก ตัดแปลง หรือเผยแพร่ส่วนหนึ่งส่วนใด

โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ

(องค์การมหาชน)

สภาพภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสังคมจังหวัดพังงา เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย ทางด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาในอดีตที่สำคัญหลายประการ กล่าวคือ หากจะกล่าวถึงการเป็นสถานที่ตั้งของชุมชนในสมัยโบราณ พื้นที่ของจังหวัดพังงานับว่าเป็นสถานที่อยู่อาศัยของผู้คนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีที่นักโบราณคดีได้ค้นพบ แต่หากจะกล่าวถึงความเป็นมาก่อนที่จะเป็นจังหวัดพังงาในปัจจุบัน สามารถวิเคราะห์ตามหลักฐานได้ว่ามีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ดังนั้น เรื่องราวของวิวัฒนาการก่อนที่จะมาเป็นจังหวัดพังงาตลอดจนเรื่องราวต่างๆ อันเกี่ยวกับจังหวัดพังงา จึงนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาหาความรู้เป็นอย่างยิ่ง

ในอดีตจังหวัดพังงาเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากผลผลิตแร่ที่ทำรายได้สูงสุดในประเทศ แต่ในสภาพปัจจุบันจังหวัดพังงาประสบกับสภาวะแร่ดิบถูกกดต่ำ ชาวพังงาส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพทางการเกษตร และการประมงชายฝั่งมากขึ้น อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่าชาวพังงาประมาณสองแสนคนเศษ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบ รบรึ้น สติอดิอาชญากรรมน้อย มีพื้นฐานเศรษฐกิจดีพอสมควร และประการสำคัญจังหวัดพังงามีสภาพพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลอันดามันมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมายหลายแห่ง ทำให้คาดได้ว่าในอนาคตจังหวัดพังงาจะได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมด้านที่เกื้อหนุนต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อไป เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของจังหวัดพังงาได้อย่างชัดเจน ขอเสนอสาระสำคัญโดยลำดับ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดระนอง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดภูเก็ต
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย

๑.๒ ลักษณะภูมิประเทศ ประกอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน มีที่ราบตามชายฝั่งทะเลและที่ราบหุบเขา มีชายฝั่งทะเลยาว ๒๓๙.๕ กิโลเมตร ตลอดแนวด้านตะวันตกมีเกาะแก่งประมาณ ๑๐๕ เกาะ มีแม่น้ำลำคลองและลำธารหลายสายกระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ มีทั้งที่ต้นเขินไม่สามารถนำไปใช้เพื่ออุปโภคบริโภคได้ เช่น แม่น้ำพังงา และที่มีน้ำบริบูรณ์นำไปใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรมได้เช่น คลองตะกั่วป่า คลองนางยอน คลองนาเตย คลองถ้ำ คลองไทรมาศ เป็นต้น

พื้นที่มีลักษณะเป็นรูปยาริวางตัวตามแนวทิศเหนือ-ใต้ มีความยาวประมาณ ๑๑๒.๕ กิโลเมตร มีความกว้างจากทิศตะวันออก-ตะวันตก ทางตอนเหนือของจังหวัดประมาณ ๒๕ กิโลเมตร และตอนใต้ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศ ดังนี้

บ้านทุ่งนา อ.ทับปุด จ.พังงา

๑.๒.๑ บริเวณเทือกเขาและที่ราบสูงทางด้านตะวันออก บริเวณนี้ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ จังหวัด มีลักษณะเป็นกลุ่มภูเขาน้อยใหญ่จำนวนมากที่วางตัวสลับซับซ้อนทอดตัวยาวตามแนวเหนือ-ใต้ มีเทือกเขาที่สำคัญคือเทือกเขาภูเก็ต ซึ่งเป็นเทือกเขาที่ต่อเนื่องมาจากเทือกเขาตะนาวศรี มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๒๐๐ ถึง ๑,๐๕๐ เมตร แนวสันเขานี้ใช้เป็นเขตแบ่งการปกครองระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัด สุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่ (บริเวณพื้นที่ของอำเภอเมืองพังงา อำเภอทับปุด และพื้นที่บางส่วนของอำเภอกะปง)

๑.๒.๒ บริเวณที่ราบเชิงเขาตอนกลาง ได้แก่ บริเวณตอนกลางของพื้นที่ตามแนวเหนือ-ใต้ มีลักษณะภูมิประเทศแบบที่ราบเชิงเขา พื้นที่ส่วนใหญ่มีความสูงประมาณ ๒๐-๑๒๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ได้แก่พื้นที่ในอำเภอเมืองพังงา อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอตะกั่วป่า และอำเภอท้ายเหมือง

๑.๒.๓ บริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันตกและด้านใต้เป็นที่ราบแคบๆ ตลอดแนวฝั่งทะเล มีความยาวประมาณ ๒๓๙.๕ กิโลเมตร ครอบคลุมชายฝั่งทะเลของอำเภอคุระบุรี อำเภอตะกั่วป่า อำเภอท้ายเหมือง อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอเมืองพังงา และอำเภอทับปุด

๑.๒.๔ บริเวณที่ราบดินตะกอนลำนํ้า ได้แก่ บริเวณสองฝั่งของคลองคึกคักและแม่น้ำตะกั่วป่า ในเขตอำเภอตะกั่วป่า คลองวังหัง คลองห้วยทราย และคลองนาแฝก ในเขตอำเภอท้ายเหมือง คลองหล่ออยู่ คลองวัดเขา และคลองหินเขาในเขตอำเภอตะกั่วทุ่งและแม่น้ำพังงาในเขตอำเภอเมืองพังงา

๑.๒.๕ บริเวณเกาะนอกฝั่งทะเล จังหวัดพังงามีเกาะใหญ่น้อยประมาณ ๑๐๕ เกาะ เกาะเหล่านี้เกิดจากการจมตัวของฝั่งทะเลในอดีต ส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอคุระบุรี และอำเภอเกาะยาว

๑.๓ ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิอากาศของจังหวัดพังงาและจังหวัดทางฝั่งทะเลตะวันตกเป็นแบบมรสุมเขตร้อน ที่มีสภาพค่อนข้างแตกต่างกับภาคอื่นๆ ของประเทศ หรือแม้แต่ภาคใต้ฝั่งตะวันออก เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมที่แตกต่างกันคือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ สามารถสรุปลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดพังงา ได้ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้

ฤดูฝน พื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามันจะเริ่มมีฝนตกชุกตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนถึงเดือนธันวาคม แบ่งออกเป็นสองช่วง ช่วงแรกระหว่างปลายเดือนเมษายนถึงเดือนพฤศจิกายน และช่วงที่สองระหว่างปลายเดือนพฤศจิกายนถึงปลายเดือนธันวาคม

ปริมาณน้ำฝน โดยเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ ๓,๐๖๓.๗๕ มิลลิเมตร เดือนกันยายนเป็นเดือนที่ฝนตกเฉลี่ยสูงสุดในรอบปี ส่วนเดือนมกราคมเป็นเดือนที่ฝนตกเฉลี่ยนต่ำสุดในรอบปี

เขาตะปู

อุณหภูมิ เฉลี่ยตลอดปี ๒๗.๑๐ องศาเซลเซียส เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ๒๘.๐๐ องศาเซลเซียส เดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด ๒๖.๒๐ องศาเซลเซียส ค่าความแตกต่างของอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด และอุณหภูมิต่ำสุดในรอบปีต่างกัน ๑.๘๐ องศาเซลเซียส

ความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยในรอบปี เท่ากับ ๘๓.๐๐ เปอร์เซ็นต์ เดือนกันยายนและตุลาคมมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุด ๘๘.๐๐ เปอร์เซ็นต์ เดือนมกราคมและกุมภาพันธ์มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่ำสุด เท่ากับ ๗๗.๐๐ เปอร์เซ็นต์

รังสีความร้อนจากดวงอาทิตย์ ที่แผ่ครอบคลุมจังหวัดพังงามีค่าความเข้มโดยเฉลี่ยตลอดปี เท่ากับ 380 cal/cm Day

ปะการังได้นำ

๒. ทรัพยากร

พังงาเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์มากจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ ทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งน้ำ ป่าไม้ ดิน แร่ธาตุ ทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว ดังนี้

๒.๑ ทรัพยากรน้ำ ประเทศไทยมีทรัพยากรน้ำ ๒๕ ลุ่มน้ำหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพังงาตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำที่ ๒๕ (พื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก) โดยมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตลุ่มน้ำสาขาคาคใต้ฝั่งตะวันตก (Peninsula-West Coast) ซึ่งมีต้นน้ำที่เกิดจากแนวเทือกเขาภูเก็ตที่เป็นเทือกเขาต่อเนื่องกับเทือกเขาตะนาวศรี ไหลลงสู่ทะเลอันดามันและอ่าวพังงา ที่มาของแหล่งน้ำในจังหวัดพังงาที่สำคัญ ประกอบด้วย

๒.๑.๑ แหล่งน้ำในอากาศ ปริมาณน้ำผิวดินส่วนใหญ่มาจากน้ำฝนธรรมชาติ ข้อมูลปริมาณน้ำฝนจากการตรวจวัดของกรมอุตุนิยมวิทยา จากสถานีตรวจวัดในพื้นที่บริเวณต่างๆ ของจังหวัดพังงามีน้ำฝนเฉลี่ย ๓,๐๖๓.๗๙ มิลลิเมตรต่อปี โดยมีรายละเอียดของแหล่งน้ำในอากาศของจังหวัดพังงา คือ อำเภอตะกั่วทุ่งมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุด ๔,๑๖๒.๐ มิลลิเมตรต่อปี ในขณะที่อำเภอทับปุดมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่ำสุด ๒,๐๕๖.๒ มิลลิเมตรต่อปี

๒.๑.๒ แหล่งน้ำผิวดิน แหล่งน้ำผิวดินตามธรรมชาติของจังหวัดพังงา ประกอบด้วยลำน้ำสายสำคัญหลายสาย ได้แก่

แม่น้ำพังงา ต้นกำเนิดเกิดจากภูเขากระทะคว่า ในเขตอำเภอกะปง ไหลมาบรรจบกับคลองหრა และไหลออกทะเลที่อ่าวพังงา มีความยาวประมาณ ๔๕ กิโลเมตร แม่น้ำสายนี้เดิมเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ มีประโยชน์ด้านการพาณิชย์และเคยมีเรือสำเภาแล่นเข้ามาขนถ่ายสินค้าถึงตัวเมืองพังงา แต่ปัจจุบันแม่น้ำสายนี้อยู่ในสภาพที่ตื้นเขินเรือไม่สามารถแล่นเข้ามาได้ และไม่ได้รับการพัฒนานำน้ำมาใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรและอุปโภคบริโภค เนื่องจากการกั้นกั้นการเกษตรมีจำนวนน้อยและน้ำขุ่นข้นตลอดทั้งปี

คลองตะกั่วป่า เกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอกะปง ไหลมาบรรจบกับคลองเหล คลองรมณีย์ และไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่อำเภอตะกั่วป่า มีความยาวประมาณ ๓๐ กิโลเมตร แม่น้ำสายนี้ในสมัยก่อนเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญในเชิงพาณิชย์ และการคมนาคมเคยมีเรือแล่นเข้าไปถึงอำเภอกะปงได้ แต่ปัจจุบันมีสภาพเช่นเดียวกับแม่น้ำพังงาที่อยู่ในสภาพตื้นเขิน อันเป็นผลมาจากการทำเหมืองแร่ ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในเขตอำเภอกะปงเป็นประจำทุกปี จำเป็นที่จะต้องขุดลอกเพื่อให้ระบายน้ำได้ทันในฤดูที่ฝนตกหนัก แต่เนื่องจากพื้นที่รองรับการเกษตรมีน้อยและน้ำขุ่นข้นตลอดทั้งปี จึงไม่ได้พัฒนาเอาน้ำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรและการอุปโภคบริโภค

คลองนางย่อน มีต้นกำเนิดมาจากเขาพระหมี่ หรือเขานมสาว และเขาพ่อตาหลวงแก้ว ไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่ตำบลทุ่งรัก อำเภอคุระบุรี ความยาวประมาณ ๒๔ กิโลเมตร คลองสายนี้เป็นแหล่งน้ำสำคัญเพื่อการเกษตรกรรมบริเวณสองฝั่งคลอง คลองสายนี้หากได้รับการพัฒนา จะสามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรกรรมได้ถึง ๑๖,๐๐๐ ไร่ ซึ่งสำนักงานชลประทานที่ ๑๑ ได้เสนอนกรมชลประทานเพื่อจัดทำเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางในระหว่างปี ๒๕๓๕ - ๒๕๔๐ แล้ว

คลองนาเตย มีต้นกำเนิดจากทิวเขาโตนยานไทร เขาหม่น เขาตีนโตนโน ไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่ตำบลท้ายเหมือง อำเภอท้ายเหมือง มีความยาวประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ปัจจุบันคลองสายนี้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนของโครงการฝายคลองนาเตย อำเภอท้ายเหมือง

คลองถ้ำ มีต้นกำเนิดมาจากทิวเขาแสดเพิง เขาวังกอ ไหลลงสู่อ่าวพังงาที่ตำบลถ้ำ อำเภอตะกั่วทุ่ง ความยาวประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ปัจจุบันคลองสายนี้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนของโครงการฝายคลองถ้ำ ตำบลตากแดด อำเภอเมืองพังงา

คลองลำไทรมาศ มีต้นกำเนิดมาจากทิวเขาท่าหมอน ไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่ตำบลมะรุ่ย อำเภอทับปุด ความยาวประมาณ ๒๓ กิโลเมตร ปัจจุบันคลองสายนี้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนของโครงการฝายคลองลำไทรมาศ อำเภอทับปุด

นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำลำธาร และคลองหลายสายที่มีความยาวตั้งแต่ ๔ - ๒๐ กิโลเมตร อื่นๆ อีก ซึ่งปัจจุบันยังใช้เป็นแหล่งน้ำสำคัญเพื่อการเกษตรกรรมตลอดจนเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเช่นกัน

๒.๑.๓ แหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำใต้ดินของจังหวัดพังงา จำแนกตามแหล่งกำเนิดได้ ๓ แหล่ง คือ แหล่งน้ำใต้ดินตามรูปพรุนในหินที่มีรูปพรุน จำแนกตามแหล่งที่พบได้ ๓ บริเวณ คือ แหล่งน้ำใต้ดินที่พบบริเวณหาดทราย จะพบในบริเวณชายฝั่งทะเลทั้งชายฝั่งทะเลใหม่และเก่า มีความลึกไม่เกิน ๒๐ ฟุต มีปริมาณน้ำ ๕ - ๑๐ แกลลอนต่อหน้าที่ คุณภาพน้ำดีถึงกร่อย

แหล่งน้ำใต้ดินที่ประกอบไปด้วยชั้นตะกอนทับถมของดินเหนียว ดินทราย และหินกรวดมน พบในบริเวณที่ราบลุ่ม หรือบริเวณหุบเขา พบว่าชั้นน้ำนี้ลึกไม่เกิน ๒๐๐ ฟุต มีปริมาณน้ำ ๒๐ - ๑๐๐ แกลลอนต่อหน้าที่ โดยทั่วไปคุณภาพน้ำดี

แหล่งน้ำใต้ดินที่เกิดจากการทับถมของเศษหินจากภูเขา ชั้นเศษหินเหล่านี้ได้แก่ หินทาลัส หินแกรนิต ทับถมกันทำให้เกิดแหล่งน้ำใต้ดินที่มีความลึกไม่เกิน ๓๐๐ ฟุต มีปริมาณน้ำน้อยจนถึง ๕๐ แกลลอนต่อหน้าที่ โดยทั่วไปคุณภาพน้ำดีแต่มีบางบริเวณที่มีแร่เหล็กปนอยู่สูง

แหล่งน้ำใต้ดินที่พบตามรอยต่อของชั้นหินเนื้อละเอียด พบแหล่งน้ำใต้ดินตามแหล่งกำเนิดที่มีปริมาณน้ำมาก และแหล่งกำเนิดที่มีปริมาณน้ำน้อย จำแนกออกได้ดังนี้

แหล่งน้ำใต้ดินประเภทที่พบกระจายทั่วไปและมีปริมาณน้ำมาก พบแหล่งน้ำประเภทนี้ในพื้นที่อยู่ ๒ ลักษณะ คือ

๑. แหล่งน้ำใต้ดินที่ประกอบด้วยชั้นหินดินดานสีน้ำตาลเข้มถึงน้ำตาลปนเทา และสลับด้วยชั้นหินทรายแป้ง หินทราย และหินกรวดมน ปริมาณน้ำ ๒๐ - ๘๐ แกลลอนต่อนาที คุณภาพน้ำดีใช้ในการบริโภคได้ พบในบริเวณเกาะยาวใหญ่

๒. แหล่งน้ำใต้ดินบริเวณแอ่งหิน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานบริเวณรอยต่อระหว่างชั้นหินปูนสลับด้วยหินดินดาน หรือตามแนวแตก มีปริมาณน้ำ ๕๐ - ๑๐๐ แกลลอนต่อนาที คุณภาพน้ำโดยทั่วไปค่อนข้างกระด้าง

แหล่งน้ำใต้ดินที่พบตามรอยต่อของชั้นหินเนื้อละเอียดที่มีปริมาณน้ำน้อย แหล่งน้ำประเภทนี้ที่พบในพื้นที่ คือ แหล่งน้ำใต้ดินในชั้นหินแปรตกตะกอน ซึ่งเกิดขึ้นในบริเวณรอยแตกและรอยต่อของชั้นหินพบได้ทั่วไปในพื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนในของพื้นที่ แหล่งน้ำนี้มีปริมาณน้ำประมาณ ๓๐ แกลลอนต่อนาที แต่บางแห่งอาจพบถึง ๕๐ แกลลอนต่อนาที คุณภาพน้ำดี

แหล่งน้ำใต้ดินที่พบเฉพาะแห่ง พบแหล่งน้ำชนิดนี้เพียงลักษณะเดียวคือ แหล่งน้ำใต้ดินในหินแกรนิต ชั้นน้ำใต้ดินนี้ประกอบด้วยหินแกรนิตเนื้อแน่นปนกับพวกแกรนิตไนส์ซึ่งจะพบแหล่งน้ำตามรอยต่อรอยแตก และบริเวณที่ก้ำกึ่งสลายตัว มีปริมาณน้ำ ๑ แกลลอนต่อนาที บางแห่งอาจพบถึง ๓ แกลลอนต่อนาที โดยทั่วไปคุณภาพน้ำดี แต่มีบางบริเวณมีแร่เหล็กปนอยู่สูง บริเวณที่พบแหล่งน้ำนี้ได้แก่ บริเวณที่เนินเขาสูงทางตะวันออกของอำเภอกะปาง และเขาสูงทางตะวันตกติดชายฝั่งทะเล

๒.๑.๔ แหล่งน้ำผิวดินจากการพัฒนาระบบชลประทาน

โครงการชลประทานที่สร้างแล้วเสร็จ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำระบบชลประทานในจังหวัดพังงาที่สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๗๔ โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน ๕๖,๕๐๐ ไร่ จำแนกเป็นโครงการชลประทานขนาดกลาง ๔ โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน ๑๒,๘๐๐ ไร่ โครงการชลประทานขนาดเล็ก ๓๘ โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน ๓๓,๐๓๐ ไร่ โครงการงานศูนย์บริการเกษตรกรรมเคลื่อนที่ ๓๐ โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน ๙,๙๗๐ ไร่ และโครงการขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติ ๗ โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน ๑,๑๐๐ ไร่

๒.๒ ทรัพยากรป่าไม้ ไม่ว่าในสภาพปัจจุบันจังหวัดพังงาจะประสบปัญหาการบุกรุกทำลายป่าจากผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์เช่นเดียวกันกับจังหวัดอื่นๆ โดยทั่วไป แต่สภาพโดยรวมแล้วยังถือว่าจังหวัดพังงามีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์มากกว่าอีกหลายจังหวัด โดยมีข้อมูลสรุปได้ คือ

ป่าไม้

ในอดีตที่ผ่านมา พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดพังงา มีประมาณ ๒,๕๔๓ ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ ๑,๘๗๐,๙๓๖ ไร่) คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๗๗ ของพื้นที่จังหวัด ประกอบไปด้วยป่าบกประมาณ ๒,๕๕๕.๐๔ ตารางกิโลเมตร และป่าชายเลน ประมาณ ๔๓๘.๔ ตารางกิโลเมตร สภาพป่าดังกล่าวได้ถูกบุกรุกทำลายอย่างรวดเร็ว จนเหลือสภาพป่าสมบูรณ์ประมาณ ๑,๒๒๕.๗๕ ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ ๗๖๖,๐๙๔ ไร่) คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๓๙ ของพื้นที่จังหวัด จำแนกเป็นป่าประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

ป่าดงดิบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ ประกอบด้วย ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าไผ่ มีสภาพป่าแน่นทึบ สภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้มีค่านานาชนิด เช่น ไม้ยางงู ตะเคียน หลุมพอน นาคบุตร ตาเสือ เป็นต้น พื้นที่ป่าดงดิบมีรวมทั้งสิ้นประมาณ ๙๑๘.๕๕ ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ ๕๗๔,๑๑๘ ไร่) คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๓ ของพื้นที่จังหวัด

ป่าชายเลน จังหวัดพังงาเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดต่างๆ ด้านฝั่งทะเลอันดามัน อีกทั้งยังมีความอุดมสมบูรณ์สูงกว่าจังหวัดอื่นๆ กล่าวคือร้อยละ ๙๐ ของพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดพังงามีต้นไม้ขึ้นอยู่หนาแน่น และมีความสมบูรณ์ของเรือนยอดร้อยละ ๗๐-๑๐๐ ประกอบด้วย

ป่าชายเลน (เกาะคอเขา)

ป่าชายเลนบริเวณปากแม่น้ำตะกั่วป่า

พันธุ์ไม้มีค่าหลายชนิด เช่น ไม้โกงกางใบเล็ก ไม้โกงกางใบใหญ่ (ซึ่งเป็นไม้ที่มีคุณภาพในการเผาถ่านได้ดีที่สุด) ถั่วขาว ถั่วดำ ตะบูน และฟังกา เป็นต้น พื้นที่ป่าชายเลนนี้มีรวมทั้งสิ้น ๓๐๗.๑๖ ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ ๑๔๑,๔๗๖ ไร่) คิดเป็นร้อยละ ๗.๓๖ ของพื้นที่จังหวัด

หากจะจำแนกป่าไม้ในเชิงกฎหมายป่าไม้ทั้งหมดทุกประเภทของจังหวัดพังงา สามารถนำมาจำแนกออกได้เป็น ๔ กลุ่ม คือป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานและพื้นที่นอกเขตป่าสงวน โดยมีรายละเอียดของกลุ่มป่าไม้แต่ละกลุ่มสรุปได้ ดังนี้

ป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๒๙ ของกรมป่าไม้ ได้กำหนดพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดพังงาไว้เป็นป่าสงวนแห่งชาติรวม ๗๓ ป่า รวมพื้นที่ทั้งสิ้น ๒,๔๗๔.๔๘ ตารางกิโลเมตร (ประมาณ ๑,๕๔๖,๕๕๐ ไร่)

อุทยานแห่งชาติ จังหวัดพังงาเป็นจังหวัดที่มีการประกาศพื้นที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติจำนวนสูงสุด คือมีอุทยานแห่งชาติทั้งสิ้น ๗ แห่ง รวมพื้นที่ ๑,๑๐๖.๐๘ ตารางกิโลเมตร (ประมาณ ๖๙๑,๓๐๐ ไร่) ประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติทางบก และอุทยานแห่งชาติทางทะเลคือ

อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา	มีพื้นที่ ๔๐๐.๐๐ ตารางกิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติศรีพังงา	มีพื้นที่ ๒๔๖.๐๘ ตารางกิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์	มีพื้นที่ ๑๓๕.๐๐ ตารางกิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา	มีพื้นที่ ๑๒๘.๐๐ ตารางกิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติเขาลำปี-หาดท้ายเหมือง	มีพื้นที่ ๗๒.๐๐ ตารางกิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติหาดแหลมสน	(พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดระนอง)
อุทยานแห่งชาติเขาลำลึก-เขาลำรุ	มีพื้นที่ ๑๒๕.๐๐ ตารางกิโลเมตร

วนอุทยาน จังหวัดพังงามีวนอุทยาน ๒ แห่ง พื้นที่รวมทั้งสิ้น ๐.๔๘๘ ตารางกิโลเมตร คือ

วนอุทยานสระนางมโนราห์	มีพื้นที่ ๐.๒๘๘ ตารางกิโลเมตร
วนอุทยานน้ำตกgramมัญ	มีพื้นที่ ๐.๒๐๐ ตารางกิโลเมตร

พื้นที่ส่วนที่เหลือ คือพื้นที่ที่เป็นสภาพป่าโดยทั่วไปนอกเหนือจากเขตป่าสงวนประเภทต่างๆ

๒.๓ ทรัพยากรดิน ลักษณะดินของจังหวัดพังงา แบ่งเป็นดินลักษณะต่างๆ ตามลักษณะภูมิประเทศได้ดังนี้

๒.๓.๑ ดินบริเวณชายหาดและสันทราย (Beach and Sand Dune) ได้แก่ ดินบริเวณชายฝั่งทะเล เป็นดินที่เกิดจากขบวนการและอิทธิพลของน้ำทะเล ทำให้เกิดเป็นสันทรายและหาดทรายเป็นแนวยาวไปกับชายฝั่งทะเล ในบริเวณนี้มักจะพบว่าดินเป็นดินทรายสีเทาและขาว และน้ำใต้ดินเค็มไป จึงมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำมาก บางบริเวณอาจมีเปลือกหอยปนอยู่ในหน้าตัดดินและในชั้นล่างอาจพบชั้นดานอินทรีย์ (Spodic Horizon) เป็นอุปสรรคต่อการชอนไชของรากพืช

๒.๓.๒ ดินบริเวณที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึงในปัจจุบัน (Active Tidal Flat) ได้แก่ ดินบริเวณที่ราบลุ่มปากแม่น้ำที่ยังคงมีน้ำทะเลท่วมถึงอยู่เป็นประจำ บริเวณนี้มักเป็นป่าชายเลน พื้นที่พบเป็นดินตะกอนทับถมที่มีดินลึกของดินร่วนเหนียวปนทรายบนตะกอนดินเหนียว ซึ่งเป็นดินเลนและ และมีสารประกอบกำมะถันปนอยู่สูง

๒.๓.๓ ดินบริเวณที่ราบลุ่มตะกอนลำน้ำ (Alluvium Flat Plain) ได้แก่ ดินบริเวณที่ราบลุ่มที่มีต้นกำเนิดมาจากน้ำในทางน้ำ โดยตะกอนที่ถูกน้ำพัดพามาแล้วตกตะกอนหลังล้นดินริมฝั่ง ดังที่พบในบริเวณนี้ มี

น้ำตกตำหนิง อุทยานแห่งชาติศรีพังงา

เนื้อดินเป็นดินเหนียวตลอดชั้นดินและหน่วยผสมของดินตะกอนหลายชนิดที่มีการระบายน้ำเลว ซึ่งประกอบด้วย ตะกอนหยาบสลับกับตะกอนเนื้อละเอียด

๒.๓.๔ ดินบริเวณไหล่ลำน้ำระดับต่ำ (Low Terrace) ได้แก่ ดินบริเวณที่ราบต่ำที่มีความลาดชัน เล็กน้อย ๒-๓ เปอร์เซ็นต์ ดังที่พบในบริเวณนี้จะเป็นดินลึกที่มีการระบายน้ำค่อนข้างเลว จะมีเนื้อดินเป็นดินร่วน เหนียวปนทรายเนื้อหยาบปนดินเหนียวปนทรายเนื้อหยาบ

ส่วนดินพื้นที่ใกล้เคียงแต่เป็นที่ดอน ดินที่พบเป็นดินลึกที่ระบายน้ำดี

๒.๓.๕ ดินบริเวณเนินเขาที่เหลื่อมค้ำจากการกัดกร่อนและพื้นที่ได้รับอิทธิพลจากการสลายตัวของ หินแกรนิต (Eroded Hills and Dispersions Shadow of Granite Ranges) ได้แก่ ดินบริเวณที่เป็นเนิน

เขาหรือพื้นที่ตอนที่เหลือค้างจากการกัดกร่อน พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดต่ำถึงลอนลาดชัน มีความลาดชัน ๓ - ๓๕ เปอร์เซ็นต์ เนื้อดินมักมีทรายเนื้อหยาบปน

๒.๔.๖ ดินบริเวณเนินเขาที่เหลือค้างจากการกัดกร่อนและพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากการสลายตัวของหินเนื้อละเอียด (Eroded Hills and Dispersions Shadow of Fine Grained Clastic Rocks) ได้แก่ ดินบริเวณที่เป็นเนินเขา ตีนเขา หรือที่ตอนที่เหลือค้างจากการกัดกร่อน และพื้นที่เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดต่ำถึงลอนลาดชัน มีความลาดชัน ๓ - ๓๕ เปอร์เซ็นต์ เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายถึงดินเหนียวที่มีการระบายน้ำดี ในบริเวณที่สูงมักพบดินตื้นถึงค่อนข้างลึก ส่วนในพื้นที่ที่ต่ำลงมาอาจพบดินที่มีชั้นลูกรังในดินล่าง

๒.๔ ทรัพยากรแร่ธาตุ จังหวัดพังงาเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรแร่ธาตุค่อนข้างสมบูรณ์ มีแหล่งแร่ธาตุอยู่หลายบริเวณทั้งบนบกและชายฝั่งทะเล ทั้งที่อยู่ด้านในและนอกพื้นที่ป่าชายเลน แร่ธาตุที่มีการสำรวจพบในจังหวัดพังงา ได้แก่ แร่ดีบุก (Tin) ซึ่งเป็นแร่ที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดพังงามากที่สุด แร่โมนาไซต์ (Monazite) แร่โคลัมไบต์ (Columbite) แร่เซอร์คอนหรือเพทาย (Zircon) ยูเรเนียม (Uranium) ทองคำ (Gold) และดิน (Clay) เป็นต้น

๒.๕ ทรัพยากรทางทะเล จากลักษณะภูมิประเทศที่จังหวัดพังงามีพื้นที่ส่วนใหญ่ติดฝั่งทะเล จึงเป็นแหล่งผลิตอาหารที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอ่าวพังงานับเป็นแหล่งพักตัวอ่อนของสัตว์น้ำที่สำคัญ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา และเต่าทะเลนานาชนิด นอกจากนี้ ชายฝั่งทางด้านทะเลอันดามันยังอุดมสมบูรณ์ด้วยปะการัง เช่น แหล่งปะการังอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา ซึ่งมีความสวยงามติดอันดับหนึ่งในสิบของโลก และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นต้น

๓. สภาพแวดล้อม

พังงาในอดีตอุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติและทรัพยากรมากมาย ทั้งบนบกและในทะเล แต่ถึงปัจจุบันระบบนิเวศต้องเปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมถูกทำลายด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๓.๑ ปัญหาระบบนิเวศทางทะเล ทรัพยากรทางทะเล ความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำลำคลองที่สำคัญของจังหวัดเลื่อมโทรมลง แม่น้ำดินเขินเพราะเกิดตะกอนดินทับถม อันเป็นผลมาจากการทำเหมืองแร่ดีบุกในเขตพื้นที่อำเภอตะกั่วป่า อำเภอท้ายเหมือง และอำเภอกะปงในอดีต ตะกอนนี้ได้แผ่ขยายออกไปในพื้นที่อ่าวพังงา เกิดผลกระทบต่อผลผลิตของห่วงโซ่อาหาร สภาพการเจริญพันธุ์ของสัตว์น้ำ แหล่งหญ้าทะเล สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ในปัจจุบันอ่าวพังงาและชายฝั่งทะเลอำเภอท้ายเหมือง อำเภอตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอคุระบุรี และ

อำเภอเกาะยาว มีผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำจำนวนมาก แต่ไม่มีการจัดระบบสาธารณสุขโรคและระบบการใช้น้ำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการมีการถ่ายเทของเสียลงสู่แหล่งน้ำโดยตรงเกิดมลพิษในแหล่งน้ำและเกิดผลกระทบของห่วงโซ่อาหาร

๓.๒ ปัญหาเกี่ยวกับดิน ระบบการใช้ที่ดินของชุมชนเมืองซึ่งมีการขยายตัวเป็นที่ยู่ออาศัย การขยายตัวเป็นพื้นที่ทางการเกษตร การเพาะเลี้ยงสัตว์ชายฝั่ง ทำให้เกิดการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดิน

๓.๓ ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำ การพังทลายของตลิ่ง การตื้นเขินของลำน้ำตะกอนดิน และสภาวะมลพิษประเภทรายการกำจัดศัตรูพืช ซึ่งพบในแม่น้ำตะกั่วป่า แม่น้ำพังงา คลองคูระ และคลองกะปง ทำให้เกิดการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำ

๓.๔ ปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้และสัตว์ป่า ความอุดมสมบูรณ์และปริมาณของพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ การสัมปทานป่าไม้ การท่องเที่ยวและการเพิ่มของประชากร ส่วนสัตว์ป่าก็ลดลงและสูญพันธุ์ไปตามธรรมชาติ เนื่องจากการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัย การใช้สารเคมี และการถูกล่าเป็นอาหาร

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชาวพังงาได้ตระหนักถึงปัญหาสภาวะดังกล่าวในทุกๆ ด้าน รวมทั้งผลกระทบที่พึงจะได้รับ ประกอบกับการรณรงค์ของภาครัฐ ภาคเอกชน จึงเกิดการร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจ การรณรงค์ให้งดการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหานี้ ผลภาวะ รวมถึงการรณรงค์เพื่อการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ดังเช่น กลุ่มรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

๔. การปกครอง

จังหวัดพังงา แบ่งการปกครองเป็น ๓๑๒ หมู่บ้าน ๔๘ ตำบล ๘ อำเภอ คือ

อำเภอเมืองพังงา

อำเภอตะกั่วป่า

อำเภอท้ายเหมือง

อำเภอตะกั่วทุ่ง

อำเภอทับปุด

อำเภอคุระบุรี

อำเภอเกาะยาว

อำเภอกะปง

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง

วิถีชีวิตชาวบ้าน คลองบางเตย

๒. เทศบาลเมือง ๒ แห่ง

๒.๑ เทศบาลเมืองพังงา

๒.๒ เทศบาลเมืองตะกั่วป่า

๓. เทศบาลตำบล มี ๗ แห่ง คือ

๓.๑ เทศบาลตำบลท้ายเหมือง อำเภอท้ายเหมือง

๓.๒ เทศบาลตำบลกระโสม อำเภอตะกั่วทุ่ง

๓.๓ เทศบาลตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง

๓.๔ เทศบาลตำบลทับปุด อำเภอทับปุด

๓.๕ เทศบาลตำบลคุระบุรี อำเภอคุระบุรี

๓.๖ เทศบาลตำบลเกาะยาว อำเภอเกาะยาว

๓.๗ เทศบาลตำบลท่านา อำเภอกะปง

๔. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ๔๖ แห่ง

๕. การศึกษาและการศาสนา

การจัดการศึกษาของจังหวัดพังงาเริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ (ร.ศ. ๑๒๙) กล่าวคือในสมัยนั้น ได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนตัวอย่างในเมืองพังงา ๔ โรงเรียน คือ โรงเรียนไทรเลียบ โรงเรียนโคกกลอย โรงเรียนนาเตย และโรงเรียนวัดลำวะ โดยได้รับการสนับสนุนการจัดการศึกษาจากการบริจาคทรัพย์สินของบรรดาข้าราชการ คหบดี ตลอดจนผู้มีจิตศรัทธา ซึ่งได้มีการดำเนินการจัดการศึกษาต่อเนื่องมาโดยตลอด

ในปัจจุบันจังหวัดพังงาจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา (ปวส.) มีจำนวนสถานศึกษาในระบบโรงเรียน จำนวน ๒๐๓ แห่ง แยกเป็นในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ๑๗๕ แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา ๑๓ แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษเอกชน ๗ แห่ง สังกัดกรมอาชีวศึกษา ๔ แห่ง และในสังกัดกระทรวงมหาดไทย สังกัดสำนักงานการศึกษาส่วนท้องถิ่น (เทศบาล) ๔ แห่ง

ชาวพังงาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นประมาณร้อยละ ๗๗ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ ๒๒ และศาสนาอื่นๆ ประมาณร้อยละ ๑ ของประชากรทั้งหมด ข้อมูลศาสนสถาน และบุคลากรทางศาสนา จำแนกออกเป็นรายอำเภอ ดังนี้

ที่	อำเภอ	วัด	มัสยิด	ที่พักสงฆ์	วัดร้าง
๑	เมืองพังงา	๑๕	๑๑	๒	-
๒	ตะกั่วป่า	๑๔	๔	๕	๑๒
๓	ตะกั่วทุ่ง	๑๔	๒๕	-	-
๔	ท้ายเหมือง	๑๕	๕	๔	-
๕	ทับปุด	๘	๑๑	-	๑๑
๖	คุระบุรี	๕	๙	๖	-
๗	กะปง	๖	-	๑	๗
๘	เกาะยาว	-	๑๗	-	-
รวม	๘	๗๗	๘๒	๑๘	๓๐

ชุมชนโบราณตะกั่วป่า : การศึกษาในอดีตที่ผ่านมา

ชุมชนโบราณตะกั่วป่า หมายถึงชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ลุ่มแม่น้ำตะกั่วป่า เริ่มจากแหล่งโบราณคดีไกล่ตันแม่น้ำตะกั่วป่าในเขตอำเภอกะปง จังหวัดพังงา ไปถึงแหล่งโบราณคดีปากแม่น้ำตะกั่วป่า เขตอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา แม่น้ำตะกั่วป่าเกิดจากคลองใหญ่ ๒ คลอง ไหลมารวมกันคือคลองเหลและคลองรมณีย์ ซึ่งบริเวณต้นน้ำของคลองเหล (อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอกะปง) สำหรับคลองรมณีย์เกิดจากคลองเล็กๆ ๒ คลอง คือคลองหินลับและคลองหลังพม่า (คลองหินลับเกิดจากเขาสก คลองหลังพม่าหรือคลองท่าหันเกิดจากเขาบางพอตตา) โดยไหลมารวมกันที่บ้านท่าหัน ซึ่งบริเวณนี้ได้พบหลักฐานเป็นเส้นทางของการล่องเรือมาตามลำน้ำตะกั่วป่ามาขึ้นบกที่นี่ไม่น้อยกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ และในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ หรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้พบหลักฐานว่าคนพื้นเมืองในชุมชนรมณีย์ใช้เส้นทางจากท่าหันและคลองหินลับ ตัดข้ามเขาสกที่ช่องช้างอาหรือจอมน้ำค้าง เพื่อติดต่อกับชุมชนลุ่มน้ำคลองสกซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งของเขาสกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี แม่น้ำตะกั่วป่าจึงเป็นแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งของฝั่งทะเลอันดามัน มีความยาวตลอดสายประมาณ ๔๕ กิโลเมตร แหล่งโบราณคดีที่สำคัญที่ตั้งอยู่ตามแนวแม่น้ำตะกั่วป่า ตั้งแต่ต้นแม่น้ำตะกั่วป่าประกอบด้วย

แหล่งโบราณคดีเขาเวียง หรือเขาพระนารายณ์ อยู่ในเขตหมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๓ ตำบลเหล อำเภอกะปง จังหวัดพังงา ปรากฏตามพิภพภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง ๘ องศา ๔๖ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๘ องศา ๒๕ ลิปดา ๑๒ พิลิปดาตะวันออก และเส้นรุ้งที่ ๘ องศา ๔๖ ลิปดา ๒๒ พิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ ๙๘ องศา ๒๕ ลิปดา ๑๒ พิลิปดาตะวันออก

แหล่งโบราณคดีควนพระเหนือ อยู่ในเขตบ้านนายสี ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ปรากฏตามพิภพภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง ๘ องศา ๕๓ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๘ องศา ๑๗ ลิปดา ๕๐ พิลิปดาตะวันออก

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกหรือเหมืองทอง อยู่ในเขตหมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ปรากฏตามพิภพภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง ๘ องศา ๕๓ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๘ องศา ๑๖ ลิปดา ๕๒ พิลิปดาตะวันออก

๑. ลำดับเวลาการศึกษาชุมชนโบราณตะกั่วป่า

แหล่งโบราณคดีสำคัญทั้ง ๓ แห่งซึ่งอยู่ในกลุ่มชุมชนโบราณตะกั่วปามีสภาพทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน คือตั้งอยู่ในแนวลำน้ำตะกั่วป่า และที่สำคัญปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศคนสำคัญๆ เวะเวียนเข้ามาศึกษาอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลานานแล้ว ดังนั้นจึงขอนำผลการศึกษาในอดีตมากล่าวถึงเพราะมีความเกี่ยวเนื่องและเป็นประโยชน์อย่างสำคัญ สำหรับการศึกษาวเคราะห์ถึงแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกโดยตรง **ธราพงศ์ ศรีสุชาติ** นักโบราณคดีที่ทำการศึกษาวจัยโบราณคดีในภาคใต้ โดยเฉพาะกลุ่มชุมชนโบราณเมืองตะกั่วปามาอย่างต่อเนื่อง และได้รวบรวมประวัติการศึกษาชุมชนแห่งนี้อย่างละเอียดไว้ในหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๕ มิสเตอร์เบอร์ค (w.w. Bourke) ที่ปรึกษากรมราชโลหกิจ กระทรวงเกษตรธิการ (สมัยนั้น) ขณะสำรวจแหล่งแร่ในเขตจังหวัดพังงา ได้ไปพบแผ่นหินจารึกบนยอดเขาเวียง (บ้านเหล ตำบลเหล อำเภอกะปง จังหวัดพังงา) จึงแจ้งให้พระสารศาสตร์พลซันน์ (G.E. Gerini) ทราบ

พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๔๘ พระสารศาสตร์พลซันน์ (Colonel G.E. Gerini) ตีพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับจารึกบนยอดเขาเวียงลงในจดหมายเหตุของสโมสรรอยัลเอเชียติก กรุงลอนดอน (JRAS, 1905) ข้อความในจารึกยังไม่มีผู้ได้อ่านได้

ชาวเมืองตะกั่วป่าได้นำแผ่นจารึกนี้ส่งมาจากเขาไปเก็บรักษาไว้ที่วัดหน้าเมือง เขตเทศบาลเมืองตะกั่วป่า ต่อมาจึงนำกลับไปไว้รวมกัน ณ บริเวณที่เรียกว่า ที่พระนารายณ์ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีเทวรูป ๓ องค์อยู่ใต้โคนต้นตะแบกริมฝั่งคลองตะกั่วป่า ตรงข้ามกับเขาเวียง

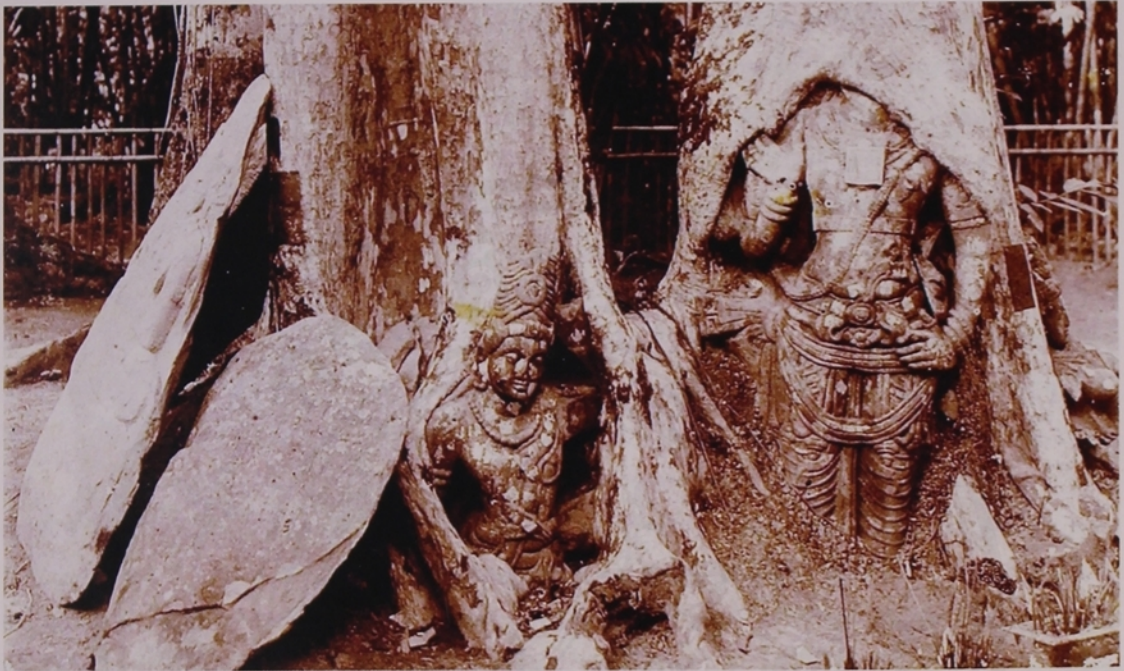
พ.ศ. ๒๔๕๒ (วันที่ ๒๒ เมษายน) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) เมื่อครั้งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร คราวเสด็จประพาสปักข์ใต้ ร.ศ. ๑๒๘ ได้เสด็จมาที่เขาเวียงและที่พระนารายณ์ทรงบันทึกถึงประวัติการเคลื่อนย้ายเทวรูป ๓ องค์ จากบนยอดเขาเวียงมาอยู่ที่พระนารายณ์ ซึ่งต้นตะแบกขึ้นคลุม “เทวรูปทั้ง ๓ องค์นี้ทำด้วยศิลา สลักเครื่องทรงดูเป็นอย่างแบบอินเดียแท้...เทวรูปนี้เดิมอยู่บนเขาเวียงบนนั้นยังมีฐานก่อด้วยอิฐปรากฏอยู่ ครั้นพม่ามาตีเมืองไทย ได้ลงมาที่เขาเวียง ยกเทวรูปลงมาได้ถึงที่เนินนี้ ตั้งใจจะไปทางแม่น้ำ เผอิญเกิดฝนตกทำใหญ่ พม่าจึงต้องทิ้งเทวรูปไว้ หนีเอาตัวรอด...” ทรงบรรยายถึงสิ่งซึ่งทรงพบเห็นเพิ่มเติมนอกจากเทวรูป ๓ องค์ว่า “...มีแผ่นศิลาแผ่นหนึ่งมีตัวอักษรจารึก แต่อ่านไม่ออกว่าเป็นหนังสืออะไร ไม่ใช่หนังสือไทย...”

ต่อจากนั้น เสด็จไปยังแหล่งโบราณคดีควนพระเหนือ “ทอดพระเนตรพระนารายณ์ เทวรูปบนยอดเขาพระเหนือ เทวรูปองค์นี้ทำด้วยศิลาทราย บัดนี้หักเสียเป็นสองท่อน หักเฉพาะที่เอว ถ้าไม่หักคงสูงราว ๕ ศอก เครื่องสนิมพิมพารณณ์ไม่วิจิตรเหมือนองค์ที่เขาเวียง แต่ทำฝีมือกล่อมเนื้อดีเหมือนคน” จากนั้นเสด็จไปยังแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกซึ่งทรงพบว่า “ที่นี่ไม่มีอะไรดูนอกจากเนินดิน ขุดลงไปพบอิฐแผ่นใหญ่ๆ ชนิดเดียวกับที่เห็นอยู่ที่บนยอดเขาพระเหนือ กับพบศิลาแบนๆ สองแผ่น ตัดเป็นรูปกลม มีรูสี่เหลี่ยมอยู่ตรงกลาง จะใช้สำหรับอะไรไม่ทราบ บางทีที่นี่จะเนื่องกับเทวรูปที่คลองเหนือ คืออาจจะเป็นเทวสถานอีกอันหนึ่งของคณะเดียวกันก็ได้”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นบุคคลแรกที่สันนิษฐานว่า แหล่งโบราณคดีทั้ง ๓ แห่งนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กัน และเป็นแห่งแรกที่ได้รับอารยธรรมสมัยประวัติศาสตร์จากอินเดีย “...พวกฮินดูมาจากอินเดียจะมาขึ้นบกที่นี้ก่อน แล้วจึงข้ามแหลมไปนครศรีธรรมราช ไซยาแลบ้านดอนต่อไป และเทวรูปนี้พวกชาวขมุขมิประเทศเหล่านี้ จะได้มาทำขึ้นไว้เป็นที่สักการบูชาเมื่อครั้งมาประดิษฐานศาสนาพราหมณ์ขึ้นในประเทศนี้...”

รัชกาลที่ ๖ เสด็จประพาสทุ่งตึก เขาพระเหนือ และเขาเวียง หรือเขาพระนารายณ์ ทรงระบุว่า ทั้ง ๓ แห่งมีความสัมพันธ์กัน

เทวรูปพระนารายณ์ และเทพบริวาร ถูกทหารพม่าเคลื่อนย้ายจากยอดเขาพระนารายณ์มาตั้งฝังดินไม่ได้

พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๔๕๓ เอเตียน เอ็ดมอนด์ ลูเน็ต เดอ ลาจงกีแยร์ (E. E. Lunet de Lajonquiere) และ หลุยส์ เดอ ฟิโนต์ (M. Louis de Finot) ชาวฝรั่งเศส มาที่แหล่งโบราณคดีเขาพระนารายณ์ “เขาเวียง” และ “ที่พระนารายณ์” กล่าวถึงเทวรูปแบบพราหมณ์ ๓ องค์ได้ต้นตะแบกและสันนิษฐานว่าเทวรูปองค์ใหญ่เป็นรูปพระศิวะ ๒ เทวรูปสตรีเป็นนางปารวตี (ชายาพระศิวะ) และเทวรูปอีกองค์เป็นเทพในท่าเต้นรำ และแผ่นหินซิลต์จารึกตัวหนังสือที่ยังไม่มีใครสามารถอ่านได้ และยืนยันว่าบนเขาเวียงคือที่ตั้งเดิมของเทวรูปทั้ง ๓ องค์

لاجงกีแยร์ได้วาดภาพร่างเทวรูปบนคอนพระเหนือ และกล่าวว่าชาวท้องถิ่นเรียกเทวรูปองค์นี้ว่า “พระเหนือ” (Phra No) เป็นเทพสีกกรหักหายไปสองกรเห็นไม่ชัดว่าถืออะไร แต่อีกสองกรข้างหนึ่งจักร อีกข้างหนึ่งจับนิ้ว (ตีพิมพ์เผยแพร่ในบทความเรื่อง Essai D'inventaire Archeologique du Siam ใน Bulletin de la Commission Archeologique De l'Indochine ปี พ.ศ. ๒๔๕๕

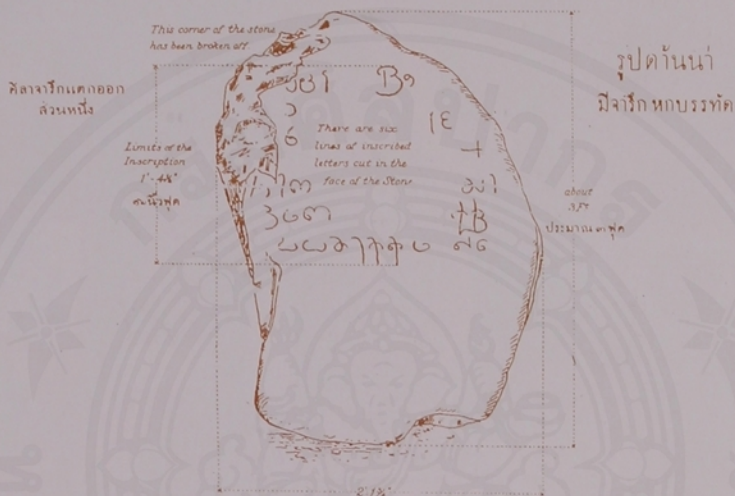

เทวรูปพระนารายณ์ และเทพบริวาร ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กลาง จังหวัดภูเก็ต

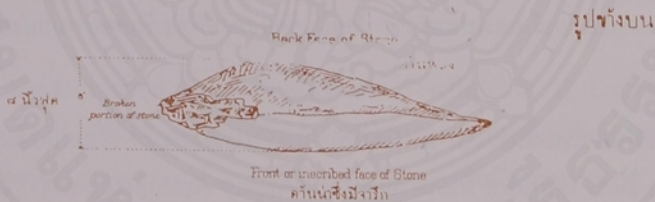
พ.ศ. ๒๔๕๒ พระศาสตรพลชั้น (G. E. Gerini) เสนอแนวความคิดไว้ใน Researchs on Ptolemy's Geography of Eastern Asia (Further India and Indo-Malay Archipelago) ว่า "เมืองตะโกลา" (Takola Emporion of Takola mart) ที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมี (ผู้เขียนคือ Claudius Ptolamy ชาวกรีกแห่งเมืองอเล็กซานเดรีย) ราวพุทธศตวรรษที่ ๗ น่าจะเป็นตำแหน่งที่เป็นชุมชนโบราณตะกั่วป่า (Takupa, Takopa) โดยสันนิษฐานว่า "ตักโกลา" เป็นคำเดียวกับ "กาฬะ (Kala)" ในภาษาสันสกฤต ซึ่งหมายความว่า "ดำ" และเป็นชื่อเดียวกับ Kalah ตามจดหมายเหตุอาหรับ (Abu Zaid) ซึ่งคำว่า "ตะกั่วป่า" หรือ "ตะกั่ว" (Takua) กับคำว่า "ตะโก" น่าจะมีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า กาละ (Kala) โดยคำว่าตะโกเป็นชื่อพันธุ์ไม้ที่เกี่ยวข้องกับความหมายว่า "ดำ" นัยหนึ่งเช่น นิลตะโก ดำตะโก หรือความหมายว่า "ดำ" ของทั้ง ๒ คำนี้หมายถึง ธาตุโลหะสีดำหรือดินบุกซึ่งพบมากในเมืองนี้ตามปรากฏในจดหมายเหตุอาหรับ กาลาห์จึงอาจหมายถึง Al-Kalli ซึ่งนัก

ANCIENT INSCRIBED STONE
OF WATERWORN SLATE
NOW AT WAT NA MUANG, MUANG TAKUAPA.

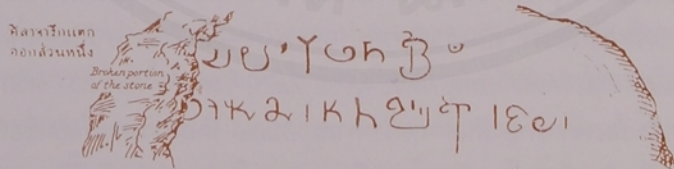
แผ่นที่ แผ่นศิลาจารึกโบราณ อยู่ ณ วัด น้ำ เมือง -
เมือง ตะกั่วป่า

TOP OR PLAN VIEW OF STONE

COPY OF THE FIRST TWO LINES
OF THE INSCRIPTION

ภาพถ่ายเส้นศิลาจารึกหลักที่ ๒๒ หรือจารึกเขาพระนารายณ์

(Some Archaeological Note Monthon Phuket, W. Walter Bourke Bourke, 1986)

ภูมิศาสตร์อาหรับในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ใช้เรียกแร่ธาตุที่มีมากในเมืองกาลาห์ และน่าจะหมายถึงดีบุกซึ่งเป็นสินแร่ที่มีมากในเมืองตะกั่วป่า (ดังปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๗ ศาสตราจารย์ อี. ฮุลท์ซ (E. Hultsch) นักภาษาโบราณชาวเยอรมัน เป็นบุคคลที่สามารถอ่านจารึกบนแผ่นหินจากแหล่งโบราณคดีเขาเวียงใต้ โดยตีพิมพ์ผลงานเผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษไว้ใน Journal of the Royal Asiatic Society กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ โดยกล่าวว่าจารึกหลักนี้เป็นภาษาทมิฬ เป็นจารึกเรื่องการขูดสระ (ชื่อศรีอวนินารณัม) ขึ้นใกล้เมือง (ชื่อนงคूर) และให้มีกองทหารชาวไร่ชาวนาเป็นผู้ดูแล

พ.ศ. ๒๔๖๘ ศาสตราจารย์ซิลเวง เลวี (Professeur Sylvain Levi) ชาวฝรั่งเศส เสนอบทความเป็นภาษาฝรั่งเศส เรื่อง Ptolemee, Le Niddesa et La Brhatkatha ในหนังสือ Etude Asiatique ค.ศ. ๑๙๒๕ กล่าวถึงแนวความคิดของนักปราชญ์ต่างๆ ที่สันนิษฐานเกี่ยวกับตะโกลา เป็นต้นว่า M.Kanakasabhai (ในหนังสือ Madras Review พ.ศ. ๒๔๔๕) ได้ชี้ลงไปว่า Takola (ตะโกลา) ของปโตเลมี คือ ตะไลตุ ตกโกล (Talaittakolam) ที่ปรากฏในจารึกเมืองตันซอร์ (Tanjore) ซึ่งเป็นเรื่องของการยกทัพมาโจมตีและได้รับชัยชนะเหนือเมืองต่างๆ ของราชชนนโระที่หนึ่ง (Rajendra Cola 1) ในระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๕ - ๑๕๘๖

จารึกเขาพระนารายณ์

ส่วนศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เสนอความเห็นต่อเนื่องไว้ในบทความเรื่อง Le Royaume de Crivijaya ใน Bulletin de L'ecole Francaise D'Extreme Orient XVIII, 6, 1918 ว่า ตะไลตุ ตกโกล น่าจะเป็นเมืองท่าในคาบสมุทรมลายู โดยอยู่ฝั่งตรงข้ามกับมาทมาลิ่งคัม (Madamalingam) หรือเมืองตามพรลิงค์ (Tambralinga) หรือนครศรีธรรมราช

นอกจากนั้นแล้ว ศาสตราจารย์ซิลเวง เลวี ได้รวบรวมความหมายของคำตักโกลาและชื่อที่คล้ายคลึงกัน เช่น กักโกละ กักโคลัม (Kakkola, Kakkolam) ตักโคลัม (Takkolam) ในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาบาลี ลันสกฤต ทมิฬ ว่าเป็นคำที่หมายถึงพืชพันธุ์พื้นเมืองในแถบเมืองร้อน และยังใช้เป็นชื่อเมือง ทั้งยังกล่าวถึงข้อวินิจฉัยของ M. Pelliot ที่ว่า คำว่า ตักโคลัม (Takkolum) หมายถึงเครื่องเทศชนิดหนึ่ง คือ Cardamome ซึ่งในภาษาไทยเรียกว่ากระวาน คำว่า ตักโกลา ซึ่งหมายถึงชื่อเมืองอาจหมายถึง ติว-กู-ลิ (Tiu-ku-li) หรือเคีย-กู-โล (Kie-kou-lo) หรือโก-กู-โล (Ko-ku-lo) ตามจดหมายเหตุจีน หรือกากุลลาร์ (Qaquallh) หรือกาลาห์ (Kalah) ตามจดหมายเหตุอาหรับ

พ.ศ. ๒๔๗๐ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้นำเทวรูปพระนารายณ์ (หรือพระวิฆณุ) จาก
ควนพระเหอนมาเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พ.ศ. ๒๔๗๒ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ (G. Caedes) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ชำระและแปลจารึก
ภาษาทมิฬที่เขาเวียง ลงพิมพ์ (ทั้งในภาษาไทยและฝรั่งเศส) ไว้ในประชุมศิลปจารึกสยามภาคที่ ๒ โดยให้ชื่อว่า จารึก
หลักที่ ๒๖ หรือศิลปจารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า

พ.ศ. ๒๔๗๘ ฟรานซิส เอช ไจลส์ (Francis H. Giles) เสนอความเห็น ว่า เมืองตะกั่วป่าบริเวณแหล่ง
โบราณคดีเหมืองทองและควนพระเหอน น่าจะเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญมากในพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๘ เพราะ
อยู่ในสภาพทำเลที่เหมาะสม โดยอ้างถึงจดหมายเกี่ยวกับประสบการณ์เดินทางมาบริเวณนั้นของนายเฮนรี ยอร์จ
สก็อต (ซึ่งเคยเป็นเจ้ากรมราชโลหะกิจ) ว่าบริเวณแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง มีซากโบราณสถาน ซึ่งเป็นบริเวณ
ที่พบชิ้นส่วนเศษ "ทองรูปพรรณ" ซึ่งฟรานซิส เอช ไจลส์ วิเคราะห์ว่าเป็นสินค้าหรือเงินตรา

พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘ ดร.เอช. จี. ควอริทซ์ เวลส์ (Dr. H. G. Quaritch Wales) มาดำเนินการสำรวจ
ทางโบราณคดีและขุดตรวจบริเวณแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง และแหล่งโบราณคดีควนพระเหอน พบหลักฐานที่
แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ได้แก่ ซากโบราณสถานก่อด้วยอิฐขนาดยาว ๖๐ หลา กว้าง ๓๐ หลา สูงจากระดับ
พื้นดินประมาณ ๖ ฟุต (ปริมาตร : ๒๕๒๙, ๒๓๐) เศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง (ราวพุทธศตวรรษที่
๑๒ - ๑๓) และเปอร์เซีย ส่วนหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีควนพระเหอน ได้แก่ อิฐฐานราก (บริเวณที่ตั้งพระวิฆณุ
ซึ่งถูกเคลื่อนย้ายไปพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แล้ว) เป็นแนวลดหลั่นแบบขั้นบันได และได้เสนอความ
คิดในหนังสือ Newly-Explored Route of Ancient Indian Cultural Expansion และ Indian Art
and Letters vol. 18 No. 1 ไว้ ๒ ประการคือ

ประการแรก แหล่งโบราณคดีควนพระเหอนและเหมืองทองน่าจะเป็นชุมชนโบราณชื่อ ตะโกลา ดังปรากฏ
ในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปีโตเลมี และคัมภีร์มหานทีเทศ ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญไม่น้อยกว่าพุทธศตวรรษที่ ๗

ประการที่สอง อารยธรรมอินเดียเริ่มก่อตัวขึ้นที่แหล่งโบราณคดีเหมืองทองและควนพระเหอนก่อน แล้ว
ขยายอารยธรรมจากฝั่งทะเลตะวันตกไปสู่ฝั่งตะวันออก ปรากฏหลักฐานจากการสร้างรูปเคารพขนาดใหญ่ ๓ องค์
ทวนน้ำไปขึ้นฝั่งบริเวณตำบลเหล อำเภอกะปง และสันนิษฐานว่าเทวรูป ๓ องค์ ซึ่งพบบริเวณที่พระนารายณ์ได้
ต้นตะแบกในตำบลเหลนั้น นำมาจากชุมชนโบราณบริเวณเหมืองทองและควนพระเหอน ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดก่อน
และมีแหล่งวัตถุดิบสำหรับทำรูปเคารพด้วยหินชนิดที่บริเวณตำบลเหล อำเภอกะปง (ที่พระนารายณ์) ไม่มี

พ.ศ. ๒๔๗๘ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีลายพระหัตถ์โต้ตอบกับสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรม
พระยานริศรานุวัดติวงศ์เกี่ยวกับ "วินิจฉัยเรื่องเมืองโบราณในแหลมมลายู" และ "อธิบายเรื่องเมืองตะกั่วป่า" ตาม

พระหัตถเลขาของวันที่ ๑๔, ๒๑ พฤศจิกายน และ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ กล่าวถึงการสำรวจของ ดร.เอช. จี. คอวริทซ์ เวลส์ และทรงเรียกชื่อแหล่งโบราณคดีความพระเหนือว่า เขาพระเหนือ ส่วนคำว่า “ตะกั่วป่า” นั้นจะเป็น “ตักโกลา” หรือไม่นั้น มีหลักฐานเพียงว่า ชื่อ “ตะกั่วป่า” ไม่ปรากฏในทำเนียบคักดินาหัวเมืองครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา “ตะกั่วป่า” ปรากฏชื่อครั้งแรกในประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๘ คราวศึกลาดหญ้า (ซึ่งพม่า ยกทัพมาตีไทย ๕ ทาง) ในสมัยรัชกาลที่ ๑

ส่วนคำว่า “ตักโกลา” (Takkola) นั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์กล่าวว่า ตามพจนานุกรมภาษาสันสกฤตแปลว่า เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Pimenta Acris* หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า กงโกลา

ส่วนชื่อ “ตะกั่วป่า” น่าจะมาจากความหมายของสถานที่ที่มีทรัพยากรทางแร่ดีบุกมาก โดยชาวท้องถิ่นเรียกชื่อแร่ที่เป็นดีบุกหรือลักษณะบางประการคล้ายดีบุกว่าตะกั่ว และแบ่งแยกความหมายตามสีและการเกิดปนในแร่ชนิดต่างๆ เช่น ตะกั่วเข้ม ตะกั่วเกรียบ ตะกั่วบาง ตะกั่วดำ เป็นต้น

พ.ศ. ๒๔๗๙ ขุนศิริวัฒนอาณาทรร (พล ศิริวัฒนกุล) กล่าวถึงเรื่องเมืองโบราณตะกั่วป่าไว้ในหนังสือเรื่อง เมืองทองหรือสุวรรณภูมิ ว่าเมืองตะกั่วป่าโบราณจัดอยู่ในลักษณะเมืองตลาด ตั้งขึ้นตามความจำเป็นในย่านท่ามาหากิน หรือเป็นที่ทำเลค้าขายที่ประชุมชนไม่ค่อยมีความสำคัญด้านยุทธศาสตร์ เจ้าเมืองต้องอยู่ในบังคับบัญชาของผู้ครองนครรัฐอีกที่หนึ่ง จึงเป็นเมืองที่อาจเล็กล้มหรือตั้งขึ้นใหม่ก็สุดแต่ปริมาณของชุมชน

พ.ศ. ๒๔๘๕ นายปิแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) นักประวัติศาสตร์ศิลป์ชาวฝรั่งเศส ได้ศึกษาประติมาณวิทยาของเทวรูปพระวิษณุจากคความพระเหนือ วินิจฉัยว่าเป็นศิลปะแบบปัลลวะ ที่สร้างขึ้นโดยช่างผู้เชี่ยวชาญ และกำหนดให้มีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒

พ.ศ. ๒๔๘๖ ศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดส์ (G. Caedes) เขียนเรื่อง “ราชอาณาจักรทะเลใต้” แดงต่อสยามสมาคม เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยกล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า ตะกั่วป่าและไชยา มีหลักฐานทางโบราณคดีว่าได้เคยเป็นแหล่งใหญ่แห่งความเจริญ และในระหว่าง ๒ แหล่งนี้ได้มีทางข้ามจากฝั่งตะวันตกมาฝั่งตะวันออกเป็นสายใหญ่อันหนึ่งด้วย และพวกอินเดีย ซึ่งเลือกทางเดินโดยตัดข้ามมหาสมุทรอินเดีย หมู่เกาะนิโคบาร์และอันดามัน จะต้องมาขึ้นบกที่ใกล้ๆ ตะกั่วป่า และในปี พ.ศ. ๑๕๖๘ ตามศิลาจารึกของเมืองตันจอร์ (Tanjore) ของฝ่ายโจฬะ ได้ยกทัพข้ามมหาสมุทรอินเดียมาโจมตีศรีวิชัย และยึดดินแดนศรีวิชัย ซึ่งตักโกลา (หรือตะกั่วป่า) และตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ก็ถูกยึดเป็นเมืองขึ้นของโจฬะในครั้งนั้นด้วย

พ.ศ. ๒๔๙๒ เซอร์โรแลนด์ แบรดเดล (Sir. Roland Braddell) เสนอแนวความคิดใหม่ ไว้ใน Notes on Ancient Time in Malaya (JRAS M.B. 1949 \Vol. XXI/1) ว่าเมืองท่าตะโกลาไม่น่าจะอยู่ที่ตะกั่วป่า

แต่น่าจะอยู่ใต้ตะกั่วปลงไปแถวจังหวัดตรัง ซึ่งเมืองตะโกลานี้ ในวรรณคดีทมิฬเรียกว่าตะไลด์ ตักโกลัม แต่ที่ตรังยังไม่พบหลักฐาน จึงสันนิษฐานว่า อาจอยู่ที่รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกันนัก) เป็นที่พบหลักฐานมากกว่า พ.ศ. ๒๔๙๒ ศาสตราจารย์นิลกันตะ ศาสตรี (K.A.Nilakanta Sasteri) แปลจารึกหลักที่ ๒๖ (จารึกภาษาทมิฬจากเขาเวียง) ใหม่และวินิจฉัยเรื่องราวของจารึกไว้ในบทความเรื่อง Takuapa and Its Tamil Inscription (JMBRAS XXII, 1949) ข้อวินิจฉัยที่สำคัญได้แก่การตีความว่าผู้ให้ชุดสระน้ำ (นั่งครุอุไทยัน) ตามปรากฏเรื่องราวในจารึก เป็นนามบุคคลซึ่งบังคับบัญชากองทหารอยู่ที่นครหมู่บ้านในแคว้นตันซอร์ อินเดียภาคใต้ และผู้ดูแลสระน้ำ (มณิกิรมัม) เป็นสมาคมพ่อค้าซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ และคงเป็นจารึกของพวกเขาหน่อถือไศวินิกายในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เนื่องจากชื่อคำแรกในจารึก (ที่ขาดหายไป) น่าจะหมายถึงพระนามของกษัตริย์ราชวงศ์ปัลลวะที่นับถือไศวินิกาย ทรงพระนามนันทิวรมันที่ ๓ (Nandivarman III) ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๓๖๙ - ๑๓๙๓

พ.ศ. ๒๔๙๓ พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาส อินทปัญโญ) สมัยเมื่อยังเป็นพระครูอินทปัญญาจารย์ ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไซยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เสนอแนวความคิดและเหตุผลไว้ใน "แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน" ว่าชาวอินเดียใช้เส้นทางตะกั่วป่ารอบอ่าวบ้านดอนเป็นเส้นทางสำคัญสำหรับข้ามแหลมที่เหมาะสมยิ่งกว่าเส้นทางอื่น เนื่องจากปลอดภัยจากโจรสลัด ระยะทางสั้น และทะเลของอ่าวและฝั่งทะเลทางตะวันตกและตะวันออกดีที่สุด

พ.ศ. ๒๔๙๗ ดร.รีจินัล เลอเม (Reginald Le May) เสนอบทความเรื่อง The Culture of South-East Asia เห็นด้วยกับ ดร.ควอริทซ์ เวลส์ โดยกล่าวว่าเทวรูป ๓ องค์ที่เขาเวียงเป็นศิลปะแบบปัลลวะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ และทำด้วยหิน Slaty Schist คล้ายกับแผ่นหินรองเส้าจากเทวสถานแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก และชุมชนโบราณเหมืองทองเป็นท่าจอดเรือหรือเมืองท่าไม่เพียงแต่ชนชาติจีนและอินเดีย แต่ของชาวพม่าเข้ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๕

พ.ศ. ๒๕๐๔ Alastair Lamb นักโบราณคดีชาวอังกฤษแห่งมหาวิทยาลัยมาลายา (The University of Malaya) กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เข้ามาสำรวจแหล่งโบราณคดีเขาเวียง ความพระเหนือและเหมืองทอง ได้นำลูกบิด เครื่องถ้วย เครื่องแก้วที่พบบริเวณเหมืองทองไปวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ (ผลปรากฏในงานวิชาการของ Alastair Lamb เรื่อง Miscellaneous Papers on Early Hindu and Buddhist Settlement in Northern Malaya and Southern Thailand, 1961) ซึ่งผลวิเคราะห์ครั้งนี้ ทำให้ Alastair Lamb สนับสนุนแนวความคิดที่ว่า ชุมชนโบราณตะกั่วป่าน่าจะเป็นเมืองท่าสำคัญ ซึ่งปรากฏชื่อตามจดหมายเหตุอาหรับในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ว่า "กาลาห์ (Kalah)" เป็นเมืองเดียวกับตะโกลาตามจดหมายเหตุปโตเลมีในพุทธศตวรรษที่ ๗ แต่คงเป็นชุมชน

เมืองท่าที่สำคัญในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ตรงกับสมัยราชวงศ์ถัง (T'ang Dynasty) ของจีน นอกจากนั้นแล้ว Alastair Lamb ยังยืนยันตามแนวความคิดเดิมของ E. E. Lunet de Lajonquiere ที่ว่าเทวรูป ๓ องค์ ซึ่งพบบริเวณ "ที่พระรายณ์ได้ต้นตะแบกนั้น" เดิมประดิษฐานอยู่บนยอดเขาเวียง ปรางค์แนวอิฐฐานรากชัดเจนเป็นเทวรูปที่สร้างขึ้นประจำชุมชนโบราณบริเวณเขาเวียงแห่งนี้ ไม่ได้นำมาจากทุ่งตึกหรือควนพระเหนือเช่นที่ Dr.H. G. Quaritch Wales สันนิษฐาน

พ.ศ. ๒๕๐๔ (เดือนมีนาคม-เมษายน) การสร้างทางหลวงสาย ๔๐๑ สุราษฎร์ธานี-ตะกั่วป่า ตัดผ่านใกล้ที่พระรายณ์ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเทวรูป ๓ องค์ ทำให้ชาวท้องถิ่นพบเห็นเทวรูป ๓ องค์ได้ต้นตะแบกมากขึ้น และมีชื่อเรียกเป็นที่รู้จักกัน โดยทั่วไปคือเทวรูปในทำยีนองค์ใหญ่เรียกว่า "พระนารายณ์" เทวรูปนั่งคุกเข่าองค์ข้างเรียกว่า "พระลักษมณ์" และเรียกรูปเทพีท่านั่งคุกเข่าว่า "นางสีดา"

เมื่อบริเวณนี้มีทางสัญจรผ่านไปมาได้สะดวก คนร้ายเข้ามาทุบสเก็ดเอาพระพักตร์เทวรูปที่เรียกว่าพระลักษมณ์และนางสีดา แล้วนำ "นางสีดา" ไปทิ้งไว้ในหนองน้ำที่เรียกว่าคลองบางปิต (เป็นบริเวณคลองเชื่อมกะปงกับตะกั่วป่า)

พ.ศ. ๒๕๐๔ ชมรมศึกษาวัฒนธรรมและโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร นำโดยนายศรีจักร วลลิโกดม ดำเนินการสำรวจทางโบราณคดีในภาคใต้ ระหว่างวันที่ ๑๖ เมษายน ถึง ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๔ มาสำรวจที่แหล่งโบราณคดีเขาพระนารายณ์ แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง และอำเภอตะกั่วป่า คณะสำรวจได้ศึกษาโบราณวัตถุที่ชาวท้องถิ่นขุดได้ที่เหมืองพรุเตียว บ้านพรุเตียว ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ได้แก่ ขวานหินขัด ๖ อัน และหินบุปผาเปลือกไม้ (ซึ่งคณะสำรวจบันทึกไว้ว่าเป็นเครื่องประดับลายหม้อหรือภาชนะต่างๆ) คณะสำรวจจึงสันนิษฐานว่า เป็นหลักฐานที่แสดงถึงวัฒนธรรมหินใหม่ในบริเวณนี้

วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๘ นครศรีธรรมราช ได้นำเทวรูปพระนารายณ์ พระลักษมณ์ และแผ่นจารึกภาษาทมิฬจากที่พระนารายณ์ ไปเก็บรักษาไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

พระพักตร์นางภูเทวี

พ.ศ. ๒๕๑๐ ชาวท้องถิ่นในเขตตำบลเหล พบประติมากรรมนางสีดา ในหนองน้ำคลองบางปิดในหน้าแล้ง เมื่อน้ำลดได้พากันนำไปไว้ยังวัดนารายณิการาม หมู่ที่ ๓ ตำบลเหล อำเภอกะปง จังหวัดพังงา

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลาราม (อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี) และพระครูบุญเขตคณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์นรนิมิต (หมู่ ๔ บ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา) ซึ่งเป็นเจ้าคณะอำเภอกะปง เดินทางไปสำรวจแหล่งโบราณคดีความพระเหนือเพื่อค้นหาแผ่นหินจารึก ซึ่งเคยมีผู้พบเห็นว่าเป็นแผ่นหินด้านหนึ่งมีตัวหนังสือ เมื่อหยายขึ้นฝนจะตก แต่ถ้าเอาคว่ำลงฝนจะแล้ง ดังนั้นชาวเรือมักขึ้นมาบนความพระเหนือเพื่อพลิกแผ่นหินนี้ให้หยายหรือคว่ำตามประสงค์จะให้ฝนตกหรือแล้ง แต่ในการสำรวจพระเทพวิสุทธิเมธี และพระครูบุญเขตคณาภรณ์ไม่พบแผ่นหินจารึกดังกล่าว

พ.ศ. ๒๕๑๐ ในเดือนกันยายน นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น พร้อมด้วยคณะนักโบราณคดีจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร เดินทางไปสำรวจแหล่งโบราณคดีในชุมชนโบราณตะกั่วป่า และชุมชนโบราณคลองท่อม ได้พบหลักฐานโบราณวัตถุที่ชาวท้องถิ่นขุดได้

ในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน นายธนิต อยู่โพธิ์ ได้ตีพิมพ์บทความเรื่องตักโกละ (ในนิตยสารศิลปากรปีที่ ๑๑ เล่ม ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐) เพื่ออธิบายความหมายของคำว่า “ตักโกละ” ตามที่นักปราชญ์ได้วินิจฉัยเอาไว้แล้ว และย้ำว่าคำว่า “ตักโกละ” ปรากฏชื่อในบาฬีคัมภีร์มหานิทเทสและคัมภีร์มิลินทปัญหาอีกด้วย

พ.ศ. ๒๕๑๒ นายประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ได้ดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณคดีตะกั่วป่า โดยกล่าวไว้ในรายงานการสำรวจทางประวัติศาสตร์โบราณคดีในเขตจังหวัดชุมพร ระนอง พังงาและกระบี่ ระหว่างวันที่ ๓-๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ของหน่วยศิลปากรที่ ๘ ว่าได้สำรวจพบเหรียญสำริดของอินเดียจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก เป็นเหรียญรูปกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๕ เซนติเมตร ด้านหน้ามีอักษรคล้ายเทวนาครี ด้านหลังมีลายเส้นคล้ายตาขมชั้นหรือดาว ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และบริเวณเนินดินซึ่งเป็นซากสถาปัตยกรรม ได้พบแผ่นหินชนวนแผ่นบางๆ ไม่ต่ำกว่า ๕ แผ่นปักเรียงกันไว้ และสันนิษฐานว่า เมืองตะกั่วป่าโบราณน่าจะตั้งอยู่บริเวณแหล่งโบราณคดีเขาพระนารายณ์ในตำบลเหล อำเภอกะปง เพราะมีพื้นที่ราบลุ่มและเป็นชุมทางของสายน้ำ ๓ สายมาบรรจบกัน ส่วนแหล่งโบราณคดีเหมืองทองน่าจะเป็นเมืองท่าเรือสำหรับติดต่อซื้อขาย ขนถ่ายสินค้าเท่านั้น สำหรับศูนย์กลางอำนาจในการปกครอง (เมืองที่ตะกั่วป่าเป็นเมืองขึ้น) น่าจะอยู่บนแหลมมลายูและที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีมากที่สุดคือเมืองตามพรลิงค์ เมืองตะกั่วป่าจึงไม่น่าจะเก่าไปกว่าสมัยตามพรลิงค์

พ.ศ. ๒๕๑๔ ธรรมทาส พานิช กล่าวไว้ในหนังสือ พนมทวารวดี ศรีวิชัย ว่าตะกั่วป่าเป็นตลาดตะโกลาในประวัติศาสตร์ โดยเป็นเมืองท่าของยวาทวีปของ “พระเจ้าสันนา” (ไคเลนทรวงค์) ร่วมสมัยพระเจ้าสุริยชัย (ใน พ.ศ. ๑๒๗๔)

พระนารายณ์เขาพระเหินอ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร)

พ.ศ. ๒๕๑๕ ศาสตราจารย์สแตนลีย์ โอ คอนเนอร์ (Professor Stanley O'Connor) เสนอข้อวินิจฉัยใหม่ไว้ในหนังสือเรื่อง Hindu Gods of Peninsular Siam : Artibus Asiae, 1979 chapter 4 เกี่ยวกับพระวิษณุจากคณพระเหเนาว่า มีลักษณะแบบหลังคุปตะ (Post Gupta) มีอายุระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของคนพื้นเมืองในชุมชนโบราณตะกั่วป่ากับอิทธิพลวัฒนธรรมทางศิลปะจากภายนอกที่ทำให้ประติมากรรมชิ้นนี้มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ “อาจจะ เป็นประติมากรรมที่เล็ดมีย่านาและนำเกรงขามที่สุดในบรรดาประติมากรรมที่พบในประเทศไทย”

พ.ศ. ๒๕๑๕ นายเยี่ยมมย สักขียุทธ์ สุรกิจบรรหาร เสนอความเห็นว่าเป็นเมืองท่าตักโกละหรือตะโกลา น่าจะ ได้แก่บริเวณจังหวัดตรังในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงทางเครื่องเทศอันได้แก่ กระวานและพริกไทย มาแต่ โบราณ จึงตรงกับคความหมายของคำที่แปลว่า “กระวาน”

เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กรมศิลปากรได้รับส่วนพระพักตร์ “นางสีดา” ซึ่งคนร้ายนำออกขายต่าง ประเทศคืนจากประเทศอังกฤษ

พ.ศ. ๒๕๑๙ Dr.H. G. Quaritch Wales ตีพิมพ์ผลงาน (ในหนังสือชื่อ The Malay Peninsular In Hindu Times, 1976) เสนอแนวความคิดใหม่เกี่ยวกับพระวิษณุที่คณพระเหเนาว่าน่าจะมียอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มากกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๔ และเปลี่ยนแปลงแนวความคิดที่ว่าชุมชนโบราณตะกั่วป่าคือเมืองท่าโบราณที่ชื่อ ตะโกลา โดยเมืองท่าตะโกลาน่าจะอยู่บริเวณจังหวัดตรัง เพราะมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม เพียงแต่ยังพบ หลักฐานทางโบราณคดีน้อยเกินไปเท่านั้น

พ.ศ. ๒๕๒๑ ศาสตราจารย์มานิต วลลิโถม และรองศาสตราจารย์ศรีศักร วลลิโถม สนับสนุนความเห็นของนายเยี่ยมมย สักขียุทธ์ สุรกิจบรรหาร ที่ว่าชุมชนโบราณตะกั่วป่าไม่น่าจะเป็นเมืองท่าตะโกลา ซึ่งเป็น เมืองท่าเรือขนถ่ายสินค้าข้ามแหลม เพราะสภาพภูมิศาสตร์ไม่เหมาะสมเท่ากับบริเวณที่อยู่ในเขตจังหวัดตรัง ทั้ง ยังได้พบหลักฐานทางโบราณคดีเป็นเครื่องสนับสนุนแล้วกล่าวคือ พบพระพิมพ์สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ตามถ้ำ ต่างๆ ในเขตจังหวัดตรัง

พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ภณหารักษ์กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร เสนอแนวความคิดว่า แหล่งโบราณคดีเขาเวียงเป็นเมืองท่าฝั่งตะวันตกทำหน้าที่ประหนึ่งประตูทางเข้าบ้านรับ อารยธรรมจากอินเดียโดยตรง ก่อนที่จะผ่านไปสู่อเมืองไชยาและนครศรีธรรมราช และได้ตรวจสอบเส้นทางข้าม เขาสุกสรพบว่า เป็นเส้นทางขนถ่ายสินค้าที่สำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ และน่าจะเคยใช้เป็นเส้นทางขนถ่ายสินค้าใน สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ระหว่างชุมชนโบราณตะกั่วป่ากับชุมชนโบราณฝั่งทะเลตะวันออก

พ.ศ. ๒๕๒๓ การขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด บ้านควนลูกปัด ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ของนายธราพงศ์ ศรีสุชาติ นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร ทำให้นายปรีชา นุ่นสุข นายประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ สันนิษฐานว่าเมืองท่าตะโกลา ซึ่งนักวิชาการค้านว่าไม่น่าจะเป็นตะกั่วป่า อาจเป็นแหล่งโบราณคดีที่ควนลูกปัด คลองท่อมก็ได้

พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓ อิทธิมนต์โตภิกขุ (พระปลัด จรัส จันแก้ว) เจ้าอาวาสวัดนารายณิการาม หมู่ ๓ ตำบลเหล อำเภอปะเหลียง จังหวัดพังงา ได้นำพระภิกษุสงฆ์และชาวบ้านในตำบลเหล ไปขุดบริเวณแหล่งโบราณคดี ที่พระนารายณ์ และบนเขาเวียง ทำให้พบหลักฐานเพิ่มเติมได้แก่ “แผ่นหินสลักเทวรูปแบนๆ” (ตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยทอดพระเนตรเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๒) ซึ่งจมอยู่ในดิน (เจ้าอาวาสวัดเรียกว่า “พิภก”) ส่วนเศียรด้านขวาของเทวรูปพระนารายณ์ ส่วนชายผ้าตอนล่างของพระนารายณ์ จักรของพระนารายณ์ ส่วนแขนของพระลักษมณ์ ขึ้นส่วนแท่นฐานบัวคว่ำบัวหงายซึ่งอยู่ในตำแหน่งใต้พระบาทของพระนารายณ์ นอกจากนี้แล้วยังพบเศษเครื่องปั้นดินเผา เครื่องถ้วย ขึ้นส่วนภาชนะสำริด ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ วัดนารายณิการาม ขึ้นส่วนแตกหักของเทวรูปบางส่วน ท่านอิทธิมนต์โตภิกขุได้นำมาดัดเป็นผงเพื่อเป็นส่วนผสมในการทำพระพิมพ์รูปพระนารายณ์

พ.ศ. ๒๕๒๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นผู้ริเริ่มการแบ่งสมัยของศิลปะภาคใต้ขึ้นใหม่ (ศิลปะทักษิณ : กรมศิลปากร ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓) กำหนดให้พระวิษณุจากควนพระเหนือเป็นประติมากรรมในศาสนาพราหมณ์สมัยอิทธิพลมอญและอาณาจักรทักษิณ และจัดเป็นพระวิษณุกลุ่ม C (ในจำนวน ๓ กลุ่มคือ A, B, C) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพระวิษณุลักษณะแตกต่างกันมากที่สุด และบรรยายถึงพระวิษณุควนพระเหนือไว้ว่า “มีลักษณะกล่อมเนื้อที่ล่ำสันแบบบุรุษ...ประติมากรรมชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงจุดยอดของความสำเร็จในการสร้างสรรค์ทางศิลปะของภาคใต้ในยุคนั้น” และเห็นด้วยกับการกำหนดอายุตามแบบเดิม (ของ Pierre Dupont) สำหรับประติมากรรมวิษณุควนพระเหนือว่า อยู่ระหว่างกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ส่วนเทวรูป ๓ องค์ที่แหล่งโบราณคดีเขาเวียงนั้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ จัดให้เป็นเทวรูปในศาสนาพราหมณ์อิทธิพลแบบอินเดียภาคใต้ มีอายุครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๔ โดยอธิบายถึงเทวรูป ๓ องค์ว่า เทวรูปประทับยืนองค์กลางที่เรียกกันแต่เดิมว่า พระนารายณ์เป็นรูปพระวิษณุในปางมัธยมโยคะสถานกมุรติ เทวรูปนั่งคุกเข่าที่เรียกว่า พระลักษมณ์ เป็นรูปฤษีมารกันแกะสลัก ส่วนเทวรูปที่รู้จักกันทั่วไปว่านางสีดา เป็นรูปของนางกู่เหว

พ.ศ. ๒๕๒๔ ชาวท้องถิ่นบ้านน้ำเค็ม (ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา) และผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานชั่วคราวที่บ้านน้ำเค็ม นักขุดหาลูกปัดจากจังหวัดสุพรรณบุรี พากันไปขุดหาลูกปัดครั้งใหญ่ในบริเวณเหมืองทอง ในการขุดหาโบราณวัตถุครั้งนี้ นายสำรวย แจ่มกมล ชาวบ้านหนองไทร ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน

พระนารายณ์เซาพระนารายณ์หรือเซาเวียง (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ถิ่นกลาง)

จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ขุดพบพระเศียรหรือพระคณปติหิน ๑ องค์ นำไปเก็บรักษาไว้วัดย่านปรางหรือวัดอินทราวาส ตำบลกะเปา อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนนายทึ่งและนางแดง เหมียนทอง ราษฎรหมู่ที่ ๒ บ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง อำเภอดตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เป็นผู้ขุดพบรูปเทพีนั่งชันเข่าอุ้มเด็ก ทำด้วยหิน ๑ องค์ นำไปเก็บรักษาไว้ยังศาลเจ้าแม่ ผู้ขุดพบขนานนามว่าศาลเจ้าแม่ลิ้นตะ บริเวณหน่วยตำรวจรักษาความสงบบ้านน้ำเค็ม (ปัจจุบันไม่ทราบสถานที่เก็บรักษา)

เทศบาลเมืองตะกั่วป่าและวัดนารายณิการาม ขออนุญาตจำลองเทวรูปพระนารายณ์เขาเวียง (พระวิษณุปางมัธยมโยคะสถานกมุรติ) จากกรมศิลปากร เพื่อไปประดิษฐานยังสวนสาธารณะของเทศบาลเมืองตะกั่วป่า (ซึ่งเมื่อเทวรูปนี้ไปประดิษฐานแล้วได้ขนานนามสวนสาธารณะแห่งนี้ว่าอุทยานพระนารายณ์) องค์หนึ่ง และประดิษฐานไว้ ณ วัดนารายณิการาม อีกองค์หนึ่งเจ้าอาวาสวัดนารายณิการามได้ให้ช่างปั้นเพิ่มเติมรายละเอียดที่ขาดหายไปของพระนารายณ์ เป็นต้นว่าจักร สังข์ ด้านหลังพระพักตร์ และให้ปั้นรูปจำลองของฤๅษีมารกัณเฑยะขึ้นอีกองค์หนึ่ง โดยใช้หินชนิดเดียวกันกับหินรูปฤๅษีมารกัณเฑยะ และพระวิษณุซึ่งไปนำมาจากภูเขาดันน้ำคลองเหล

พ.ศ. ๒๕๒๕ ในการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีศรีวิชัย ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งจัดโดยกรมศิลปากร ระหว่างวันที่ ๒๕-๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ วิทยากรและผู้เข้าร่วมการสัมมนาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า หาก "ครหิ" ที่ปรากฏในศิลาจารึกหลัก ๒๓ (หรือ Kalohi ตามจดหมายเหตุจีน) หมายถึงชุมชนโบราณไชยาแล้ว กาลาห์ (Kalah) ตามปรากฏในจดหมายเหตุอาหรับ (หรือ Ko-ku-lo ตามจดหมายเหตุจีน) น่าจะหมายถึงตะกั่วป่า เพราะตามจดหมายเหตุดังกล่าว กล่าวว่า ๒ เมืองนี้มีการติดต่อสัมพันธ์กันและอยู่ร่วมสมัยเดียวกัน ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีขณะนี้พบว่ามีโบราณวัตถุเช่นลูกปัด เครื่องถ้วยจีนและอาหรับที่คล้ายคลึงกัน

พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๖ โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) กองโบราณคดี กรมศิลปากร มาสำรวจและขุดตรวจ (หลุมทดสอบ) บริเวณแหล่งโบราณคดีเหมืองทองพบหลักฐานเกี่ยวกับเครื่องถ้วยจีน อาหรับ คล้ายคลึงกับที่ ดร.เอช จี คอวริทซ์ เวลส์ ขุดพบ

พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๖ นายปรีชา นุ่นสุข มาสำรวจบริเวณชุมชนโบราณตะกั่วป่า และรายงานผลการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชื่อหรือที่มาของตะกั่วป่าในแนวมุขปาฐะ (ในบทความเรื่อง การศึกษาเกี่ยวกับชื่อสถานที่สำคัญบนคาบสมุทรไทย ตะกั่วป่า ไชยา และนครศรีธรรมราช ในการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราช ชุดที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖) โดยกล่าวว่าคนท้องถิ่นรู้จักชื่อตะกั่วปามาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตาทวด และบางคนนำชื่อตะกั่วป่าไปปนกับดักโกลาตามที่นักวิชาการรุ่นก่อนๆ ที่มาศึกษาแบบนี้สันนิษฐาน จึงทำให้เชื่อกันว่า ตะกั่วป่าเดิมชื่อดักโกลา

๒. ผลการสำรวจและขุดค้นโบราณคดี พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๒๗

นายธราพงศ์ ศรีสุชาติ นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ดำเนินการสำรวจและตรวจสอบทางโบราณคดี พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๒๗ ในแหล่งโบราณคดีฝั่งทะเลตะวันตกตลอดแนวลำน้ำตะกั่วป่า แหล่งโบราณคดีในพื้นที่ดินระหว่างฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตก เสนอรายงานมีใจความสำคัญ ๕ ประการคือ

๑. พบหลักฐานชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ต้นน้ำตะกั่วป่า ในบริเวณที่เรียกว่าแหล่งโบราณคดีช้างเขือ อำเภอกะปง จังหวัดพังงา และชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนกลางทวีป ซึ่งน่าจะพัฒนาไปเป็นชุมชนพื้นเมือง ที่เคลื่อนลงมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นราบใกล้ฝั่งทะเลและรับวัฒนธรรมจากภายนอก

๒. พบหลักฐานการใช้เส้นทางลำน้ำตะกั่วป่าและเส้นทางข้ามเขาสก และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณรมณีย์ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๙ ซึ่งยังใช้เป็นเส้นทางการค้าขาย

๓. ผลการตรวจสอบทางธรณีวิทยา (โดยอาจารย์ศรีโสภณ มาระเนตร กรมทรัพยากรธรณี) พบว่าหินที่นำมาใช้ทำเทวรูปทั้งที่แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง (เทพีอุ้มเด็กและคนปติ) วิชาญควนพระเหนือ และเทวรูป ๓ องค์บนเขาเวียงเป็นหินชนิดเดียวกัน มีชื่อทางธรณีวิทยาว่า Tuffaceous Sandstone (คือหินทรายที่เกิดจากเถ้าภูเขาไฟ) ส่วนแผ่นหินที่จารึกภาษาหมิฬ (บนเขาเวียง) และแผ่นหินจารึกสำหรับรับรองเสา (แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง) เป็นหินดินดาน (Shale) เหมือนกัน ไม่ใช่หินชีสต์ตามที่เชื่อกันมาแต่เดิม ทั้งหิน Tuffaceous Sandstone และหิน Shale พบทั่วไปทั้งในแหล่งหินใกล้แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ควนพระเหนือ และแหล่งหินใกล้แหล่งโบราณคดีเขาเวียง นอกจากนั้นแล้วเทวรูปพระวิชาญที่เขาศรีวิชัย (ตำบลศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ก็ทำจากหิน Tuffaceous Sandstone เช่นเดียวกัน

๔. ผลการวินิจฉัยทางประติมาณวิทยาของเทวรูปพระคเณศ และเทพีอุ้มเด็กที่พบในแหล่งโบราณคดีเหมืองทองเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยศาสตราจารย์นันทนา ชุตินวงศ์ นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลป์ แห่งสถาบันเอเชียใต้ มหาวิทยาลัยอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีดังนี้

พระคเณศเป็นประติมากรรมซึ่งมีลักษณะทางศิลปะแบบอิทธิพลโจฬะ (อินเดียใต้) มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ส่วนเทพีอุ้มเด็กอาจเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรมที่เรียกว่าโสมะสกันทะ หรือโสมาสกันทะ (ประกอบด้วย พระคเณศ และสกันทะ) มีลักษณะทางศิลปะแบบอิทธิพลปัลลวะ (อินเดียตะวันออกเฉียงใต้) มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

๕. ผลการวินิจฉัยทางประติมาณวิทยาของนายคงเดช ประพัฒน์ทอง หัวหน้าสำนักงานหน่วยศิลปากร กรมศิลปากร เกี่ยวกับศิลปกรรมที่พบในชุมชนโบราณตะกั่วป่า ดังนี้

พระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยจากแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดราษฎร์นรนิมิต

ตำบลบางม่วง อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดพังงา) เป็นพระพุทธรูปอิทธิพลพม่าในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ ซึ่งเป็นแบบเดียวกับพระพุทธรูปที่เคยปรากฏชัดในชาวภาคกลาง ประเทศอินโดนีเซีย พระพิมพ์ดินเผาเป็นพระพิมพ์ในพุทธศาสนาเถรวาทนิกายในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ พิมพ์ดินเผาบุปฐมาศรี มีลักษณะทางศิลปะคล้ายแบบอมราวดี ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๑

หลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ ซึ่งพบในชุมชนโบราณตะกั่วป่า จากการสำรวจชุมชนโบราณตะกั่วป่า พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญหลายอย่าง ได้แก่

๑. ซากสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นซากของอาคารและแท่นฐานที่ประดิษฐานรูปเคารพเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ได้แก่

๑.๑ ซากแนวอิฐ ๔ บริเวณที่แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ได้แก่

ก. เนินแนวอิฐขนาดใหญ่เมื่อขุดลงไปยังพบแผ่นหินดินดานรูปแบนรีตอนกลางเป็นรูปนูนสี่เหลี่ยมและเจาะรูเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสจำนวน ๒ แผ่น แผ่นแรกมีขนาดยาว ๗๐ เซนติเมตร กว้าง ๕๗ เซนติเมตรหนา ๑๕ เซนติเมตร รูปนูนสี่เหลี่ยมยาวด้านละ ๓๘ เซนติเมตร และรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ ๑๑ เซนติเมตร รูกลึก ๕ เซนติเมตรแผ่นหนึ่ง (ปัจจุบันยังคงเก็บไว้ในศาลาชั่วคราวที่ชาวท้องถิ่นสร้างขึ้นที่แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง)

อีกแผ่นหนึ่งมีขนาดยาว ๑๒๒ เซนติเมตร กว้าง ๗๗ เซนติเมตร หนา ๑๘ เซนติเมตร รูปนูนสี่เหลี่ยมยาวด้านละ ๓๘ เซนติเมตร และรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ ๕ เซนติเมตร ลึก ๗ เซนติเมตร (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดราษฎร์นริมิตร หมู่ ๔ บ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดพังงา)

แผ่นหินที่มีรูเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมตอนกลางทั้ง ๒ แผ่นนี้ น่าจะเป็นฐานรองเสา (Stone Pillar Base) ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย และรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย

นอกจากนี้แล้ว ยังพบแผ่นหินรูปครึ่งวงรี สูง ๑๖๔ เซนติเมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร และหนา ๑๑ เซนติเมตร ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ วัดราษฎร์นริมิตร อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดพังงา

ข. แนวอิฐบริเวณที่พบประติมากรรมเทพีอุ้มเด็ก ร่องรอยไม่ชัดเจนเพราะถูกรื้อทำลายขณะชาวท้องถิ่นมาขุดหาลูกปัด (เพื่อการค้า) และถูกรื้อออกเมื่อนำประติมากรรมขึ้นมาจากดิน

ค. แนวอิฐเรียง บริเวณพบประติมากรรมพระคณปติ มีขอบเขตประมาณ ๔ ตารางเมตร ลึก ๕ เมตร โดยพื้นล่างสุดเป็นแผ่นหินดินดาน

ง. แนวอิฐบริเวณที่น่าจะเป็นเตาหลอมแก้วอยู่ห่างจากแนวอิฐเรียงบริเวณที่พบประติมากรรมพระคณปติประมาณ ๑๐๐ เมตร ลักษณะของอิฐแต่ละแผ่นเป็นอิฐขนาดยาว ๒๑ เซนติเมตร กว้าง ๑๔ เซนติเมตร

หนา ๗ เซนติเมตร เนื้ออิฐสีแดงเป็นดินเหนียวผสมทรายละเอียดมาก อิฐบางก้อนมีรอยเว้าตอนกลางเกิดจากแรงกดอัดและความร้อนสูง มีร่องรอยของเคลือบแก้วหลอม และสิ่งหลงเหลือจากการหลอมทำแก้ว

๑.๒ ลานแนวอิฐซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานพระวิษณุบนควนพระเหนือ เป็นแผ่นอิฐเรียงขนาดใหญ่และแนวอิฐกระจายในรัศมีประมาณ ๗๕ ตารางเมตร และมีซากแนวอิฐเรียงเป็นแนวลาดจากแนวฐานลงสู่ปลายเนิน

๑.๓ แท่นฐานอิฐซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานเทวรูป ๓ องค์บนเขาเวียง เป็นแนวฐานอิฐ ขนาด ๓.๗ ตารางเมตร ซึ่งอิฐแต่ละแผ่นเป็นอิฐสีแดงเนื้อแน่นละเอียด (ประกอบด้วยดินเหนียวผสมทรายละเอียดมาก มีปริมาณของเหล็กออกไซด์สูง) มีขนาดลัดส่วนคือ ยาว ๑๙ เซนติเมตร กว้าง ๑๒ เซนติเมตร และหนา ๖.๕ เซนติเมตร

เทพีอุ้มเด็ก

สิ่งก่อสร้างสำคัญนอกจากซากสถาปัตยกรรมอิฐหรืออิฐประกอบหิน (และอาจมีส่วนที่เป็นไม้ด้วย) ในบริเวณแหล่งโบราณคดีชุมชนตะกั่วป่า ก็คือร่องรอยของสระน้ำจืด ซึ่งมักเป็นสระลักษณะกลม ซึ่งน่าจะเป็นสระน้ำโบราณซึ่งกลุ่มคนในชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในบริเวณนี้ขุดขึ้นเพื่ออุปโภคบริโภค หรือใช้ในพิธีกรรม สระน้ำเหล่านี้มีที่แหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ๒ แห่ง แหล่งโบราณคดีควนพระเหนือ ๑ แห่ง สระน้ำจะอยู่ห่างจากบริเวณซากสถาปัตยกรรมหรือที่ประดิษฐานเทวรูปในรัศมีไม่เกิน ๕๐๐ เมตร

๒. ประติมากรรมในศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นประติมากรรมขนาดใหญ่ ทำด้วยหิน Tuffaceous Sandstone หรือหินทรายละเอียดเกิดจากหินถ้ำภูเขาไฟ สร้างขึ้นเพื่อเป็นรูปเคารพประจำถิ่นของชุมชนโบราณตะกั่วป่า มีทั้งรูปเคารพประจำถิ่นของชุมชนโบราณตะกั่วป่า รูปเคารพที่เนื่องในศาสนาฮินดูลัทธิไวษณพนิกาย (นับถือพระวิษณุเป็นสำคัญ) ลัทธิไศวนิกาย (นับถือพระศิวะเป็นสำคัญ) และอาจรวม

พระคณาศิลลา

ถึงลัทธิคานปัติยะหรือการบูชาพระคณปติ โอรสของพระคิระ ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่สำคัญอีกองค์หนึ่ง ประติมากรรมที่สำคัญได้แก่

๒.๑ เทพีอุ้มเด็ก (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มรูปเคารพที่เรียกว่า โสมาสกันทะ ประกอบด้วย พระคิระ อุม่าและสกันทะ) ประทับนั่งชันเข่าซ้าย โดยอุ้มเด็กด้วยแขนซ้าย ให้เด็กนั่งพาดบนขาซ้าย เป็นประติมากรรมนูนต่ำ ขนาดสูง ๖๕ เซนติเมตร กว้าง ๕๘ เซนติเมตร และหนารวมทั้งแผ่นพื้น ๑๕ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง

๒.๒ พระคณศ ประทับนั่งชันเข่าขวา ลักษณะอ้วนเตี้ยท้องพลุ้ยมาก หูยานและกางใหญ่ มีงาช้างเดียว มี ๔ กร ถือสิ่งต่างๆ เป็นต้นว่า งาหัก โมทกะ (ขนมระตู) บ่วงบาศ เถากลูปฤกษ์ หรืออาจเป็นเทพาวุธอย่างใดอย่างหนึ่ง (ซึ่งสังเกตได้ไม่ชัดเจนนัก) เป็นประติมากรรมนูนสูง ขนาดสูง ๗๒ เซนติเมตร กว้าง ๓๑ เซนติเมตร และหนา (รวมทั้งแผ่นพื้น) ๑๕ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก

๒.๓ พระวิษณุหรือพระนารายณ์ เป็นพระวิษณุ ๔ กร ไม่คาดผ้ารอบพระโสณี เป็นประติมากรรมลอยตัว ขนาดสูง ๒๐๒ เซนติเมตร กว้าง ๑๐๔ เซนติเมตร หนา ๒๓ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีควนพระเหนือ

๒.๔ พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ ๔ กร ประทับยืนเป็นพระวิษณุปางมัธยมโยคะสถานกมุรติ (ปางบำเพ็ญโยคะ) เป็นประติมากรรมลอยตัว ขนาดสูง ๒.๓๕ เมตร กว้าง ๘๕ เซนติเมตร หนา ๒๕ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีเขาเวียง (เขาพระนารายณ์)

๒.๕ ฤๅษีมารกัณเฑยะ เป็นรูปประทับนั่งคุกเข่าขวา ชันเข่าซ้าย เป็นประติมากรรมลอยตัว ขนาดสูง ๑.๒๕ เมตร กว้าง ๗๗ เซนติเมตร หนา ๒๕ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีเขาเวียง (เขาพระนารายณ์)

๒.๖ นางภูเทวี เป็นรูปสตรีประทับนั่งคุกเข่าซ้าย ชันเข่าขวา เป็นประติมากรรมลอยตัว ขนาดสูง ๑.๑๕ เมตร กว้าง ๗๕ เซนติเมตร หนา ๒๕ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีเขาเวียง (เขาพระนารายณ์)

๒.๗ เทวรูปประทับนั่ง ซึ่งอาจเป็นรูปเทพหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่งแต่ไม่อาจวินิจฉัยได้ เนื่องจากถูกสกัดส่วนผิวออกไป เหลือเพียงรอยโครงร่าง เป็นประติมากรรมนูนต่ำ ขนาดสูง (ตลอดทั้งแผ่น) ๑๔๙ เซนติเมตร ขนาดสูงเฉพาะเทวรูป ๙๗ เซนติเมตร กว้าง ๘๑ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีเขาเวียง (เขาพระนารายณ์)

72883

959.395

ว ๒๒๖

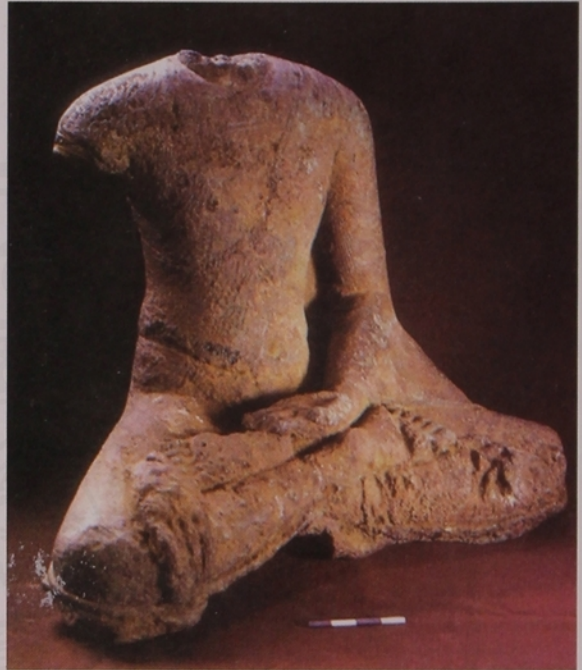
หังติก
เมืองท่าการค้าโบราณ

๓. ประติมากรรมในศาสนาพุทธ

๓.๑ ประติมากรรมสำริดลอยตัว เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยแบบอิทธิพลปาละ ได้หลักฐานเฉพาะส่วนองค์ส่วนเศียรขาดหายไป ขนาดสูง ๒๒ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๒๗.๕ เซนติเมตร หนา ๗ เซนติเมตร เป็นหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีหังติก ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในวัดราษฎร์นริมิตรหมู่ที่ ๓ บ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอดตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

๓.๒ พระพิมพ์ดินเผา เป็นรูปพระโพธิสัตว์ ลักษณะพิมพ์เป็นแผ่นกลมและแผ่นเหลี่ยม ขนาดหนาประมาณ ๑.๕ เซนติเมตร และกว้างประมาณ ๓.๕ เซนติเมตร ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดราษฎร์นริมิตร บ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอดตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

๓.๓ สรูปดินเผา มีลักษณะเป็นแกนทรงกระบอกกลางขอบเป็นแฉ่นกลมเรียงซ้อนเป็นชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป จากใหญ่ไปหาเล็ก ขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๒ เซนติเมตร และสูงไม่น้อยกว่า ๑๔ เซนติเมตร ขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘ เซนติเมตร สูงไม่น้อยกว่า ๗ เซนติเมตร ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดราษฎร์นริมิตร ตำบลบางม่วง อำเภอดตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

พระพุทธรูปปางมารวิชัย

พระพิมพ์ดินเผา

๔. อักษร เครื่องหมายจารึก

๔.๑ อักษร เครื่องหมายจารึกบนวัตถุชิ้นเล็ก

ก. อักษรจารึกบนเหรียญแผ่นกลมทำด้วยเงิน (จารึกด้านเดียว) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๑ เซนติเมตร หนา ๐.๐๕ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีเมืองทอง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในวัดราชบูรณนิรมิต ตำบลบางม่วง)

ข. อักษรจารึกบนแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แผ่นกลมและแผ่นหกเหลี่ยม ทำด้วยเครื่องเคลือบพื้นขาว ตัวหนังสือและลายสีน้ำเงินหรือแดงหรือเขียว ขนาดกว้างยาวประมาณ ๒x๓ เซนติเมตร หรือเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒.๕-๓ เซนติเมตร เป็นอักษรภาษาจีนที่นักวิชาการอ่านแล้วบางชิ้นหมายถึงเหรียญ ปี จากบ่อนการพนันจีนชื่อ "ยูฮวด" (จากแหล่งโบราณคดีเมืองทอง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา และในความครอบครองของนายประเสริฐ และนางจินดา สุทธิกุลเวทย์)

ค. เครื่องหมายจารึกหรือสัญลักษณ์บนเหรียญเงินเป็นรูปคล้ายงูพันขดทางเป็นวงซ้อน มีเม็ดกลมเรียงรายรอบที่ขอบขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖.๕ เซนติเมตร หนา ๐.๔ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีเมืองทอง (ทุ่งตึก) ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในวัดราชบูรณนิรมิต ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

ง. เครื่องหมายจารึกหรือสัญลักษณ์บนหินเจียรไนสำหรับเป็นเครื่องประดับ (เช่นเป็นจี้ หัวแหวน หรือลูกปัด) วัตถุติดมักเป็นแร่ประกอบหินตระกูลควอร์ตซ์-คาลซิโดนี อยู่ในรูปทรงของแผ่นกลมแบน ครึ่งทรงกลม ลูกปัด ทรงกระบอก แท่งสี่เหลี่ยมและแผ่นสี่เหลี่ยม ขนาดประมาณ ๐.๗๕-๑.๕ เซนติเมตร เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์จารึกเป็นรูปต่างๆ ได้แก่ สวัสติกะแปลง (Modified Sawastika) รูป

เหรียญโลหะ

ปักจากบ่อนการพนันจีน ชื่อ “ยู่ฮวด”

คล้ายโครงร่างของตัวสัตว์เช่น ปู เต่า รูปคล้ายตัวอักษร (จากแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของนายประเสริฐ และนางจินดา สุทธิกุลเวทย์ และพิพิธภัณฑ์ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา)

๕.๒ จารึกบนแผ่นหิน

เป็นจารึกบนแผ่นหินดินดานสีเทา ขนาดยาว ๕๕ เซนติเมตร กว้าง ๕๐ เซนติเมตร จารึกเป็นภาษาทมิฬ ด้านเดียว ๖ บรรทัด (จากแหล่งโบราณคดีเขาเวียง ตำบลเหล อำเภอกะปง จังหวัดพังงา ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช)

เครื่องถ้วยเปอร์เซีย

๕. ภาชนะดินเผา

๕.๑ เครื่องถ้วยจีน

๑. เครื่องถ้วยจีนสมัยหกราชวงศ์ พุทธศตวรรษที่ ๘-๑๒ (จากแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ตำบลเกาะคอเขา อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา)

๒. เครื่องถ้วยจีนเนื้อขาวแกร่งเคลือบสีมะกอกมีลายปะติดเป็นรูปต่างๆ จากเตาฉางซา (Changsha Kiln) มณฑลฮั่นนุน (Hunun) ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ เป็น

คันฉ่องสำริดสมัยราชวงศ์ถัง

ไหหม้อพวยสมัยราชวงศ์ถัง

ศีรษะสตรีดินเผา

เครื่องถ้วยที่นิยมส่งออกไปขายที่เปอร์เซีย โรม อียิปต์ (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา)

๓. เครื่องถ้วยแบบเคลือบขาวรุ่นแรกๆ (Early Porcelain) จากฉิงเหยา สมัยราชวงศ์ถัง-สมัยห้าราชวงศ์ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก)

๔. เครื่องถ้วยจีนสีเขียวจากเตาหลงฉวน สมัยซ่งตอนปลาย-หยวน ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก)

๕.๒ เครื่องถ้วยอาหรับ เป็นเครื่องลายครามของมุสลิมราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก)

๕.๓ ภาชนะดินเผาพื้นเมืองเหนือนดิน ได้แก่ ภาชนะรูปทรงต่างๆ เช่น หม้อกลม กุณโท กุณที หม้อมีฝาปิดลายเชือกทาบลายประทับลักษณะต่างๆ ซึ่งมีทั้งเหนือนดินเหนียวผสมทรายค่อนข้างหยาบ เนือนดินขาวเหนียวผสมทรายละเอียด (จากแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง อำเภอตะกั่วป่า และแหล่งโบราณคดีเขาเวียง อำเภอกะปง จังหวัดพังงา)

๕.๔ ภาชนะดินเผาขนาดเล็ก

ได้แก่ ภาชนะสีแดงทรงแปดเหลี่ยม คอสั้นและมีเชิงสั้นๆ ในตอนล่าง เนื้อแน่นละเอียดสีแดงแบบครึ่ง ขนาดสูง ๔.๕ เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางบริเวณลำตัว ๖.๒ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีเขาเวียง อำเภอกะปง จังหวัดพังงา)

ภาชนะรูปกระปุกทรงกลม ไม่มีคอ ปั้นด้วยมือเหนือนดินเหนียวปนทรายละเอียดสีชมพูอ่อนปนเทา สูง ๒.๕ เซนติเมตร กว้าง ๒.๗ เซนติเมตร และหนา ๐.๖ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

๖. เครื่องประดับและลูกปัด

ได้แก่ เครื่องประดับและลูกปัดทำด้วยทอง แร่ประกอบหินตระกูลควอร์ตซ์ (คาร์เนเลียน เซิร์ต อะเกต โอนิกซ์ ควอร์ตซ์เนื้อละเอียด) ทำเป็นเครื่องประดับสำหรับต่างหู แหวน สร้อยคอ และลูกปัดสำหรับร้อยเป็นสร้อย

เครื่องประดับทองคำ

คอ สร้อยข้อมือ ข้อเท้าลักษณะรูปทรงที่พิเศษได้แก่ รูปกริช ทรงแกนกว้าน กลีบมะเฟือง รูปเขี้ยวสัตว์ รูปเต่า ลูกปัด ตกแต่งด้วยลวดลายแถบสีต่างๆ กันคล้ายรัศมี วงปัดต้นไม้ ลูกยอหรือลูกตา ลายหางนกยูง เป็นต้น (จากแหล่งโบราณคดีหังตัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

๗. หุ่นจำลอง

๗.๑ พิมพ์ดินเผารูปศิระษสตรี (ทำจากการใช้แม่พิมพ์หล่อประกบหน้าหลัง) ใบหน้าสตรีตรงงาม มีเครื่องประดับผมด้านขวา บนศีรษะประดับดอกไม้สีต่างๆ แสดงใบหน้าสตรีไว้ผมเกล้าแบบคล้ายศิลปะอมราวดี พุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐ ขนาดยาว ๓.๒ เซนติเมตร กว้าง ๒ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีเหมืองทองปัจจุบัน เก็บรักษาอยู่ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา สงขลา)

๗.๒ หัวสิงห์ ทำด้วยหินเซอร์เพนทีน (Serpentine) สีมะกอก ขนาดยาว ๖ เซนติเมตร กว้าง ๖ เซนติเมตร และหนา ๒.๕ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีหังตัก ปัจจุบันอยู่ในครอบครองของนายประเสริฐ นางจินดา สุทธิกุลเวทย์)

ปลาดินเผา

ขวดแก้วขนาดเล็ก

๗.๓ รูปปลาสีเขียวดินขาวผสมหิน (Stoneware) แกรงผิวนอกเคลือบด้วยสีขาว ขนาด ยาว ๕ เซนติเมตร กว้าง ๒.๕ เซนติเมตร หนา ๑.๖ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของนายประเสริฐ นางจินดา สุทธิกุลเวทย์)

๗.๔ หัวตุ๊กตา เนื้อดินขาวผสมหิน แกรง ผิวนอกเคลือบ สีมะกอก ยาว ๔ เซนติเมตร กว้าง ๒.๕ เซนติเมตร หนา ๑ เซนติเมตร (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของนาย ประเสริฐ นางจินดา สุทธิกุลเวทย์)

๘. เครื่องแก้ว มักเป็นขวด กระปุก ภาชนะทำด้วยแก้วซึ่งเป็นเครื่องแก้วอาหรับ (จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา จังหวัดพังงา)

๙. ขวานหินขัด เป็นขวานหินขัดขนาดกลางค่อนข้างเล็กแบบ แผ่นโครงร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขวานหินแผ่นแบบมีปากหรือเอวขนาด ยาวประมาณ ๕.๕ เซนติเมตร ทำจากหินภูเขาไฟ (Volcanictuff) และหินซิลต์สโตน (Siltstone) จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของนายประเสริฐ นางจินดา สุทธิกุลเวทย์

๑๐. แท่นหินบด ลูกกลิ้งหินบด แท่นหินบดทำด้วยหินทราย ลักษณะเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมแบน ไม่มีฐาน ขนาดยาว ๑๔ เซนติเมตร กว้าง ๙ เซนติเมตร หนา ๔.๕ เซนติเมตร

ลูกกลิ้งหินบดทำด้วยหินทรายเนื้อละเอียด รูปทรงคล้าย สากโกร่งบดยา ขนาดยาวไม่น้อยกว่า ๖.๕ เซนติเมตร เส้นผ่า ศูนย์กลางส่วนหัว ๖ เซนติเมตร (ได้จากการสำรวจแหล่งโบราณคดี ทุ่งตึกของกองโบราณคดี กรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖)

๑๑. จานหินสลัก เป็นหินอ่อนสีน้ำตาลเทา แกะเป็นรูปแผ่นจานขอบหยักคล้ายขอบจานเบญจรงค์ ด้านหลังเรียบ ด้านหน้าแกะเป็นรูปลวดลายนกบิน ๔ ตัว สลับช่อดอกไม้ ล้อมรอบสิงห์หมอบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๓ เซนติเมตร (ได้จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกของกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐)

จากข้อวินิจฉัยของนักวิชาการที่ได้ศึกษาแหล่งโบราณคดีชุมชนโบราณตะกั่วป่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ตลอดจนหลักฐานและโบราณวัตถุที่ปรากฏในแหล่งโบราณคดีดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณตะกั่วป่าตั้งอยู่ในตำแหน่งและสภาพทำเลทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการเดินทางมาขึ้นบกของชาวต่างชาติ ซึ่งมีอารยธรรมสมัยประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรือง ได้แก่ อินเดีย จีน อาหรับ ไม่น้อยไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๐ โดยก่อนหน้านี้ ชนพื้นเมืองซึ่งพัฒนาการจากกลุ่มชนดั้งเดิม (สมัยวัฒนธรรมการใช้เครื่องมือเครื่องใช้หิน ในแถบเทือกเขาต่อแดนระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดพังงา (ที่อำเภอกะเปอร์) เทือกเขาในเขตจังหวัดพังงา (เช่นเขาช้างเชือก) ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปตามป่าเขาลำเนาไพรในพื้นที่ดิน) ได้ลงมาอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบ ในช่วงระยะเวลาก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ได้รวมตัวกันเป็นชุมชนเกษตรกรรมและชุมชนชาวน้ำ แต่ยังสืบทอดวัฒนธรรมการใช้เครื่องมือเครื่องใช้แบบสมัยดั้งเดิมที่ยังจำเป็นในชีวิตประจำวัน (หลักฐานการพบหินทุบเปลือกไม้ ขวานหินขัด มีดหิน ปะปนอยู่ในแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีพื้นราบรอบๆ เช่น แหล่งโบราณคดีแหลมป้อม ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา) ขณะเดียวกันก็พัฒนาชุมชนให้พร้อมทั้งจะรับการเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์จากภายนอกดังกล่าว

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าชุมชนโบราณตะกั่วป่าได้พัฒนามาเป็นชุมชนเมืองที่สำคัญทางฝั่งทะเลอันดามัน เป็นชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่ได้ผสมผสานวัฒนธรรมแบบอินเดียเข้ากับวัฒนธรรมพื้นเมือง มีการสร้างศาสนสถานและรูปเคารพตามแบบอย่างศาสนาฮินดู โดยมีทั้งลัทธิไศวนิกาย ไวษณพนิกาย หรือแม้กระทั่งลัทธิคณปติยะควบคู่กันไป ส่วนพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในบางช่วงสมัยและมีคนกลุ่มหนึ่งที่รับนับถือ

เหยือกโลหะ

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ระหว่างปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๒

ไม่เพียงแต่หลักฐานที่แสดงถึงคติการนับถือลัทธิศาสนาต่างๆ กันปรากฏอยู่ร่วมกันในชุมชน หลักฐานทางวัตถุที่หลากหลายแสดงให้เห็นว่า ชุมชนโบราณคดีตะกั่วป่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญของฝั่งทะเลตะวันตก เป็นชุมชนที่มีคนหลายกลุ่มพำนักอาศัย เข้ามาติดต่อค้าขายหรือดำเนินกิจการค้า โดยแต่ละกลุ่มต่างมีหรือนำเอาวัฒนธรรมของตนเข้ามาใช้ และเผยแพร่ผสมผสานกับวัฒนธรรมของชาวท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิม

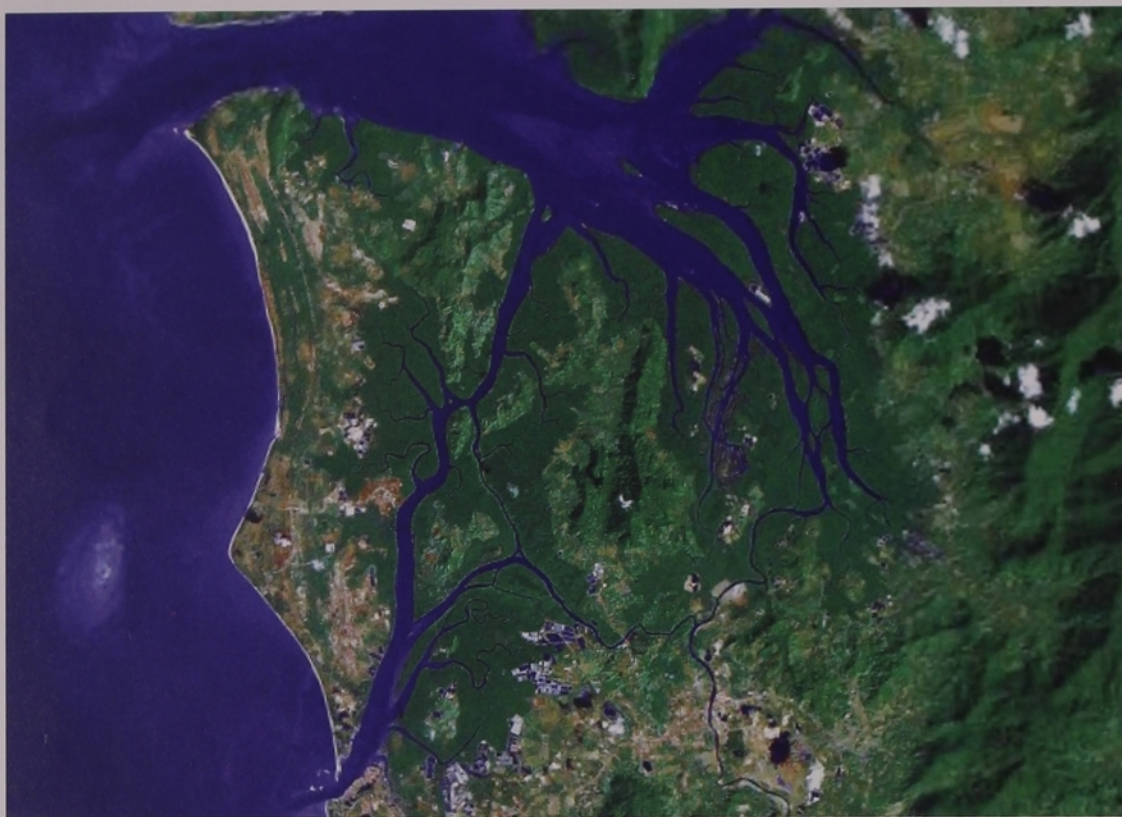
ชุมชนโบราณตะกั่วป่าคงเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองอีกครั้งในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ (ตามหลักฐานจากพระพิมพ์ดินเผาและสลุบดินเผา) พร้อมๆ กับความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาเถรวาทมหานิกาย โดยปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็นชุมชนเมืองท่าที่ใช้เป็นเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมลายูไปยังชุมชนพื้นแผ่นดินตอนกลางกับฝั่งทะเลอ่าวไทย

๑. ตำแหน่งที่ตั้ง

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกหรือแหล่งโบราณคดีเหมืองทอง ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งตึก หมู่ ๓ ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พิกัดภูมิศาสตร์ที่เส้นรุ้ง ๘ องศา ๕๓ ลิปดา ๒๐ฟิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๘ องศา ๑๖ ลิปดา ๕๒ ฟิลิปดาตะวันออก ตำแหน่งใกล้ชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะคอเขา ตรงข้ามกับปากแม่น้ำตะกั่วป่าพอดี เกาะคอเขาเป็นเกาะด้านฝั่งทะเลอันดามัน อยู่ห่างจากฝั่งที่บ้านน้ำเค็มประมาณครึ่งกิโลเมตร เกาะคอเขาเป็นเกาะขนาดเล็กยาวประมาณ ๑๕ กิโลเมตร กว้างประมาณ ๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่ปากแม่น้ำตะกั่วป่า ทางด้านทิศเหนือของเกาะมีภูเขาเตี้ยๆ หอดตัวในแนวเหนือใต้ ด้านทิศตะวันออกของเกาะจะเป็นป่าชายเลนตลอดแนว ในขณะที่ด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นด้านรับลมมรสุมจะเป็นชายหาดตลอดแนว

๒. สภาพโดยทั่วไป

แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกติดแนวป่าชายเลนของเกาะคอเขา สภาพบนผิวดินของแหล่งเต็มไปด้วยเศษโบราณวัตถุกระจายตัวเป็นบริเวณกว้าง สาเหตุที่ทำให้ปรากฏบนผิวดินจำนวนมากก็เนื่องมาจาก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ มีการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุที่เป็นสิ่งของมีค่าต่างๆ อาทิ ลูกปัด เครื่องประดับ ทำด้วยทองคำ ตลอดจนรูปเคารพทางศาสนา ทำให้พื้นที่และเนินโบราณสถานแทบทุกตารางเมตรถูกขุดรื้อทำลาย ทำให้โบราณวัตถุถูกขุดพลิกขึ้นมาจากชั้นดินด้านล่างตามผิวดินเป็นจำนวนมาก

ภาพถ่ายดาวเทียมเกาะคอเขา

การขุดหาสิ่งของมีค่าในครั้งนั้นมีทั้งชาวบ้านในท้องถิ่น และที่มาจากจังหวัดอื่นเข้าร่วมด้วยโดยเฉพาะจาก จังหวัดสุพรรณบุรีมีจำนวนคนขุดนับร้อยคนและขุดต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน นายสำรวย แจ่มกมลชาวบ้านหนองไทร ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ขุดพบพระเศียร ๑ องค์ นำไปเก็บรักษาไว้ที่วัดย่านปราง หรือวัดอินทราวาส ตำบลกะเปา อำเภอดูริ์รัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนนายทึ่งและนางแดง เหมียนทอง ราษฎรหมู่ ๒ บ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เป็นผู้ขุดพบเทพีนั่งชันเข่าอุ้มเด็กทำด้วยหิน ๑ องค์ ปัจจุบันไม่ทราบสถานที่เก็บที่แน่นอน

แผนที่แสดงเกาะคอเขาและที่ตั้งแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก

สภาพพื้นที่เนินโบราณสถานหมายเลข ๑

เศษอิฐเนินโบราณสถานหมายเลข ๑

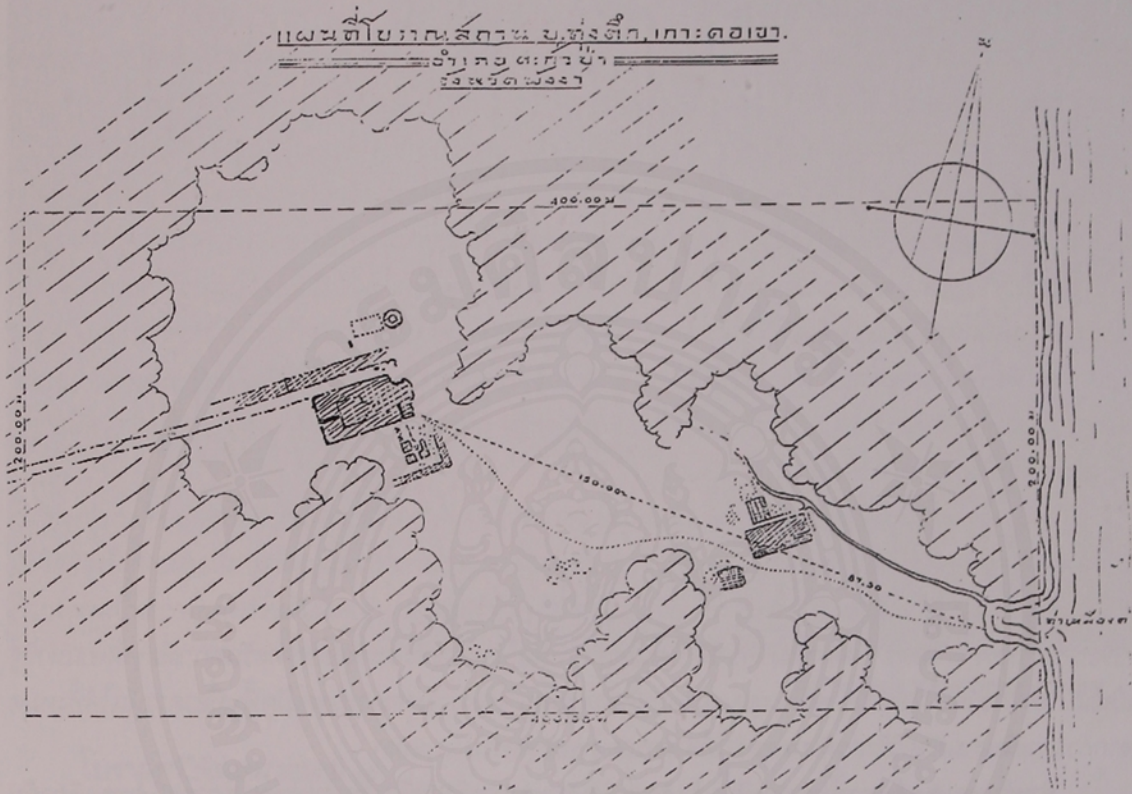

โบราณวัตถุบนผิวดิน

แผ่นหินฐานเสาที่ถูกกรีดออกจากตำแหน่งเดิม

โบราณวัตถุที่พบบนผิวดินนั้น มีทั้งอิฐแผ่นใหญ่ แผ่นหินรองฐานเสาที่ตรงกลางเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัส เศษกระเบื้องมุงหลังคา เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง เศษภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ถังของจีน เศษภาชนะดินเผาเปอร์เซีย ลูกปัด และเศษแก้วชิ้นเล็กๆ จำนวนมาก โบราณวัตถุเหล่านี้กระจายตัวเป็นบริเวณกว้างกินพื้นที่ไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ไร่ ไปจรดแนวชายฝั่งที่เป็นป่าชายเลนด้านทิศตะวันออก ที่แนวป่าชายเลนนี้ได้มีราษฎรเข้ามาปลูกบ้านพักอาศัยอยู่ ๓ หลัง และมีแนวคลองเดิมเล็กๆ สั้นๆ ซึ่งยังปรากฏแนวให้เห็นในปัจจุบัน ตรงตำแหน่งปากคลองเล็กนี้มีลักษณะเป็นอ่าวเว้าเข้ามา ชาวบ้านเรียกว่า “ท่าเหมืองทอง” เมื่อพิจารณาจากผังที่กรมศิลปากรสำรวจไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ จะเห็นเป็นอ่าวเว้าเข้ามาเป็นลักษณะที่ถูกกระทำโดยมนุษย์อย่างชัดเจน

ผังสำรวจของกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๐๑

ในพื้นที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ มีลักษณะพอที่จะบอกได้ว่าเป็นเนินโบราณสถาน ๒ แห่ง โดยปรากฏเป็นเนินให้เห็นมีอิฐและหินกระจายอยู่อย่างหนาแน่น การกระจายตัวของอิฐและหินเหล่านี้เกิดจากการลักลอบขุดหาสิ่งของมีค่าต่างๆ ทำให้ทั้ง ๒ เนินปรากฏเป็นหลุมเป็นบ่อทั่วทั้งบริเวณ สำหรับเนินโบราณสถานใหญ่ปัจจุบันมีการตัดถนนดินเข้ามาชิดโบราณสถานด้านทิศใต้และทิศตะวันออก ส่วนเนินโบราณสถานอีกแห่งหนึ่งนั้นจะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเนินโบราณสถานใหญ่ มีลักษณะเป็นเนินเตี้ยๆ มีหลุมลักลอบขุดใหญ่ ๑ หลุม มีเศษอิฐและหินกระจายอยู่ทั่วไป

๓. การดำเนินงานทางโบราณคดี

สำนักงานศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต เข้าไปดำเนินงานทางโบราณคดี ณ แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยกำหนดเป้าหมายขุดค้นหาโบราณสถานในพื้นที่แหล่งโบราณคดีให้ได้มากที่สุด เนื่องจากโบราณสถานเป็นหลักฐานสำคัญ หากต้องการอธิบายถึงสภาพชุมชนในอดีตของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการขุดหลุมขุดค้นทางโบราณคดีอีก ๒ หลุม เพื่อให้ทราบถึงขั้นวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของชุมชนโบราณแห่งนี้

สำหรับเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ โดยเฉพาะการขุดหาโบราณสถานนั้น เริ่มจากการเดินสำรวจหาร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏบนผิวดินอย่างละเอียด ในจุดที่เป็นเนินโบราณสถานจะไม่มีปัญหาในการหาตำแหน่ง แต่โบราณสถานในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มิได้มีลักษณะเป็นสลุบเจดีย์ โดยเป็นอาคารหรือเทวาลัยสำหรับประดิษฐานรูปเคารพ ทำให้การหาอาคารในลักษณะนี้มีความยากลำบาก เนื่องจากการก่อสร้างใช้หินและอิฐเพียงเล็กน้อยแค่ส่วนฐานและพื้นอาคารเท่านั้น ทำให้ถูกดินทับถมจนยากจะรู้ตำแหน่งของอาคารได้ แตกต่างจากสลุบเจดีย์ที่จะเห็นส่วนที่หักพังลงมาอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ก็มีวิธีการสังเกตหาตำแหน่งอาคารได้ โดยสังเกตจากหลุมลักลอบขุดของชาวบ้าน หากบริเวณใดมีเศษอิฐและหินอยู่ก็สามารถคาดเดาได้ว่า บริเวณนั้นจะมีอาคารโบราณอยู่ด้วย เมื่อสังเกตเห็นลักษณะดังกล่าวบนผิวดินแล้วก็สามารถคาดเดาได้ว่า บริเวณนี้มีอาคารอยู่ด้วย จากนั้นจะใช้เทคนิคขุดเป็นหลุมยาว (Trench) กว้าง ๑ เมตร ขุดตัดพื้นที่ดังกล่าวในแนวทิศเหนือ-ใต้ และทิศตะวันออก-ตะวันตก เมื่อขุดพบแนวอิฐและแนวอาคารแล้ว จึงค่อยๆ ขุดตามแนวอาคารนั้นไปเรื่อยๆ จนกว่าจะสามารถขุดเปิดพื้นที่อาคารนั้นได้ทั้งหมดจากการดำเนินงานด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้สามารถขุดพบอาคารถึง ๘ แห่ง

สำหรับหลุมขุดค้นทางโบราณคดีนั้นก็ประสบปัญหาจากการที่ชาวบ้านลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเช่นเดียวกัน เนื่องจากไม่สามารถดำเนินการขุดค้นในพื้นที่ที่ถูกขุดรบกวนได้ ดังนั้นต้องไปหาพื้นที่ขุดในพื้นที่รอบนอกที่พบหลักฐานเบาบาง แต่อย่างไรก็ตามจากการขุดค้นทางโบราณคดีทั้ง ๒ หลุม ก็ทำได้อธิบายถึงกิจกรรมการอยู่อาศัย ณ แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้ตามสมควร

๔. โบราณสถานที่ขุดพบ

จากการดำเนินงานทางโบราณคดี ได้ขุดพบโบราณสถานมีขนาดแตกต่างกันไป แม้โบราณสถานที่ขุดพบทั้งหมดจะอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ แต่ก็ได้เผยให้เห็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานในแหล่งโบราณคดีสำคัญแห่งนี้เป็นครั้งแรก โบราณสถานที่พบมี ๘ แห่งมีรายละเอียด ดังนี้

สภาพเนินโบราณสถานหมายเลข ๑

โบราณสถานหมายเลข ๑

โบราณสถานหมายเลข ๑ เป็นเนินโบราณสถานใหญ่ขนาดประมาณ ๔๐x๖๐ เมตร สภาพเนินโบราณสถานมีลักษณะเป็นหลุมเป็นบ่อที่เกิดจากถูกลักลอบขุดหาสิ่งของมีค่าต่างๆ ทำให้มีเศษอิฐและหินที่ถูกนำมาใช้เป็นฐานรากอาคารกระจายตัวอย่างหนาแน่นโดยทั่วไป สภาพก่อนการขุดนั้นมีลักษณะเป็นป่ารกทึบมีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วทั้งเนิน บริเวณปลายเนินด้านทิศตะวันออกพบเศษกระเบื้องมุงหลังคาหนาแน่น

นอกจากนี้พบแผ่นหินแบนๆ ตรงกลางสักรัดเป็นรูปวงรีสี่เหลี่ยมแล้วตรงกลางรูปวงรีสี่เหลี่ยมนั้นเจาะสักรัดเป็นรูรูปสี่เหลี่ยมอีกครั้งหนึ่ง สันนิษฐานว่าเป็นแผ่นหินฐานเสา ซึ่งกระจายตัวอยู่ตามเนิน และแผ่นหินฐานเสานี้ได้ถูกนำไปไว้ที่อื่นๆ ด้วย เช่นที่วัดทุ่งตึก วัดบางม่วง เป็นต้น เนินโบราณสถานหมายเลข ๑ นี้ น่าจะเป็นจุดที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงกล่าวถึงโดยเฉพาะทรงกล่าวถึงแผ่นหินฐานเสาอาคารด้วยดังมีรายละเอียดดังนี้

เศษอิฐเนินโบราณสถานหมายเลข ๑

ปะการังโบราณสถานหมายเลข ๑

หลุมผ่าเนินโบราณสถานหมายเลข ๑

หินฐานเสาที่ขุดพบโบราณสถานหมายเลข ๑

“ที่นี่ (ทุ่งตึก) ไม่มีอะไรดูนอกจากเนินดิน ขุดลงไปพบอิฐแผ่นใหญ่ๆ ชนิดเดียวกันที่เห็นอยู่ที่บนยอดเขาพระเหนือ กับมีศิลาแบนๆ สองแผ่น ตัดเป็นรูปกลมมีเป็นรูปสี่เหลี่ยมอยู่ตรงกลาง จะใช้สำหรับอะไรก็ไม่ทราบ บางทีที่นี่จะเนื่องกับเทวรูปที่คลองเหนือ คืออาจจะเป็นเทวสถานอีกอันหนึ่งของคณะเดียวกันก็ได้” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๒๕๐๖, ๗๒-๗๓)

นอกจากนี้ ดร.ควอริทซ์ เวลส์ (H. G. Quaritch Wales) ได้มาสำรวจที่แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้พบซากโบราณสถานก่อด้วยอิฐขนาดยาว ๖๐ หลา กว้าง ๓๐ หลา สูงจากระดับพื้น ๖ ฟุต ก็น่าจะหมายถึงเนินโบราณสถานหมายเลขที่ ๑ เช่นกัน (Quaritch Wales : 1976, 124)

โบราณสถาน Bukit Batu Pahat ที่ Bujang Valley ประเทศมาเลเซีย

จากการขุดหลุม (Trench) กว้าง ๑.๕ เมตร ผ่ากลางเนินเป็นรูปกากบาทในแนวทิศเหนือ-ใต้ และแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก พบว่าโบราณสถานถูกหรือทำลายจนเกือบหมด ไม่พบแนวอาคารที่พอจะขุดตามแนวอาคารเพื่อให้ทราบรูปทรงของอาคารได้ พบหินฐานเสาจำนวน ๓ ชิ้น ไม่อยู่ในตำแหน่งเดิม มีลักษณะคว่ำตะแคงแสดงถึงการถูกขุดรบกวนอย่างชัดเจน และได้มีการขุดตรวจสอบจนถึงพื้นดินเดิมพบว่าดินใต้โบราณสถานจะเป็นพื้นทรายขาว บริเวณกลางเนินพบกลุ่มอิฐที่เรียงตัวเป็นระเบียบ ๑ แห่ง อิฐสมบูรณ์ที่พบจากโบราณสถานแห่งนี้มีหลายขนาดคือ ๒๖x๑๕.๕x๖, ๒๐x๑๒x๖ และ ๒๑x๑๕x๖ เซนติเมตร

สภาพเนินโบราณสถานหมายเลข ๒

การขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๒

หินฐานเสาที่อยู่ในตำแหน่งเดิม โบราณสถานหมายเลข ๒

ส่วนมุมอาคาร โบราณสถานหมายเลข ๒

โบราณสถานหมายเลข ๒

โบราณสถานหมายเลข ๒ ก่อนการขุดแต่งนั้น ไม่มีลักษณะเป็นเนินชัดเจนเหมือนโบราณสถานหมายเลข ๑ สภาพบนผิวดินพบเศษอิฐ หิน หินฐานเสาที่เป็นรูสี่เหลี่ยมเล็กๆ และกระเบื้องมุงหลังคาปรากฏอยู่โดยทั่วไป มีวัชพืชและไม่ใหญ่ขึ้นปกคลุม และมีหลุมบ่ออยู่ทั่วไป จากสภาพดังกล่าว ก็พอแสดงได้ว่าน่าจะมีอาคารอยู่ในบริเวณนี้ด้วย จึงได้ดำเนินการขุดหลุมยาว (Trench) กว้าง ๑.๕๐ เมตร ในแนวทิศเหนือ-ใต้ และทิศตะวันออก-ตะวันตกตัดกันเป็นรูปกากบาท

จากการขุดหลุมตรวจหาโบราณสถานดังกล่าว พบอิฐเรียงเป็นระเบียบด้านทิศใต้และทิศตะวันตก จากนั้นจึงได้ดำเนินการขุดลอกตามแนวอาคารที่พบ เพื่อเปิดให้เห็นสภาพโบราณสถานทั้งหมด พบว่า โบราณสถานถูกขุดทำลายไปมากกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ยังเหลือแนวอิฐที่เรียงตัวเป็นระเบียบโดยไม่ถูกรบกวนเหลืออยู่เป็นแนวอิฐขอบของอาคาร แนวอิฐขอบอาคารนี้จะมีหินเรียงซ้อนอยู่ด้านใต้เป็นรากฐานของอาคารอีกชั้นหนึ่ง และใช้หินเรียงเป็นรากฐานเติมพื้นที่ภายในอาคาร แนวอิฐขอบอาคารด้านทิศใต้ที่เหลือหลักฐานสมบูรณ์ทำให้ทราบว่าอิฐขอบอาคารหนา ๔๐ เซนติเมตร แต่อย่างไรก็ตามด้านอื่นๆ แม้จะถูกรื้อทำลายเกือบหมดแต่ก็มีบางจุดที่พอจะบอกได้ว่าเป็นแนวขอบอาคาร จึงทำให้สามารถทราบขนาดของอาคารหลังนี้คือมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๘.๕๐ เมตร อิฐมีขนาดกว้าง ๑๕ ยาว ๒๖ หนา ๖ เซนติเมตร

ลักษณะอาคารเป็นอาคารเกือบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ใช้หินปูนเรียงเป็นฐานรากอาคาร ด้านทิศเหนือพบตำแหน่งฐานเสาอาคารอยู่ในที่เดิมไม่ถูกรบกวน (Insitu) ๑ แห่ง โดยหินฐานเสานี้จะอยู่ด้านในอิฐแนวอิฐขอบอาคาร พื้นภายในอาคารที่ใช้หินเรียงเป็นรากฐานอาคารนั้นพบว่ามีภาชนะดินเผาขนาดเล็กๆ มาโรยไว้ที่เห็นด้านทิศเหนือ หินกรวดเหล่านี้จะถูกนำมาใช้เพื่อปรับพื้นอาคารและจากการขุดพบเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบตะปูเหล็กด้วย ทำให้ระบุได้อย่างชัดเจนว่าอาคารนี้เป็นอาคารที่มีหลังคาคลุม

โบราณสถานหมายเลข ๓

โบราณสถานหมายเลข ๓ สภาพก่อนการขุดค้นถูกปกคลุมด้วยป่าไผ่ มีหลุมลักลอบขุดเป็นหลุมเป็นบ่อปรากฏอยู่ทั่วไป ในจำนวนนี้มีหลุมใหญ่หลุมหนึ่งที่หน้าตัดของหลุมพบอิฐเรียงเป็นชั้นๆ และบริเวณปากหลุมที่เศษอิฐกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้ทราบว่ามีการขุดอยู่ในพื้นที่นี้ด้วย จึงได้ดำเนินการขุดหลุมยาว (Trench) กว้าง ๑.๕ เมตร ฝ่ากลางหลุมดังกล่าวเป็นรูปกากบาทในแนวทิศเหนือ-ใต้ และแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก

จากการดำเนินการขุดหลุมดังกล่าว ปรากฏว่าพบพื้นที่ปูด้วยอิฐ จึงได้ดำเนินการขุดขยายเปิดพื้นที่เพื่อให้เห็นตัวอาคารทั้งหมดเมื่อขุดเปิดพื้นที่จนเห็นตัวอาคารทั้งหมดแล้วพบว่าโบราณสถานมีส่วนที่ถูกทำลายไปหลายส่วน แต่ก็เหลือหลักฐานพอที่จะทำให้ทราบถึงขนาดและรูปทรงของโบราณสถานได้ อาคารหลังนี้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เพราะทางด้านนี้มีมุขยื่นออกมา ๑.๘ เมตร จากตัวอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด ๖.๗๐ เมตร อย่างชัดเจน พื้นที่ตรงกลางเว้นเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด ๒.๒๕ เมตร โดยพื้นที่สี่เหลี่ยมตรงกลางนี้จะเป็นดินไม่มีอิฐหรือหินแต่อย่างใด ขนาดโดยรวมของอาคาร กว้าง ๖.๘๐ เมตร ยาว ๘.๕๕ เมตร

โบราณสถานหมายเลข ๓

สภาพพื้นที่โบราณสถานหมายเลข ๓ ก่อนขุด

หลุม Trench ตรวจสอบโบราณสถานหมายเลข ๓

ลักษณะการก่ออิฐโบราณสถานหมายเลข ๓ อิฐเจาะรูคล้ายฐานเสา มุมอาคารโบราณสถานหมายเลข ๓

อาคารหลังนี้ใช้อิฐก่อสร้างเพียงอย่างเดียว อิฐมีขนาดกว้าง ๑๖ ยาว ๒๘ หนา ๖ เซนติเมตร ไม่มีการนำหินมาเรียงเป็นรากฐานเหมือนอาคารหมายเลข ๒ ลักษณะการเรียงอิฐโดยเฉพาะที่ส่วนขอบอาคารที่การเรียงตามยาวและขวางสลับกันไป ส่วนพื้นที่ภายในไม่มีการเรียงอิฐที่แน่นนอนและมีการนำอิฐหักมาใช้ ที่มุมอาคารด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีอิฐแผ่นใหญ่ที่มีการเจาะสกัดเป็นช่องสี่เหลี่ยม ลักษณะคล้ายเป็นฐานรองเสาอาคาร แต่จากการขุดแต่งไม่พบกระเบื้องมุงหลังคา สำหรับช่องสี่เหลี่ยมกลางอาคารอาจจะเป็นส่วนฐานที่ใช้ประดิษฐานรูปเคารพ โดยช่องสี่เหลี่ยมนี้อาจจะเป็นส่วนแก่นในที่ใช้ถมอัดดิน โดยมีขอบเป็นอิฐก่อเป็นขอบทั้ง ๔ ด้านและปิดทับด้านบน

โบราณสถานหมายเลข ๔

โบราณสถานหมายเลข ๔ สภาพโบราณสถานก่อนการขุดค้น มีสภาพเป็นป่าไผ่ขึ้นปกคลุมอยู่อย่างหนาทึบ โดยมีหลุมลักลอบขุดขนาดใหญ่ ๑ หลุม บริเวณพบหินอยู่เป็นจำนวนมาก ได้ดำเนินการขุดหลุมยาว (Trench) กว้าง ๑.๕ เมตร ผ่ากลางหลุมดังกล่าวเป็นรูปกากบาทในแนวทิศเหนือ-ใต้ และทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก

เมื่อได้ดำเนินการขุดเปิดพื้นที่ออกทั้งหมดแล้ว พบอาคารขนาดใหญ่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก โดยส่วนที่เป็นมุขด้านหน้านี้คล้ายมีลักษณะเป็นอาคารอีกอาคารหนึ่งต่างหากใช้หินก่อเป็นขอบอาคาร และเทคนิคในการก่อสร้างแตกต่างจากส่วนอาคารหลังใหญ่ที่ใช้อิฐก่อสร้าง พื้นภายในอาคารคล้ายส่วนที่เป็นมุขนี้ เป็นดินเรียบและมีลักษณะเหมือนดินที่ถูกเผาไฟจนเป็นสีแดง บริเวณใกล้มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้พบหินรองเสาอาคาร ๑ ชิ้น

ส่วนที่เป็นอาคารหลักก่อขอบอาคารด้วยอิฐ โดยแนวอิฐขอบอาคารถูกรื้อทำลายเกือบหมด ยังพอสังเกตเห็นแนวอิฐขอบอาคารได้บ้างทางทิศตะวันตกและทิศใต้ พื้นที่ภายในอาคารมีลักษณะเป็นแท่นฐานอยู่กลางอาคาร

โบราณสถานหมายเลข ๔

สภาพพื้นที่โบราณสถานหมายเลข ๔ ก่อนขุด

ขณะขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๔

สภาพโบราณสถานหมายเลข ๔ ที่ขุดพบ

สภาพพื้นที่บางส่วนคล้ายดินเผาไฟ โบราณสถานหมายเลข ๔

ลักษณะแท่นฐานกลางอาคาร โบราณสถานหมายเลข ๔

การขุดตรวจแท่นฐานกลางอาคาร โบราณสถานหมายเลข ๔

แผ่นหินน่าจะอยู่ในตำแหน่งเดิม โบราณสถานหมายเลข ๔

แผ่นหินน่าจะปูพื้นอยู่ภายใน โบราณสถานหมายเลข ๔

ส่วนของแท่นฐานนี้ก่อขอบอิฐเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง ๑.๔๐ ยาว ๑.๕๕ เมตร พื้นช่องสี่เหลี่ยมนี้ปูด้วยอิฐ และได้ดำเนินการรื้ออิฐออกเพื่อตรวจสอบดูฐานรากปรากฏว่า ใต้พื้นอิฐเป็นชั้นหินกรวดหนา หมดจากชั้นหินกรวดมีหินปูเป็นฐานรากอีกครั้งหนึ่ง แสดงให้เห็นว่ามีการเตรียมส่วนแท่นฐานนี้ไว้เพื่อรองรับน้ำหนักอย่างแข็งแรง ดังนั้นแท่นฐานนี้แต่เดิมน่าจะเชื่อว่ใช้สำหรับประดิษฐานรูปเคารพสำคัญ

บริเวณหน้าแท่นฐานกลางอาคารด้านทิศตะวันออก มีฐานอิฐก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาด ๖๒x๗๒ เซนติเมตร อยู่ตรงกึ่งกลางแท่น ๑ แห่ง และทางด้านทิศเหนือในแนวเดียวกัน ๑ แห่ง ส่วนทางด้านทิศใต้ไม่พบแต่จะถูกหรือทำลายไปหมดแล้วก็เป็นได้ เพราะเมื่อพิจารณาจากตำแหน่งที่พบแล้วน่าจะมี ๓ แห่งเพื่อให้สมดุลกัน ภายในของฐานนี้ทั้ง ๒ แห่งนี้มีหินกรวดอยู่ภายใน

พื้นภายในอาคารสันนิษฐานว่าน่าจะปูด้วยหิน เนื่องจากจากการขุดแต่งพบหินที่มีลักษณะเป็นก้อนกลมๆแบนๆ จำนวนมาก และมีหิน ๒ ก้อนซึ่งเชื่อว่าไม่ถูกรบกวนน่าจะอยู่ในตำแหน่งเดิม (Insitu) ถูกเรียงอยู่ภายในขอบอาคารด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นหลักฐานว่าหินเหล่านี้แต่เดิมทั้งหมดน่าจะถูกนำมาปูภายในอาคารทั้งหมด นอกจากนี้บริเวณด้านทิศเหนือพบหินกรวดนำมาถมไว้ลักษณะคล้ายอาคารหมายเลข ๒ หินกรวดเหล่านี้อาจจะถูกนำมาถมเพื่อปรับพื้นที่ก่อนที่จะปูด้วยหินอีกครั้งหนึ่งก็เป็นได้

จากการขุดเปิดพื้นที่เพื่อให้เห็นอาคารทั้งหมดนั้น ได้ขุดพบพระหัตถ์สำริดข้างขวามือถือประคำที่นอกแนวอาคารด้านทิศเหนือ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระหัตถ์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ร่องรอยที่หักของมือนั้นเป็นรอยหักเดิมมิได้หักใหม่ แต่อย่างไรก็ตามก็ได้พยายามขุดตามหาส่วนอื่นๆ ด้วยแต่ไม่พบ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านกล่าวว่าบริเวณอาคารนี้เป็นบริเวณที่ขุดพบพระเศียรด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอาคารนี้อีกด้วย

โบราณสถานหมายเลข ๕

โบราณสถานหมายเลข ๕ สภาพพื้นที่ก่อนการขุดนั้น มีสภาพเป็นป่าไผ่ขึ้นปกคลุมและมีหลุมใหญ่อยู่ ๑ หลุม เห็นอิฐซ้อนเป็นชั้นๆ ตอนแรกเข้าใจว่าเป็นหลุมลักลอบขุดของชาวบ้าน แต่จากการขุดหลุมผ่ากลางหลุมดังกล่าวเป็นรูปกากบาทแนวทิศเหนือ-ใต้ และทิศตะวันออก-ตะวันตก ไม่พบแนวโบราณสถานต่อออกไป โดยหลักฐานที่พบเป็นอิฐก่อเรียงกันเป็นรูปวงกลม เป็นบ่อน้ำที่ถูกรูปด้วยอิฐ

อิฐที่นำมาปูเป็นขอบบ่อน้ำนั้น ใช้อิฐหน้าวัวคืออิฐเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู เพื่อให้เรียงเป็นรูปวงกลมได้ ขอบบ่อน้ำมีความหนาเพียงอิฐก้อนเดียวคือ ๒๘ เซนติเมตรบ่อน้ำนี้มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๕๐ เมตร

บ่อน้ำรูปกลม โบราณสถานหมายเลข ๕

การเรียงอิฐขอบบ่อน้ำ โบราณสถานหมายเลข ๕

โบราณสถานหมายเลข ๖

โบราณสถานหมายเลข ๖ สภาพก่อนการขุดมีสภาพเป็นป่าและมีวัชพืชขึ้นปกคลุม หลักฐานที่ปรากฏบนผิวดินมีเศษอิฐ หิน และกระเบื้องมุงหลังคาแต่มีปริมาณไม่มากนัก พื้นที่นี้มีหลุมลึกขุดอยู่โดยทั่วไป แต่ไม่มีเป็นหลุมลึกและใหญ่ เมื่อดำเนินการขุดหลุมยาว (Trench) เป็นรูปกากบาทในแนวทิศเหนือ-ใต้ และทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก ปรากฏว่าพบแนวอิฐก่อเป็นขอบหนา ๕๕ เซนติเมตร รูปสี่เหลี่ยมเกือบสี่เหลี่ยมจัตุรัสแม้จะอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ จากหลักฐานที่เหลืออยู่ก็สามารถบอกขนาดของอาคารได้คือมีขนาดกว้าง ๓.๔๐ ยาว ๓.๖๐ เมตร อิฐมีขนาดกว้าง ๑๗ ยาว ๒๗ หนา ๖ เซนติเมตร ภายในขอบอิฐไม่มีอิฐหรือหินแต่อย่างใด โบราณสถานแห่งนี้จะเป็นอาคารเล็กๆ ที่มีหลังคาคลุม

โบราณสถานหมายเลข ๖

อิฐถูกเป็นบัว โบราณสถานหมายเลข ๖

โบราณสถานหมายเลข ๗

โบราณสถานหมายเลข ๗ สภาพพื้นที่ก่อนขุดเป็นป่าไผ่รกทึบ มีหลุมลักลอบขุดกระจายอยู่ทั่วไป พบอิฐกระจัดกระจายบนผิวดินแต่มีปริมาณไม่มากนัก จากการขุดหลุมยาว (Trench) ในแนวทิศเหนือ-ใต้ ไปตามพื้นที่ที่พบอิฐปรากฏว่าพบขอบอาคารโบราณสถานที่ก่อด้วยอิฐหนา ๕๐ เซนติเมตร จึงดำเนินการขุดตามแนวอาคารเพื่อเปิดให้เห็นโบราณสถานทั้งหมด เมื่อขุดเปิดพื้นที่ทั้งหมดแล้วพบว่าเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง ๗.๔๐ ยาว ๘.๒๐ เมตร อิฐมีขนาดกว้าง ๑๓-๑๕ ยาว ๒๐-๒๑ หนา ๖ เซนติเมตร อิฐโบราณสถานแห่งนี้ถูกความร้อนสูงจนมีลักษณะเหมือนถูกเคลือบในบางก้อน

ภายในอาคารมีหินปูเรียงติดกับขอบอาคารด้านทิศใต้เพียง ๓ ก้อน และจากการขุดเปิดพื้นที่อาคารนี้ที่พบหินเพียงเล็กน้อย ทำให้ไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าพื้นภายในจะปูด้วยหินเหมือนอาคารหมายเลข ๔

โบราณสถานหมายเลข ๗

หลุม Trench ตรวจหาโบราณสถานหมายเลข ๗

ปะการัง โบราณสถานหมายเลข ๗

หรือไม่ อาคารหลังนี้พบว่ามีการนำเอาปะการังมาใช้ก่อสร้างเช่นเดียวกับเนินโบราณสถานหมายเลข ๑ ด้วย บริเวณกลางอาคารพบกลุ่มอิฐเล็กน้อยซึ่งอาจจะเป็นส่วนของแท่นฐานสำหรับประดิษฐานรูปเคารพที่ยังเหลือก็เป็นได้

โบราณสถานหมายเลข ๘

โบราณสถานหมายเลข ๘ อยู่ทางทิศใต้ของโบราณสถานหมายเลข ๗ สภาพพื้นที่ก่อนขุดเป็นป่าไผ่รกทึบเช่นเดียวกัน มีหลุมลักลอบขุดกระจายตัวอยู่ทั่วไป ในพื้นที่และบริเวณปากหลุมจะพบหินค่อนข้างมาก นอกจากนี้ยังพบอิฐด้วย จากการขุดหลุมยาว (Trench) ตัดกันเป็นรูปกากบาทในแนวทิศเหนือ-ใต้ และทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก พบแนวอาคารจึงได้ขุดตามแนวอาคารและเปิดพื้นที่จนเห็นอาคารทั้งหมดมีขนาดกว้าง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๖.๕๐ เมตร

อาคารหลังนี้ใช้หินเรียงเป็นฐานราก แล้วก่ออิฐทับเป็นขอบอาคารเช่นเดียวกับอาคารหมายเลข ๒ อิฐมีขนาดกว้าง ๑๘ ยาว ๒๙ หนา ๖ เซนติเมตร ภายในอาคารมีลักษณะคล้ายแท่นฐานที่ประดิษฐานรูปเคารพ มีอิฐเรียงก่อเป็นขอบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง ๑.๖๑ ยาว ๒.๓๒ เมตร อาคารหลังนี้แม้จะมีเทคนิคการสร้างคล้ายอาคารหมายเลข ๒ แต่กลับไม่พบหินรองเสาหรือกระเบื้องมุงหลังคาแต่อย่างใด

โบราณสถานหมายเลข ๙

หินฐานเสาโบราณสถานหมายเลข ๒ (ทุ่งดึก)

หินฐานเสา Bujang Valley
ประเทศมาเลเซีย

โบราณสถาน Bujang Valley
ประเทศมาเลเซีย

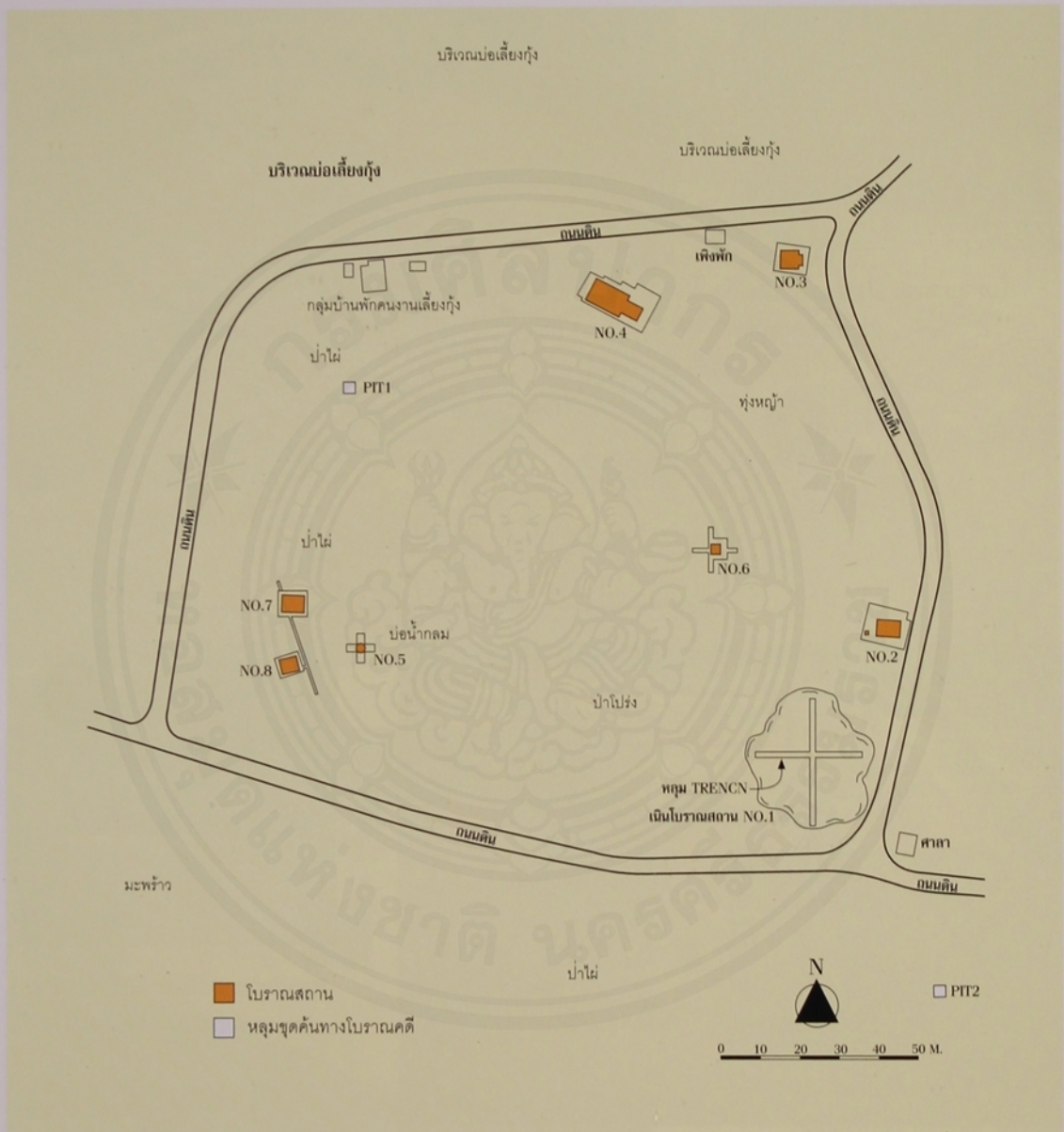
โบราณสถานหมายเลข ๙ (หังดิก)

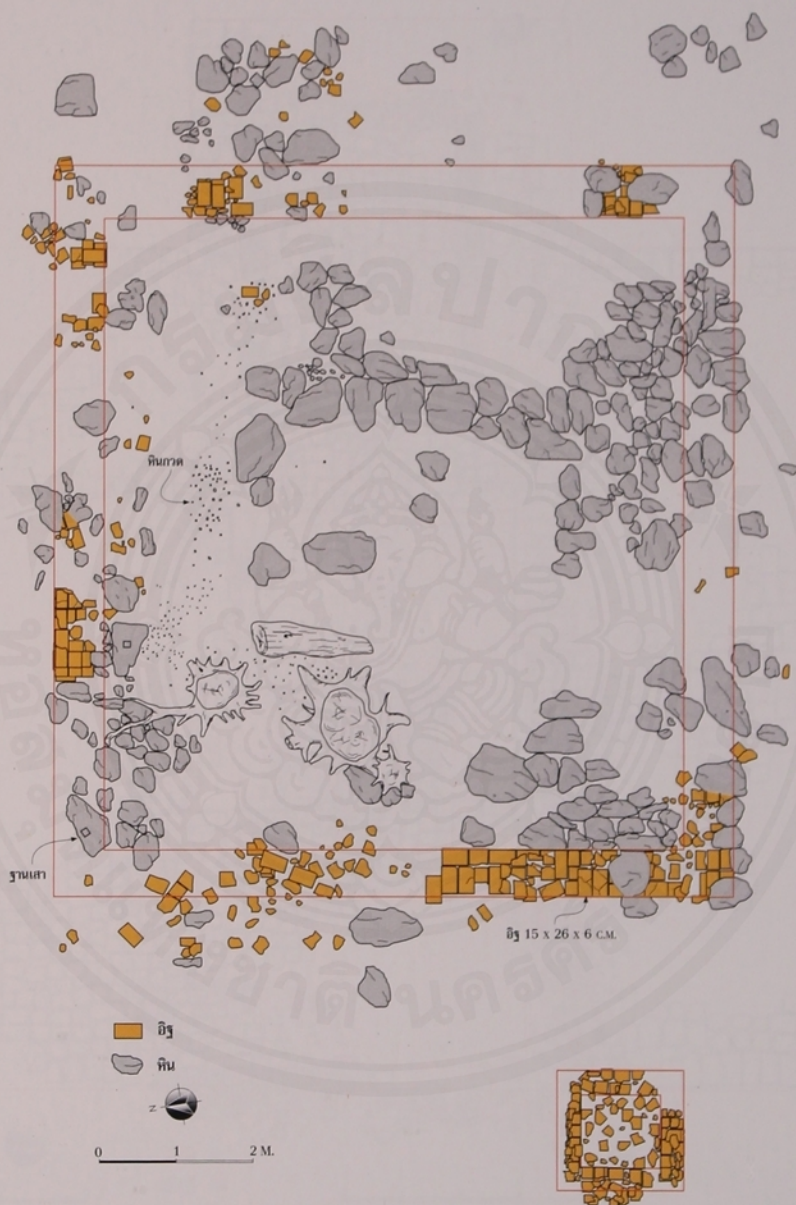
โบราณสถานหมายเลข ๔ (หังดิก)

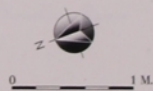
Bendang Dalam แหล่งโบราณคดี
Bujang Valley ประเทศมาเลเซีย

ผังบริเวณแหล่งโบราณคดีหังติก

โบราณสถานหมายเลข ๒

โบราณสถานหมายเลข ๓

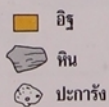
โบราณสถานหมายเลข ๔

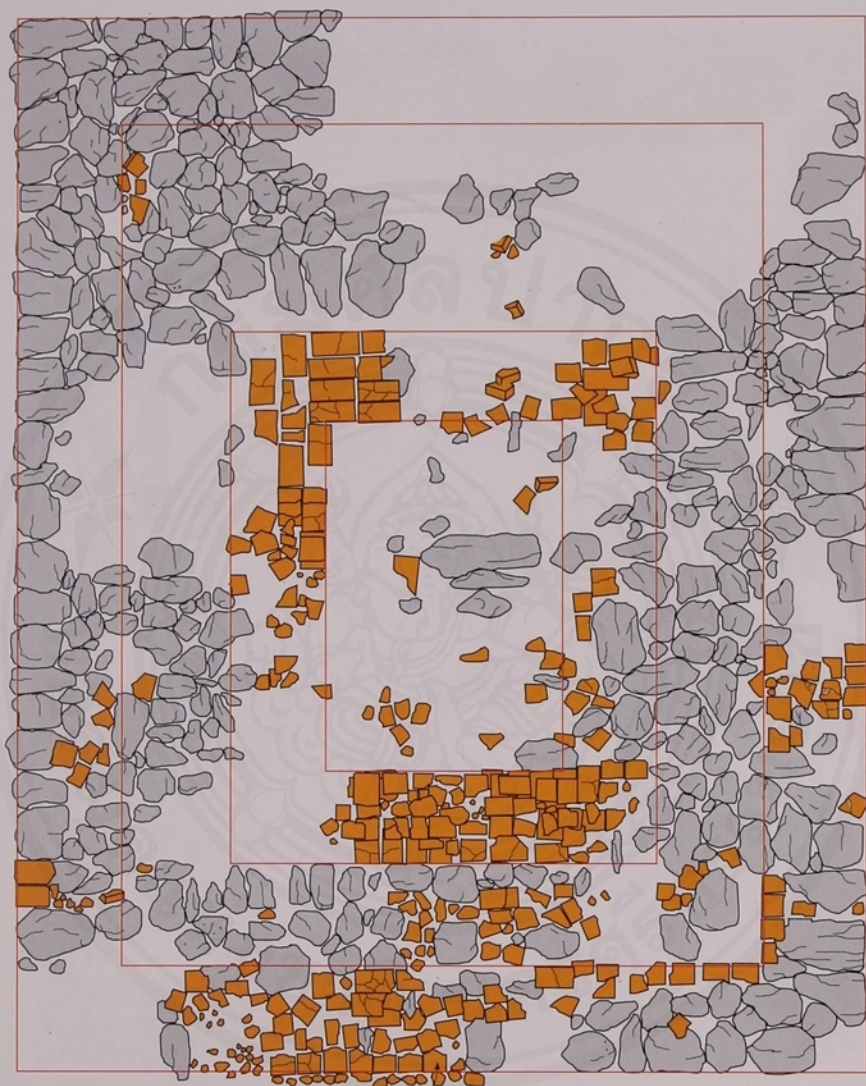
โบราณสถานหมายเลข ๕

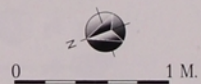
โบราณสถานหมายเลข ๖

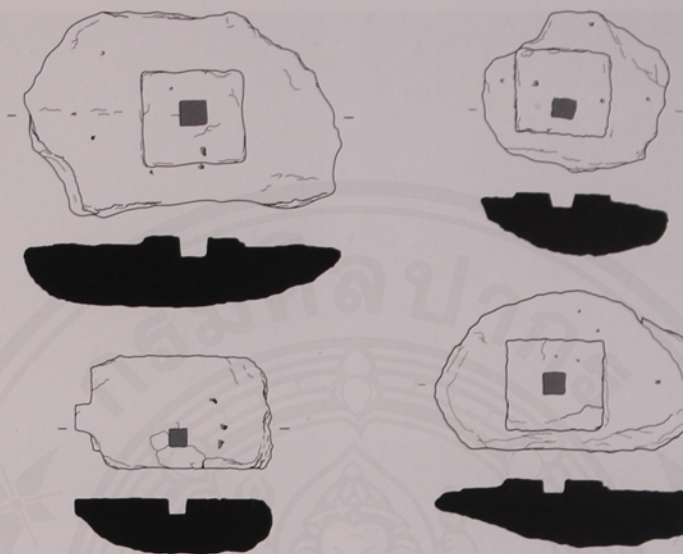
โบราณสถานหมายเลข ๗

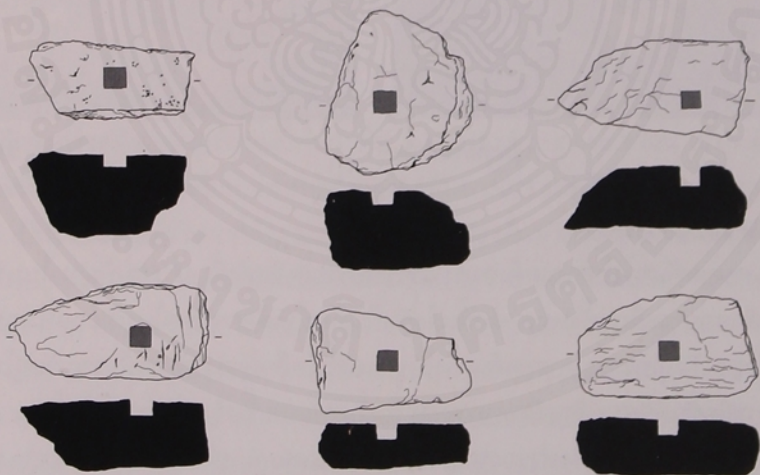
อิฐ 14 x 28 x 6 C.M.

โบราณสถานหมายเลข ๘

ฐานเสาโบราณสถานหมายเลข ๑

0 10 20 30 40 50 CM.

ฐานเสาโบราณสถานหมายเลข ๒

หลุมขุดค้นที่ ๑

ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๑

หลุมขุดค้นที่ ๒

ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๒

๕. หลุมขุดค้นทางโบราณคดี

การดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีสำหรับแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ประสบปัญหาในการเลือกพื้นที่ขุดค้น เนื่องจากพื้นที่ที่ถูกลักลอบขุดเกือบทั้งหมด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องไปเลือกจุดขุดในบริเวณที่ไม่ถูกขุดรบกวน ซึ่งจะ เป็นบริเวณที่พบโบราณวัตถุเบาบาง การขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อศึกษาการทับถมโบราณวัตถุในแต่ละชั้นดิน โดย ดำเนินการขุดตามระดับชั้นดินสมมติขุดลึกตามระดับเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นกำหนดความลึกชั้นละ ๑๐ เซนติเมตร เมื่อ ขุดแต่ละชั้นเสร็จจะขุดผิวหน้าดินเพื่อหาร่องรอยผิวดิน (Feature) หรือความเปลี่ยนแปลงของดินแล้วทำการ บันทึกภาพไว้ หลังจากนั้นจะทำการบันทึกรายละเอียดต่างๆ ลงบนผังชั้นดิน

นอกจากนี้ในการขุดค้นในแต่ละชั้นดินจะทำการบันทึกรายละเอียดของดินเช่น เนื้อดิน สีดิน โดยวัดค่าสี ดินกับสมุดเทียบสีดิน (Munsell Soil Color Charts) เพื่อหาความแตกต่างของดินแต่ละชั้น แล้วนำดินที่ได้จาก

ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๑ (Pit 1) ด้านทิศเหนือ

การขุดค้นมาร่อนหาโบราณวัตถุ โดยใช้ตะแกรงละเอียดเพื่อหาโบราณวัตถุขนาดเล็กโดยเฉพาะลูกปัด เมื่อขุดค้นเสร็จแล้วจะดำเนินการทำผังชั้นดิน (Soil Profile) เพื่อบันทึกรายละเอียดของชั้นดินต่างๆ โดยการดำเนินการครั้งนี้ได้ขุดหลุมขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน ๒ หลุม ดังนี้

หลุมขุดค้นที่ ๑ (Pit 1)

สภาพพื้นที่ก่อนการขุดค้นอยู่ในบริเวณป่าไผ่รกทึบ ไม่เคยถูกขุดรบกวนมาก่อน สภาพผิวดินภายหลังจากการถากถางกำจัดวัชพืช เป็นพื้นที่ราบเรียบ จากการดำเนินขุดค้นทางโบราณคดีพบชั้นดินจำนวน ๔ ชั้น ดังนี้

ชั้นดินที่ ๑ เป็นชั้นดินบนที่เกิดจากทับถมและย่อยสลายของอินทรีย์วัตถุ ลักษณะดินเป็นดินร่วนซุย มีรากพืชจำนวนมากโดยเฉพาะรากไผ่ ชั้นดินนี้เป็นชั้นหน้าดินไม่พบโบราณวัตถุ ชั้นดินมีความหนาเฉลี่ยประมาณ ๓๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 3/2 dark grayish brown

ชั้นดินที่ ๒ เป็นชั้นดินสีเข้มร่วนเป็นชั้นที่พบกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์ โบราณวัตถุที่พบอยู่ในระดับความลึกตั้งแต่ ๕๐-๙๐ cm. dt. โบราณวัตถุที่พบได้แก่ ภาชนะดินเผาพื้นเมือง เครื่องถ้วยจีน โลหะเหล็ก (ไม่มีรูปทรงเป็นเครื่องมือที่ชัดเจน) เศษแก้วและลูกปัด ชั้นดินมีความหนาเฉลี่ยประมาณ ๓๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 5/3 brown

ชั้นดินที่ ๓ เป็นชั้นดินทราย ไม่พบร่องรอยกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์ ชั้นดินมีความหนาเฉลี่ย ๕๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 6/4 light yellowish brown

ชั้นดินที่ ๔ เป็นชั้นดินที่ดินจับตัวเป็นก้อนแข็ง ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย วัดค่าสีดินด้วย Munsell Soil Color Chart ได้ 10YR 2/2 very dark brown

โบราณวัตถุหลุมขุดค้นที่ ๑

ระดับชั้นดินสมมติ	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
surface-50 cm.dt	- ไม่พบโบราณวัตถุ	-
50-60 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	๑๘๙
	- เศษเครื่องถ้วยจีน	๒
	- เศษแก้ว	๕
	- ลูกปัด	๕
	- เครื่องมือเหล็ก	๑
60-70 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	๒๑๕
	- เศษเครื่องถ้วยจีน	๑
	- เศษแก้ว	๒
	- เศษลูกปัด	๖
	- เครื่องมือเหล็ก	๑
70-80 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	๓๐
	- ลูกปัด	๘
	- แท่งหิน	๑
80-90 cm.dt.	เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	๑๗
90-100 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
100-110 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
110-120 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
120-130 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-

หลุมขุดค้นที่ ๒ (Pit 2)

สภาพพื้นที่ก่อนการขุดค้นอยู่ในบริเวณป่าไผ่เช่นเดียวกับหลุมขุดค้นที่ ๑ หลุมขุดค้นนี้อยู่ทางด้านทิศใต้ของโบราณสถานหมายเลข ๑ เป็นพื้นที่ที่ไม่เคยถูกขุดรบกวนมาก่อน สภาพพื้นที่เป็นพื้นราบลาดเอียงไปทางทิศตะวันตก จากการดำเนินขุดค้นทางโบราณคดีพบชั้นดินจำนวน ๔ ชั้น เช่นเดียวกับหลุมขุดค้นที่ ๑ ดังนี้

ชั้นดินที่ ๑ เป็นชั้นดินบนที่เกิดจากทับถมและย่อยสลายของอินทรีย์วัตถุ ลักษณะดินเป็นดินร่วนซุย มีรากพืชจำนวนมากโดยเฉพาะรากไผ่ ชั้นดินนี้เป็นชั้นหน้าดินไม่พบโบราณวัตถุ ชั้นดินมีความหนาเฉลี่ยประมาณ ๔๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 3/4 dark yellowish brown

ชั้นดินที่ ๒ เป็นชั้นดินสีเข้มร่วนเป็นชั้นที่พบกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์ โบราณวัตถุที่พบได้แก่ภาชนะดินเผาพื้นเมือง เครื่องถ้วยจีน เศษแก้วและลูกปัด ชั้นดินมีความหนาเฉลี่ยประมาณ ๒๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 2/2 very dark brown

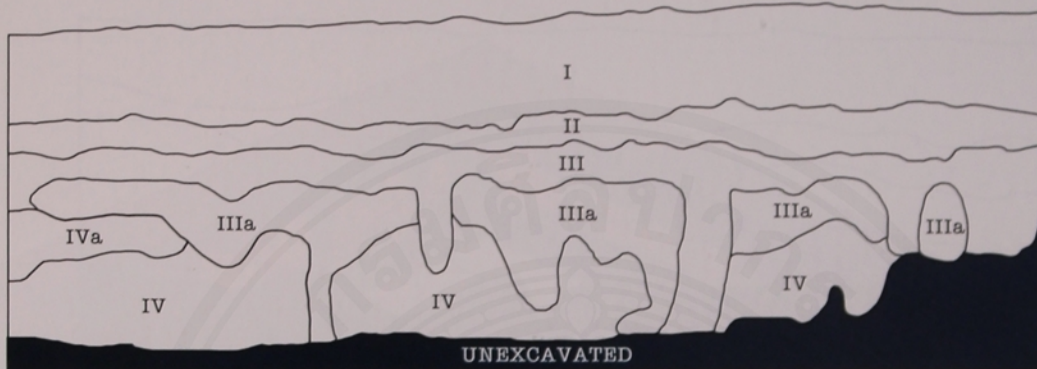
ชั้นดินที่ ๓ เป็นชั้นดินทราย ไม่พบร่องรอยกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์ ชั้นดินมีความหนาเฉลี่ย ๕๐ เซนติเมตร วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 3/6 dark yellowish brown

ชั้นดินที่ ๔ เป็นชั้นดินที่ดินจับตัวเป็นก้อนแข็ง ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย วัดค่าสีดินด้วย Munsel Soil Color Chart ได้ 10YR 2/2 very dark grayish brown

โบราณวัตถุหลุมขุดค้นที่ ๒ (Pit 2)

ระดับชั้นดินสมมติ	โบราณวัตถุ	จำนวน (ชิ้น/เม็ด)
surface-30 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
30-40 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง - เศษแก้ว - ลูกปัด	๔๒ ๑ ๘
40-50 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง - เครื่องถ้วยจีน - ลูกปัด	๗๔ ๓๑ ๑๖
50-60 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง - เศษเครื่องถ้วยจีน - ลูกปัด	๕๕ ๑๑ ๑
60-70 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง - เศษเครื่องถ้วยจีน - ตะกรัน	๔๙ ๑๑ ๑
70-80 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	๘
80-90 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
90-100 cm.dt.	- เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง	๓
100-110 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
110-120 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-
120-130 cm.dt.	ไม่พบโบราณวัตถุ	-

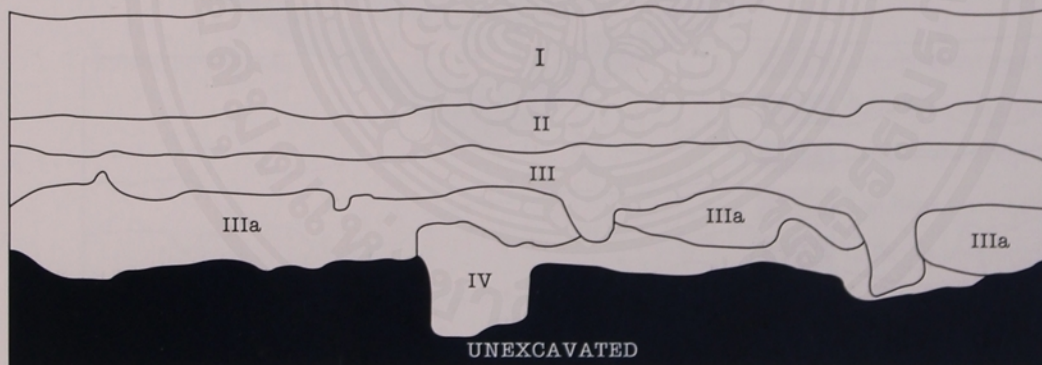
0 CM.DT.

ด้านทิศเหนือ

I 10YR 3/4 dark yellowish brown	IIIa 5YR 2.5/2 dark reddish brown
II 10YR 2/2 very dark brown	IV 10YR 3/6 dark yellowish brown
III 10YR 4/2 dark grayish brown	IVa 10YR 4/4 dark yellowish brown

0 CM.DT.

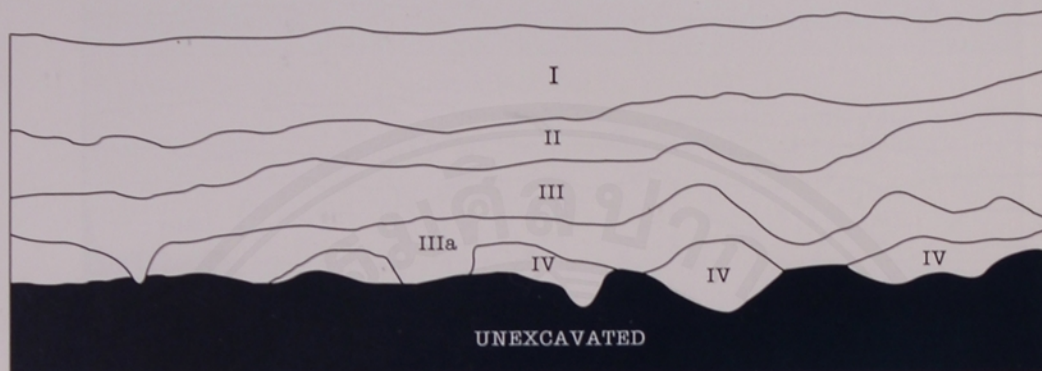

ด้านทิศตะวันออก

I 10YR 3/4 dark yellowish brown	IIIa 5YR 2.5/2 dark reddish brown
II 10YR 2/2 very dark brown	IV 10YR 3/6 dark yellowish brown
III 10YR 4/2 dark grayish brown	

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๑ (Pit 1)

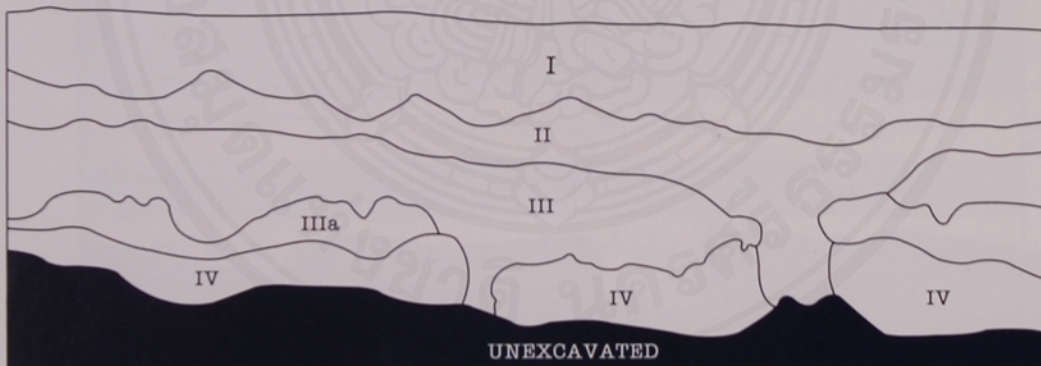
0 CM.DT.

ด้านทิศใต้

I 10YR 3/4 dark yellowish brown	IIIa 5YR 2.5/2 dark reddish brown
II 10YR 2/2 very dark brown	IV 10YR 3/6 dark yellowish brown
III 10YR 4/2 dark grayish brown	

0 CM.DT.

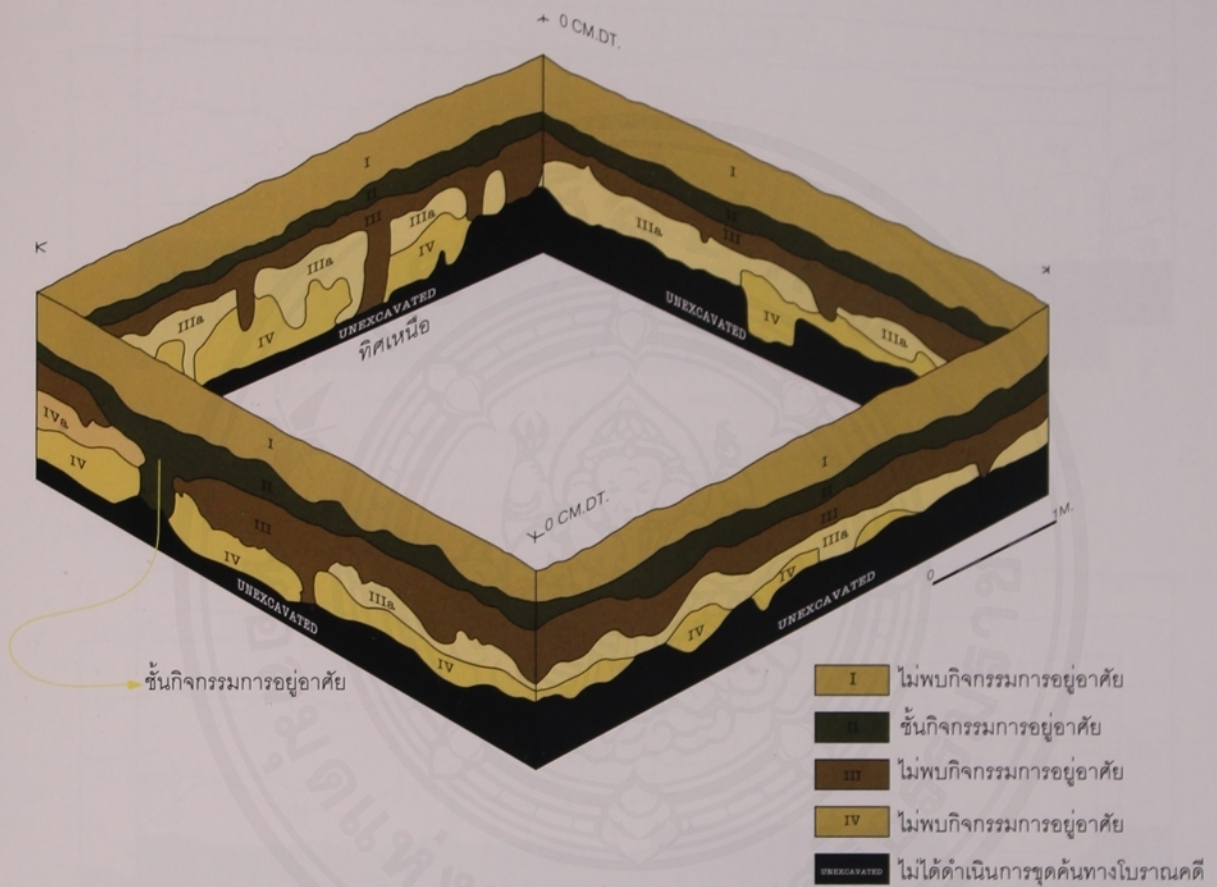

ด้านทิศตะวันตก

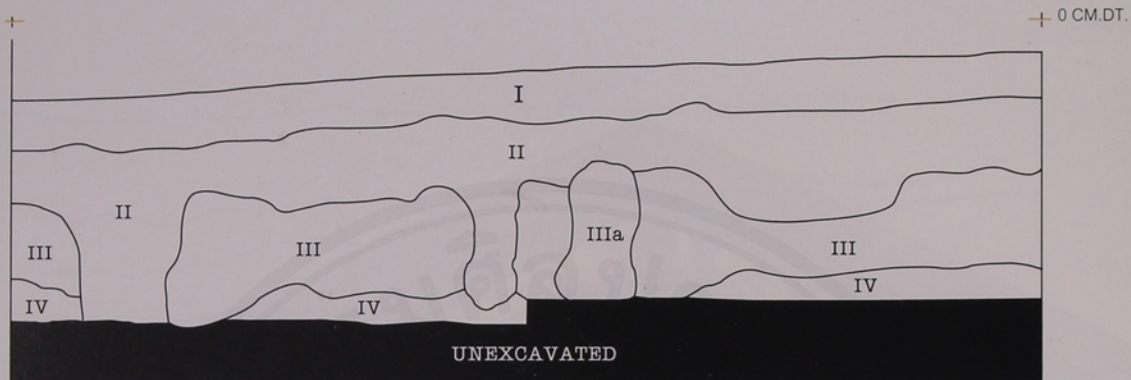
I 10YR 3/4 dark yellowish brown	IIIa 5YR 2.5/2 dark reddish brown
II 10YR 2/2 very dark brown	IV 10YR 3/6 dark yellowish brown
III 10YR 4/2 dark grayish brown	IVa 10YR 4/4 dark yellowish brown

0 1 M.

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๑ (Pit 1)

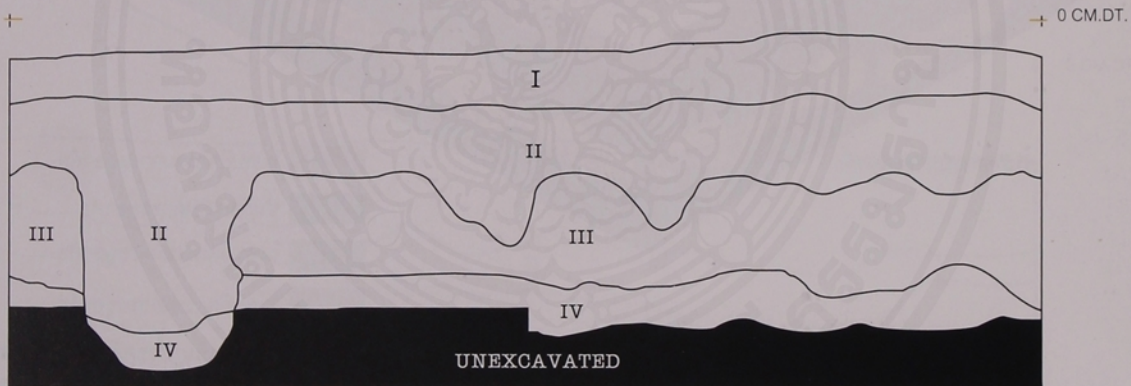

ภาพจำลองผังชั้นดิน หลุมขุดค้นที่ ๑ (Pit 1)
ต.เกาะคอเขา อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา

ด้านทิศเหนือ

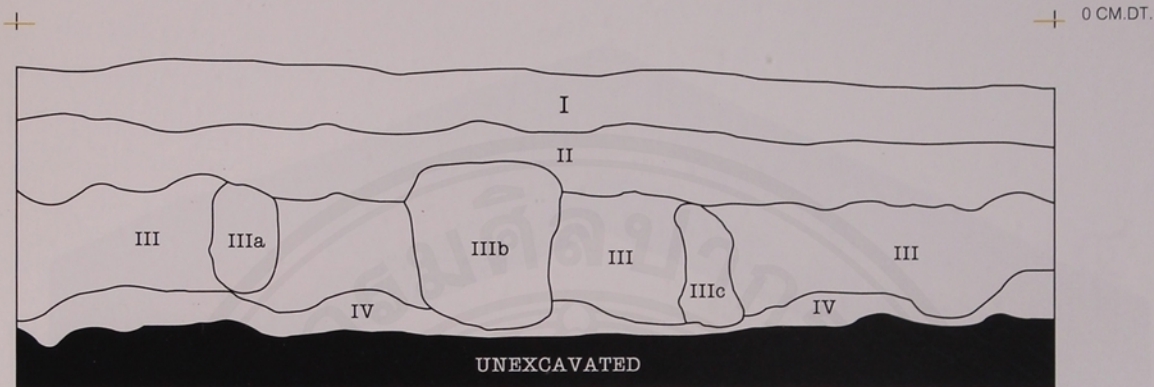
I 10YR 3/2 dark grayish brown	IIIa 10YR 4/2 dark grayish brown
II 10YR 5/3 brown	IV 10YR 2/2 very dark brown
III 10YR 6/4 light yellowish brown	

ด้านทิศตะวันออก

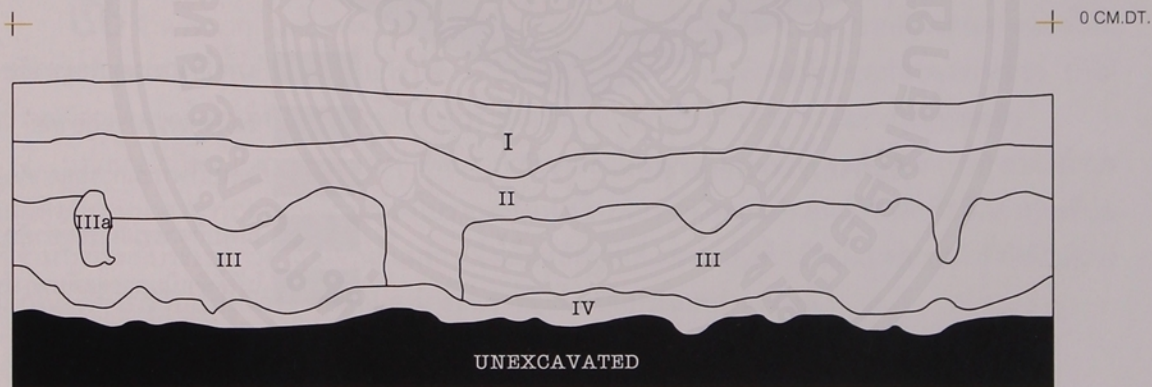
I 10YR 3/2 dark grayish brown	III 10YR 6/4 light yellowish brown
II 10YR 5/3 brown	IV 10YR 2/2 very dark brown

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๒ (Pit 2)

ด้านทิศใต้

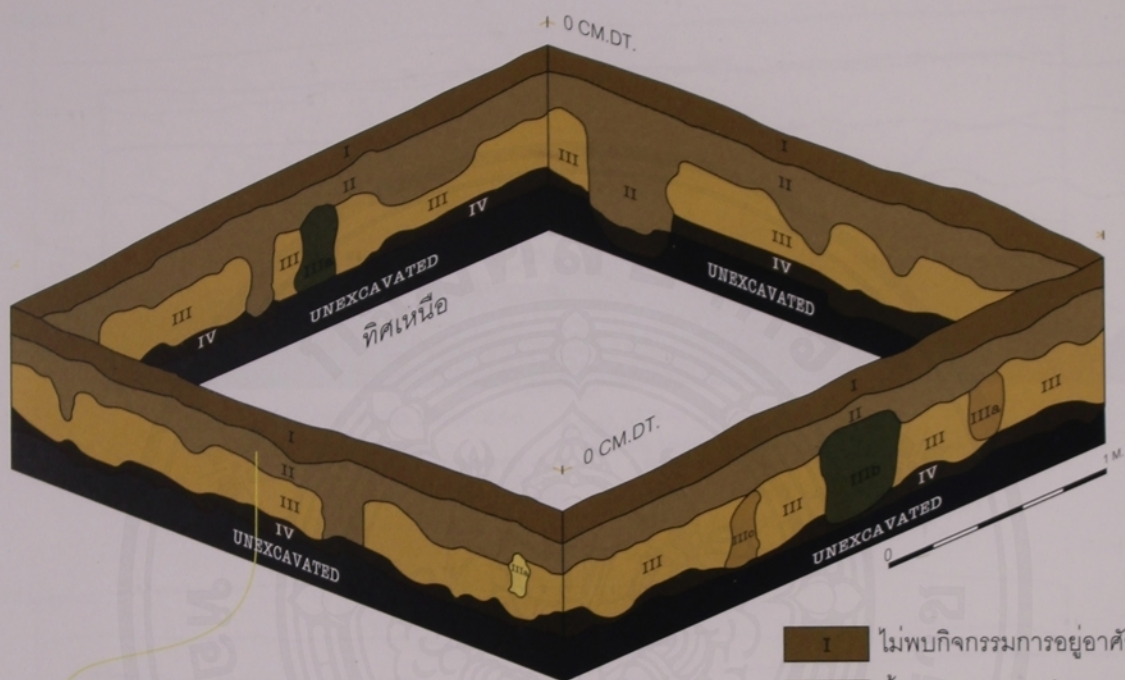
I 10YR 3/2 dark grayish brown	IIIb 10YR 4/2 dark grayish brown
II 10YR 5/3 brown	IIIc 10YR 4/3 dark brown
III 10YR 6/4 light yellowish brown	IV 10YR 2/2 very dark brown
IIIa 10YR 4/2 dark grayish brown	

ด้านทิศตะวันตก

I 10YR 3/2 dark grayish brown	IIIa 10YR 5/3 brown
II 10YR 5/3 brown	IV 10YR 2/2 very dark brown
III 10YR 6/4 light yellowish brown	

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ ๒ (Pit 2)

ชั้นกิจกรรมการอยู่อาศัย

I	ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย
II	ชั้นกิจกรรมการอยู่อาศัย
III	ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย
IV	ไม่พบกิจกรรมการอยู่อาศัย
UNEXCAVATED	ไม่ได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดี

ภาพจำลองผังชั้นดิน หลุมขุดค้นที่ ๒ (Pit 2)
ต.เกาะคอเขา อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา

๖ หลังโบราณคดีทุ่งตึกพบโบราณวัตถุจากการดำเนินการขุดค้น และการขุดแต่งโบราณสถานเป็นจำนวนมาก และอาจจะนับได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่พบโบราณวัตถุจากดินแดนภายนอกโพ้นทะเลมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทยก็ว่าได้ น่าเสียดายที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ถูกขุดทำลายอย่างมาก ทำให้โบราณวัตถุที่ขุดพบโดยเฉพาะจากการขุดแต่งโบราณสถานพบในพื้นที่ที่ถูกขุดรบกวนแล้วเกือบทั้งหมด

แต่อย่างไรก็ตามโบราณวัตถุต่างๆ ที่พบจากการขุดค้นและขุดแต่งในครั้งนี้ รวมถึงจากการสำรวจ ศึกษาในอดีตที่ผ่านมาสามารถกล่าวได้ว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้พบโบราณวัตถุที่เป็นสินค้าชั้นดีหรือสินค้าฟุ่มเฟือยที่เข้ามาพร้อมกับระบบการค้าเป็นจำนวนมาก จึงเป็นหลักฐานที่แสดงว่าทุ่งตึกเป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญอย่างมากในอดีต สำหรับโบราณวัตถุที่พบนั้นสามารถแยกออกได้เป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

๑. โบราณวัตถุประเภทดินเผา

๑.๑ ภาชนะดินเผาพื้นเมือง พบจำนวนมาก แสดงถึงความหนาแน่นของชุมชนของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ สำหรับภาชนะดินเผาพื้นเมือง อาจแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ

- **กลุ่มภาชนะในครัวเรือน (Domestic Wares)** ภาชนะกลุ่มนี้มีเนื้อค่อนข้างหยาบ และหนา จัดเป็นภาชนะใช้สอยของชุมชนโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสืบทอดรูปแบบและเทคนิคการผลิตมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ และยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันตามชนบทต่างๆ ของไทย และ

ลวดลายกลุ่มภาชนะในครัวเรือน

ลายกดประทับเป็นตารางรูปสี่เหลี่ยมตาหมากรุก

เนื่องจากเป็นภาชนะที่ใช้สอยในชีวิตประจำวันจึงไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ แต่มีการพัฒนาด้านเทคนิคการผลิตคือในสมัยประวัติศาสตร์จะรู้จักใช้การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน และมีการตกแต่งลวดลายให้งดงามกว่าเดิม แต่ยังคงเผาด้วยเตาเผากลางแจ้งซึ่งควบคุมอุณหภูมิไม่ได้ เนื้อภาชนะจึงสุกไม่ทั่ว ไส้กลางมักจะเป็นสีเทา หรือดำ จึงเปราะและแตกง่าย (ผาสุข อินทราวุธ : ๒๕๒๘, ๗๓)

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก พบภาชนะดินเผา กลุ่มนี้เนื้อดินมีตั้งแต่เหลืองครีม น้ำตาลแดง ถึงสีเทา มีการตกแต่งผิวด้านนอกด้วยลวดลายและเทคนิคต่างๆ กันเช่น ลายขีดขีด ลายเชือกทาบ ลายกดประทับร่อง ลีกรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวนอนเรียงแถวขนานกัน เป็นลวดลายที่ตกแต่งส่วนได้คอดและไหล่ ภาชนะแบบหม้อกลมเนื้อดินผสมทรายค่อนข้างมาก สีน้ำตาล สีส้มแดง ลายกดประทับเป็นตารางรูปสี่เหลี่ยมตาหมากรุก เป็นลวดลายที่ปรากฏอยู่บนส่วนลำตัวของภาชนะแบบหม้อกลมคอสั้น เนื้อดิน ผสมทรายละเอียดค่อนข้างมาก มีสีน้ำตาลดำ สีแดง ภาชนะดินเผาลวดลาย แบบนี้พบที่ชุมชนโบราณไชยาด้วย (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ : ๒๕๒๔, ๕๗๔)

- ภาชนะกลุ่มพิเศษ (Special Ware)

ภาชนะกลุ่มนี้มีเนื้อละเอียดขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนเร็ว และผ่านการเผาด้วยไฟอุณหภูมิสูง และควบคุมอุณหภูมิได้ดีกว่ากลุ่มแรก เนื่องจากเนื้อดินสุกเสมอกันแต่ยังคงเป็นแบบเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) ภาชนะกลุ่มนี้แม้จากการขุดค้นและขุดแต่งไม่พบรูปแบบที่

สมบูรณ์ แต่จากเนื้อดินและชิ้นส่วนที่พบสามารถบอกได้ว่า เป็นกลุ่มที่เป็นหม้อน้ำแบบมีพวยที่เรียกกันว่าหม้อกุนที (kendi) หรือไม่ก็เป็นหม้อน้ำแบบไม่มีพวยที่เรียกกันว่า คนโท หม้อน้ำทั้งสองแบบจะมีรูปร่างเป็นหม้อน้ำทรงกลมแป้น คอสูงมีทั้งปากแคบ แบบปากขวิด และปากกว้างและผายออกแบบปากแจกัน (ผาสุธอินทราวุธ : ๒๕๒๘, ๗๔)

กุนที เป็นรูปแบบที่นิยมของภาชนะดินเผาในภาคใต้ มักจะพบในชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ต่อเนื่องมาในสมัยประวัติศาสตร์ส่วนมาก มักพบร่วมกับคนโท ภาชนะกลุ่มนี้เนื้อดินขาวนวลละเอียดล่ำตัวกลมหรือกลมแป้น มีเชิงชั้นเดียว หรือสองชั้น ตกแต่งบริเวณไหล่ และส่วนลำตัวด้วยลายเขียนสี ลายขีดขีด และกดประทับ สำหรับส่วนพวยกาของหม้อน้ำแบบกุนที ที่พบจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกมีหลายแบบ เช่น พวยกาเรียวแหลม พวยกาปลายเป็นรูปกลม เป็นต้น ลักษณะของพวยกาดังกล่าวคล้ายกับที่พบที่ Canh Den ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีบริเวณที่ราบปากแม่น้ำโขงเช่นเดียวกับอ็อกแอ (Oc Eo) ประเทศเวียดนาม (Khoo, C.M.J. : 109-110)

คนโท ที่พบบริเวณเตาปะโอ และชุมชนสทิงพระเป็นเพียงชิ้นส่วนต่างๆ ไม่ครบสมบูรณ์ แต่ที่ได้จากการขุดค้นที่ชุมชนโบราณไชยา (การขุดค้นที่วัดเวียง โดยนายประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์) เป็นคนโทที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์รูปทรงเรียบคล้ายหม้อน้ำดินเผาแต่มีเชิงสั้นๆ ชั้นเดียว คอคอดปากมนเรียบ ตกแต่งผิวด้วยการเขียนสีแดงเป็นลายเส้นขนานหลายเส้น ตั้ง

ส่วนคอ กุนที หรือคนโท

กุนที แหล่งโบราณคดีเขาพระเวียง นครศรีธรรมราช

พวยกาารูปแบบต่างๆ

ฝาจุกรูปแบบต่างๆ

แต่ส่วนคอจนถึงส่วนกลางลำตัวบนผิวภาชนะสีนวลเนื้อดินขาวผสมทรายละเอียดมาก (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ : ๒๕๒๔, ๕๘๔)

นอกจากนี้หังติกยังพบฝาและจุกภาชนะดินเผาที่ส่วนใหญ่จัดอยู่ในภาชนะกลุ่มพิเศษด้วย เนื่องจากมีเนื้อดินละเอียด และเผาด้วยอุณหภูมิสูงเช่นเดียวกันและมีรูปแบบเฉพาะชวนให้น่าศึกษา ฝาภาชนะจะมีสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นฝาครอบ และส่วนที่เป็นจุก ส่วนที่เป็นฝาครอบพบรูปแบบสมบูรณ์ได้น้อย เนื่องจากเป็นส่วนเปราะบางแตกหักได้ง่ายแต่เท่าที่พบเป็นฝาครอบแบบหยักเป็นสองชั้นปลายแหลมมีรูเล็กๆ ทะลุถึงส่วนปลายเพื่อระบายอากาศมักเป็นฝาครอบภาชนะแบบกุ่มกุ่ม และคนโท และชามมีสันสูง ซึ่งมีร่องขอบปากสำหรับรองรับหยักของฝาครอบลักษณะนี้

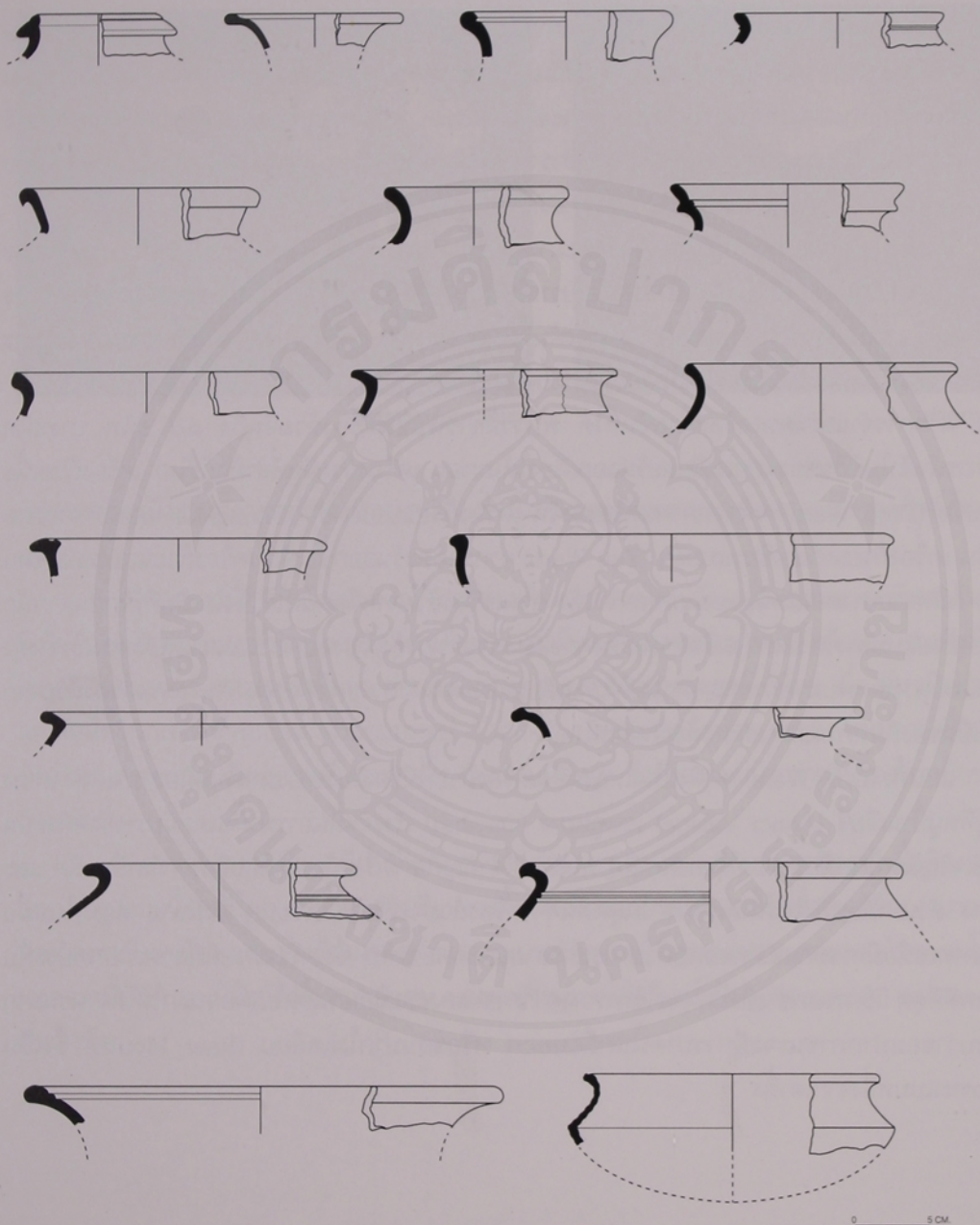
ส่วนจุกภาชนะดินเผาที่พบมีหลายรูปแบบ เช่น จุกรูปแท่งกลมขอบบนจุกตัดตรง เนื้อดินค่อนข้างหยาบสีเทา จุกรูปแบบนี้จะอยู่ในภาชนะกลุ่มครัวเรือน พบตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำตันเหียง อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ และสืบทอดมาจนถึงชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่ชุมชนโบราณเขาสามแก้ว ชุมชนโบราณท่าเรือ นอกจากนี้ยังพบจุกเป็นรูปคล้ายดอกบัวตูม และจุกที่พบมากได้แก่ จุกเป็นรูปกลมแบนๆ ตรงกลางมีปมหนูขึ้นมาเล็กน้อย

๑.๒ เครื่องถ้วยจีน แหล่งโบราณคดีหังตีกพบภาชนะดินเผาปลายสมัยราชวงศ์ถัง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ จำนวนมาก เครื่องถ้วยจีนที่พบในภาคใต้ นั้น มีการศึกษาอย่างจริงจังในโครงการศึกษาการตั้งถิ่นฐาน และการค้าสมัยโบราณในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๒ โดยมีการขุดที่แหล่งโบราณคดีที่แหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีหังตีก และสำรวจเพิ่มเติมแหล่งต่างๆ ในภาคใต้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ พบว่าไม่มีแหล่งใดพบเครื่องถ้วยจีนก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๓

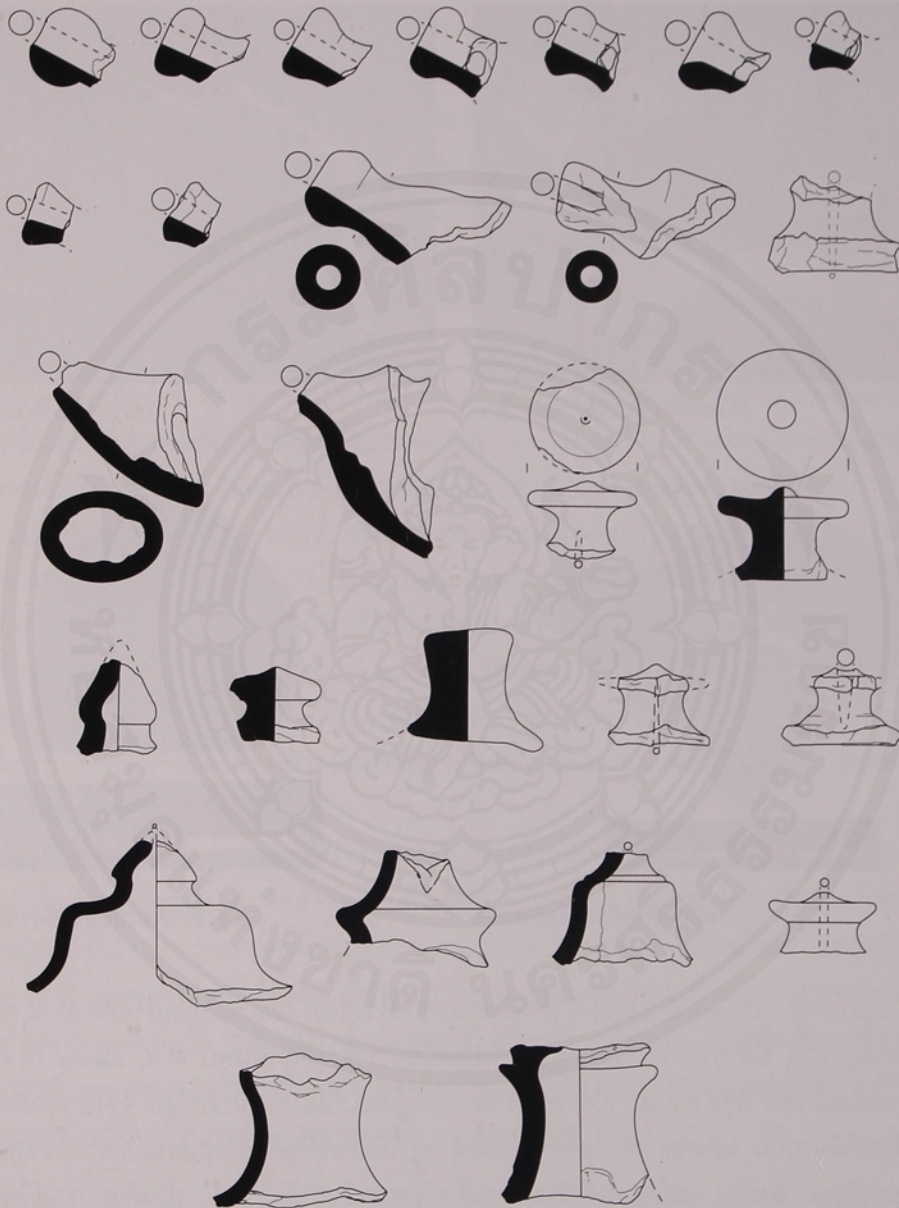
ในช่วงปลายสมัยราชวงศ์ถังของจีน ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ได้พบหลักฐานการผลิตและการส่งออกเครื่องถ้วยจีน และเฟื่องฟูอยู่ตามแหล่งโบราณคดีในเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากการขุดทางโบราณคดีจากแหล่งโบราณคดีทั้ง ๒ แห่งข้างต้นนั้น อาจพบมากที่สุด ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้ ถ้าหากไม่นับแหล่งโบราณคดีที่มันไตร์ ในประเทศศรีลังกา

จากการจำแนกเศษเครื่องถ้วยจีนที่ได้ พบว่ามีการนำเข้าเครื่องถ้วยจีนถึง ๑๐ ชนิด บางชนิดไม่เคยพบการนำเข้าในที่อื่นของแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อน เครื่องถ้วยจีนที่สำคัญได้แก่ เครื่องถ้วยเนื้อดินขาวแบบตัง (Ding Ware) จากเตาภาคเหนือของจีน เครื่องถ้วยแบบฉางซ่า (Changsha Ware) จากภาคกลางของจีน เครื่องถ้วยเคลือบเขียวแบบยว่ (Yue Ware) จากภาคตะวันออกของจีน เครื่องถ้วยแบบเหมยเซียน (Meixian) ผลิตจากทางตอนเหนือของมณฑลกวางตุ้ง ส่วนเครื่องถ้วยจากจีนตอนใต้ ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก ได้แก่ เครื่องถ้วยแบบเฟงไค มีแหล่งผลิตทางตะวันตกของมณฑลกวางตุ้ง จากหยางกาน และแถบฝั่งทะเลกวางตุ้ง เครื่องถ้วยแบบฉางซ่า พบมากมายหลายชนิดมีทั้งที่เคลือบและตกแต่งลวดลายที่ต่างๆ กัน ส่วนเครื่องถ้วยจากจีนตอนใต้เป็นของที่มาจากมณฑลกวางตุ้งเป็นส่วนใหญ่

แบบตัง (Ding Ware) เตาตั้งเป็นแหล่งผลิตเครื่องถ้วยที่มีชื่อเสียงอย่างมากในสมัยราชวงศ์ถัง แหล่งเตานี้ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเจียนซี (Jianci Village) เขตคูหยาง (Quyang) เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังตอนปลาย และเจริญมากในสมัยราชวงศ์สุ่งภาคเหนือ ผลผลิตที่สำคัญคือ เครื่องถ้วยเคลือบสีขาว มีเคลือบสีดำและสีน้ำตาลบ้าง ส่วนเคลือบสีเขียวมีน้อยหายาก ในยุคต้นๆ เครื่องถ้วยจะเป็นแบบเรียบๆ ไม่มีลาย ต่อมาในสมัยราชวงศ์สุ่งภาคเหนือมีการตกแต่งลวดลายด้วยการแกะลายและกดประทับ ซึ่งเครื่องถ้วยที่มีลวดลายกดประทับจะมีคุณภาพดีที่สุด วิธีการเผาซึ่งที่เตาตั้งจะใช้การวางคว่ำภาชนะลงและซ้อนกันขึ้นไปเพื่อจะเผาให้ได้จำนวนมาก ดังนั้นจึงพบว่าขอบปากภาชนะจะมีการปาดน้ำเคลือบออก หรือขอบปากไม่เคลือบ (Raw Mouth) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแบบหนึ่งจากเตาตั้ง

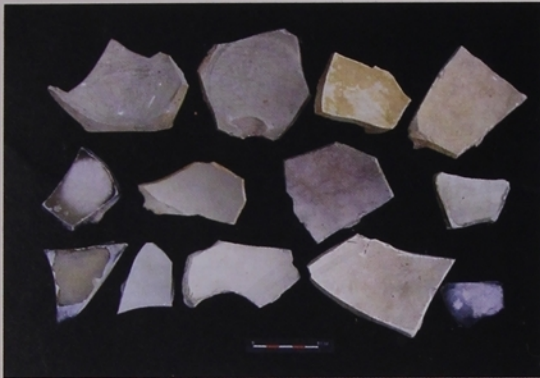

ภาพลายเส้นภาพชนระดินเผาพื้นเมือง

0 1 2 3 4 5 CM.

พวยกาฝาจุก ภาชนะดินเผาพื้นเมือง

เครื่องถ้วยจีนแบบเหมยเซียน

เครื่องถ้วยจีนแบบฉางซ่า

เครื่องถ้วยจีนเคลือบสามสี

เครื่องถ้วยจีนเนื้อบางสีดำแบบเฟ่งไค

แบบฉางซ่า (Changsha Ware) แหล่งเตาฉางซ่า ที่วาซาปิง (Wazhaping) เขตตงกวน (Tongguan Zhen) มณฑลหูหนาน มีอายุระหว่างสมัยราชวงศ์ถังถึงสมัยห้าราชวงศ์ถูกค้นพบ ค.ศ. ๑๙๕๖ (พ.ศ. ๒๔๙๙) ลวดลายที่ตกแต่งมีลวดลายหลายแบบ เป็นการเขียนลายใต้เคลือบที่มีมานานกว่าพันปี จัดเป็นอุตสาหกรรมเริ่มแรกสีน้ำเคลือบที่มีมากนั้น ผลิตจากออกไซด์ของโลหะต่างๆ เป็นการคิดค้นออกแบบจากการเคลือบสีเขียวเดียวที่เคยทำกันมา ดังเช่น เหยือกน้ำที่เขียนลายเด็กถือดอกบัวกำลังวิ่งเล่น เป็นตัวอย่างเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ถังที่เป็นงานเขียนลายใต้เคลือบด้วยสีหลายสีได้อย่างสวยงามและเป็นของที่หายาก

แบบยว (Yue Ware) เครื่องถ้วยจากมณฑลเจ้อเจียงมีอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕ ที่พบในประเทศไทยเป็นเครื่องถ้วยที่ผลิตจากเตายว (Yue Kilns) ตั้งอยู่ที่ย้งเหยา เป็นแหล่งเตาเผาที่ผลิตเครื่องถ้วยเคลือบเขียวที่สำคัญแห่งหนึ่งในสี่แห่งของมณฑลเจ้อเจียง เตายวเริ่มผลิตเครื่องถ้วยมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออก (Eastern Jin Period) เจริญมากในสมัยราชวงศ์ถังและสมัยห้าราชวงศ์ แต่การผลิตได้สิ้นสุดในสมัยราชวงศ์ซ่ง ได้มีการค้นพบซากเตามากกว่า ๒๐ เตา และเศษเครื่องถ้วยจำนวนมากที่บริเวณทะเลสาบชางหลิน (Shanglin Lake) และทะเลสาบบิน (Bin Lake) เรียกว่าเตาชางยู (Shangyu)

เครื่องถ้วยจากเตายวสมัยราชวงศ์ถังมีเนื้อปั้นหนา ต่อมาในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางเริ่มมีการตกแต่งด้วยวิธีการแกะลายและการกดประทับ ซึ่งวิธีการแกะลายเป็นที่นิยมมากในสมัยห้าราชวงศ์ ลวดลายที่แกะเป็นรูปบุคคล ภาพทิวทัศน์ ลายดอกไม้ ลายนก ภาพสัตว์ต่างๆ และภาพแมลง เตายวเป็นศูนย์กลางสำคัญในการผลิตเครื่องถ้วยที่จักรพรรดิทรงใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการ และผลิตเครื่องถ้วยเนื้อกระเบื้องเป็นจำนวนมากในสมัยราชวงศ์ซ่ง แต่ในที่สุดก็เสื่อมไปเมื่ออาณาจักรอู๋ยว (Wu Yue Kingdom) ล่มสลายลง

แบบเหมยเซียน (Mixian Ware) ในมณฑลเหอหนานมีแหล่งเตาอีก ๒ แห่ง พบที่เซตมี (Mi) คือ เตาชิกวน และเตาเหยาเก้ว แหล่งเตาชิกวน (Xiguan) กำหนดอายุได้ว่าผลิตมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังถึงสมัยราชวงศ์ซ่ง โดยผลิตเครื่องถ้วยห้าแบบที่สำคัญ มีเครื่องถ้วยเคลือบขาว สีเหลือง สีเขียว สีดำ และที่แกะลายพื้นเป็นลายไข่มุก ซึ่งเครื่องถ้วยแบบหลังที่ผลิตจากเตาชิกวนจะเป็นแบบเก่าที่สุด การตกแต่งลายมักได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องโลหะสมัยราชวงศ์ถัง แหล่งเตาเหยาเก้ว (Yao-gou Kiln) เริ่มผลิตเครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์จิ้น (Jin) แต่สมัยราชวงศ์หยวน (Yuan) ผลิตเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวเป็นหลัก แม้ว่าจะมีเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวที่เขียนลายสีดำบ้างก็เป็นการเขียนลายเส้นเรียบๆ

เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีที่เป็นเมืองท่าในภาคใต้ โดยเฉพาะที่ทุ่งตึกและแหลมโพธิ์ น่าจะเป็นสินค้าซื้อเข้ามาแล้วส่งไปขายต่อยังดินแดนอื่นนอกประเทศไทย เนื่องจากพบเครื่องถ้วยเหล่านี้ไม่มากนักในแหล่งที่เป็นชุมชนใหญ่ๆ เช่น ชุมชนโบราณท่าชนะ (แหล่งท่าม่วง) ชุมชนโบราณไชยา (แหล่งวัดเวียง) ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และชุมชนโบราณท่าเรือ เมืองพระเวียง จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากจะพบเครื่องถ้วยปลายราชวงศ์ถังจำนวนน้อยแล้ว กลับพบว่าแหล่งเหล่านี้มีเครื่องถ้วยสมัยหลัง คือเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ซ่งราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ มากกว่า อย่างไรก็ตามเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ถัง พบในแหล่งโบราณคดีที่สุโงมาส รัฐเคดาร์ ประเทศมาเลเซีย ด้วยเช่นกัน (เหอ ชูเหมย : ๒๕๓๒, ๒๗ - ๒๘)

เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ถังแบบฉางช่า
เปรียบเทียบส่วนหูและส่วนลวดลายได้ส่วนหูที่ขุดพบกับภาชนะที่เต็มสมบูรณ์

๑.๓ เครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือบาสร่าแวร์ (Basra Turquoise Ware) เป็นภาชนะดินเผาเคลือบสีฟ้า หรือเขียวอมฟ้า จากการขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานไม่พบลักษณะที่สมบูรณ์มากพอ ที่จะบอกถึงรูปทรงที่สมบูรณ์ได้ ภาชนะชนิดนี้เคลือบหนามาก น้ำเคลือบหลุดออกง่าย เนื้อดินสีเหลืองอ่อน ยุ่งง่าย ใช้เล็บบจิกเข้า จากศึกษาเปรียบเทียบทราบว่าภาชนะดินเผาที่มีแหล่งผลิตจากตะวันออกกลาง ประเภทนี้นิยมเรียกกัน โดยทั่วไปว่าเครื่องถ้วยเปอร์เซีย หรือบางที่เรียกว่าบาสร่า เทอร์ควอยส์ แวร์ เนื่องจากพบแพร่หลายในเมืองบาสร่า ประเทศอิรัก

Prof. Feng Xianming, Head of the Ceramics Department, Palace Museum, Beijing ประเทศจีนได้วิเคราะห์เศษภาชนะดินเผานี้ว่า ผลิตในเปอร์เซียทางตะวันออกกลางมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ภาชนะดินเผาประเภทนี้ ขุดพบพร้อมกับเศษภาชนะดินเผาของจีนหลายแบบ Prof. Feng Xianming ได้วิเคราะห์ว่าเป็นของจาก Guang-tong, Hebei และ Hunan ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ หรือปลายสมัยราชวงศ์ถัง (ราชวงศ์ถัง 618-907 A.D.)

เศษภาชนะดินเผาเหล่านี้ขุดพบที่ Fuzhou, Hangzhou, Yangzhou และ Beijing ในประเทศจีน อิหร่านมีประวัติการติดต่ออันยาวนานกับจีนในระหว่างราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิ Wudi (140-87 B.C.) ได้ส่งคณะทูตไปยังจักรวรรดิ Parthian (B.C.247-244 A.D.) และได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศในต้นต้นของศตวรรษที่ ๒ B.C. จากประมาณ ค.ศ. ๔๕๐ ถึง ค.ศ. ๕๒๐ ราชวงศ์ Sassanian (ค.ศ. ๒๒๔-๖๕๑) ได้ส่งคณะทูตจากเปอร์เซียไปยังจีนถึง ๑๐ ครั้ง และได้มีการบันทึกว่าคณะทูตนี้ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๗-๘ เปอร์เซียได้ส่งคณะทูตไปจีนอย่างเป็นทางการถึง ๒๐ กว่าครั้ง แสดงถึงความสัมพันธ์บ่อยครั้งระหว่างสองประเทศนี้ (พรชัย สุจิตต์, ๒๕๒๙ : ๑๙)

เครื่องปั้นดินเผาเปอร์เซียพบแพร่หลายในยุคเดียวกันกับเครื่องปั้นดินเผาแบบยวในสมัยราชวงศ์ถังของจีน (ปริษา นุ่นสุข : ๒๕๒๙, ๒๓๖) พบที่แหล่งโบราณคดีอื่นๆ ในภาคใต้ของไทยหลายแห่งด้วยคือ แหลมโพธิ์ และเขาศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ ภูเขาทอง จังหวัดระนอง นางยอน จังหวัดพังงา

เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้อาจเป็นของที่พ่อค้าเปอร์เซียนำติดเรือเข้ามาใช้ หรือเป็นสินค้าที่นำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกับสินค้าพื้นเมืองในตามเมืองท่าต่างๆ ในภาคใต้ของไทยรวมไปถึงจีนด้วย เครื่องถ้วยเปอร์เซียที่พบที่ทุ่งตึก จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นเมืองท่าที่มีการติดต่อกับดินแดนแถบตะวันออกกลางตรงกับปลายสมัยสมัยราชวงศ์ถัง หรือเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

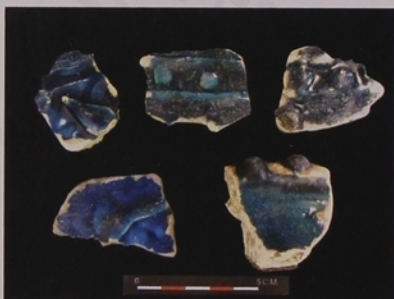
ภาชนะดินเผาเปอร์เซีย หรือบาสร่า แวร์ (Basra Turquoise Ware)

ส่วนปากและก้นภาชนะดินเผาเปอร์เซีย

ภาชนะชนิดนี้เคลือบหนามาก น้ำเคลือบหลุดออกง่าย เนื้อดินสีเหลืองอ่อนเนื้อยุ่ยใช้เล็บจิกเข้า

ลวดลายภาชนะดินเผาเปอร์เซีย

ภาชนะดินเผาเปอร์เซีย และภาชนะแก้ว Bujang Valley ประเทศมาเลเซีย

ภาชนะดินเผาเปอร์เซีย
การเปรียบเทียบส่วนที่ชุดพบกับรูปภาชนะดินเผาเปอร์เซียในสภาพสมบูรณ์
(Ceramics of Ancient Persia, Shinji Fufai, 1981)

กระเบื้องดินเผารูปต่างๆ

กระเบื้องดินเผาที่ Bujang Valley ประเทศมาเลเซีย

๑.๔ กระเบื้องดินเผา แหล่งโบราณคดี หังติกพบกระเบื้องมุงหลังคาดินเผาที่โบราณสถาน หมายเลข ๑, ๒ และ ๖ โดยเฉพาะที่เนินโบราณสถาน หมายเลข ๑ ด้านทิศตะวันออกจะพบเป็นจำนวนมาก ลักษณะของกระเบื้อง เป็นกระเบื้องขนาดเล็กหน้า แคบแต่ยาว ความกว้างมีขนาดไม่แน่นอนเฉลี่ยประมาณ ๖ เซนติเมตร ความหนาประมาณ ๑ เซนติเมตร ส่วน ความยาวนั้นไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน เนื่องจาก ไม่พบแผ่นกระเบื้องในสภาพเต็มสมบูรณ์ ตรงส่วนที่เป็นขอเกี่ยวนั้นด้านนอกจะมีร่องนิ้วมือปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ส่วนปลายกระเบื้องมีสามลักษณะคือ ปลายโค้งมน ปลายตัดเป็นมุมแหลม และปลายตัดเป็นมุมแหลมเล็กๆ ๒ มุม กระเบื้องแบบปลายโค้งมนนั้นพบมากที่สุด

เบ้าดินเผา

กระเบื้องดินเผาที่พบจากแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ มีความคล้ายคลึงกับกระเบื้องดินเผาที่พบจากแหล่ง โบราณคดี Bujang Valley ประเทศมาเลเซีย เป็นอย่างมากทั้งขนาดและรูปร่าง ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานสำคัญอีก อย่างหนึ่งที่สามารถนำมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งโบราณคดีทั้ง ๒ แห่งได้เป็นอย่างดี ดังนั้นหังติกจึง เป็นแหล่งโบราณคดีที่พบโบราณสถานที่มีหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาที่เก่าแก่แห่งหนึ่งที่พบในประเทศไทย

๑.๕ เบ้าดินเผา เบ้าดินเผา คือ ภาชนะดินเผาที่ถูกนำมาขัดผิวให้มีลักษณะกลมคล้ายเบ้า ยังไม่ทราบถึง ประโยชน์ใช้สอยที่ชัดเจน แต่อาจจะเป็นของเล่นหรือใช้ในการเล่นพื้นบ้านอย่างใดอย่างหนึ่งเช่นสบบักก็เป็นได้

เบียดดินเผาพบได้ทั่วไปในแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมในสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย พบต่อเนื่องมาในสมัยสุโขทัย และอยุธยา

สำหรับเบียดดินเผาที่พบจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกพบจำนวน ๕ ชิ้น มีขนาดแตกต่างกัน ทำจากเศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง ๒ ชิ้น และทำจากเศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง ๓ ชิ้น ซึ่งทั้งหมดถูกขัดฉนวนให้กลมอย่างประณีต

๒. โบราณวัตถุประเภทแก้ว

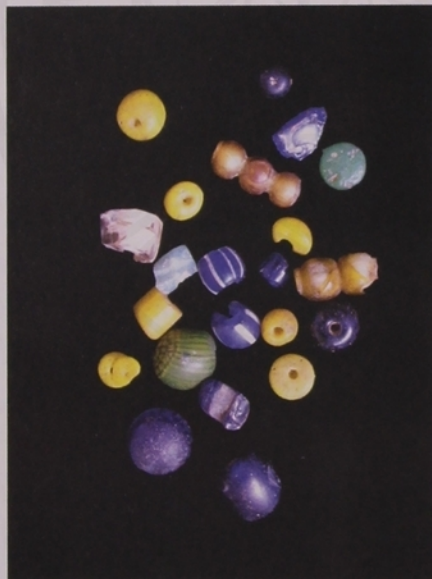
๒.๑ ลูกปัด ลูกปัดเป็นเครื่องประดับที่พบแพร่หลายทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยด้วย เราจึงพบลูกปัดรูปแบบต่างๆ ตามแหล่งโบราณคดีทั่วไปแสดงให้เห็นว่าในสมัยโบราณนั้น ใช้ลูกปัดเป็นเครื่องประดับ หรืออาจจะใช้เป็นเครื่องรางของขลัง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่และอาจจะใช้ลูกปัดเป็นของมีค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนแทนเงินตราในการค้าขาย ลูกปัดในสมัยโบราณเป็นเครื่องแสดงความเจริญของคนแต่ละยุคสมัยในการประดิษฐ์คิดค้น และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันทางอารยธรรมระหว่างชุมชนได้อีกด้วย ดังนั้นการพบลูกปัดจำนวนมากและหลากหลายรูปแบบที่แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จึงเป็นหลักฐานสำคัญอย่างยิ่งทำให้เราทราบว่า ทุ่งตึกมีความสัมพันธ์ติดต่อกับประเทศอินเดีย กลุ่มประเทศอาหรับ ในฐานะที่เป็นเมืองท่าชายฝั่งหรือที่พักสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งบนฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมาลายู ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมระหว่างอินเดีย กับดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ลูกปัดเป็นโบราณวัตถุที่มีความเป็นมาอันยาวนาน ลูกปัดที่ทำด้วยเปลือกหอย ดินเผา และดินสีต่างๆ นั้น จะเห็นได้ว่าพบในทุกแหล่งอารยธรรมและยังไม่มีข้อสรุปว่าที่ใดเป็นแหล่งกำเนิด คิดค้นขึ้นเป็นครั้งแรก แต่สำหรับลูกปัดแก้วนั้นเนื่องจากพบอยู่ทั่วไปทั้งในยุโรปแถบเยอรมัน อิตาลี บริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ในเปอร์เซีย อียิปต์ เมโสโปเตเมีย อินเดีย ไทย ลาว เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ขึ้นไปถึงจีน ญี่ปุ่น และอลาสกา ได้มีนักวิชาการพยายามศึกษาค้นคว้ากันมานาน โดยพยายามหาดินแดนที่เป็นต้นกำเนิดที่รู้จักผลิตแก้วขึ้นเป็นเครื่องประดับและเครื่องใช้เป็นครั้งแรก แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่แน่นอน ในบริเวณประเทศอียิปต์ และแถบเมโสโปเตเมีย รู้จักผลิตแก้วมาแล้วตั้งแต่ ๔,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล แต่ยังไม่กว้างขวางนักมาแพร่หลายจริงๆ ราว ๑,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล

ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานว่า รู้จักทำลูกปัดมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว เพราะจากการขุดค้นที่บ้านเก่า ตำบลจระเข้ม่อก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบโครงกระดูกเพศหญิง สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ ซึ่งมีอายุราวประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีการแต่งตัวศพด้วยเครื่องประดับ เช่น เปลือก

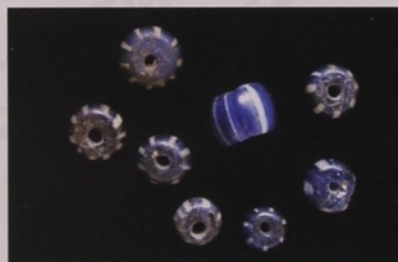
ลูกปัดชุดพบที่โบราณสถานหมายเลข ๒๒

ลูกปัดที่เจาะรูไม่เสร็จหรือเสียระหว่างการผลิต

ลูกปัดเคลือบทองคำด้านใน

ลูกปัดแก้วมีลายขีดเส้นสีขาวโดยรอบ

หอยแครง และเปลือกหอยขม เจาะรูนำมาร้อยเป็นสายสร้อย กับพบลูกปัด เป็นแว่นกลมแบนที่ทำจากเปลือกหอยหรือกระดูก และลูกปัดที่ทำจากหินซึ่งมีขนาดยาวประมาณ ๓-๕ เซนติเมตร ส่วนก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ที่อื่นที่พบก็เช่น ที่ตำบลลุ่มสุม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ที่ตำบลกลางแดด อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ก็พบลูกปัดที่ทำด้วยเปลือกหอย และลูกปัดที่ทำด้วยกระดูกสัตว์รูปยาวคล้ายตะกรุด ส่วนที่หนองแซง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี พบโครงกระดูกคนยุคหินใหม่สองโครงประดับด้วยสร้อยลูกปัดที่ทำด้วยเปลือกหอยเช่นกัน รวมทั้งที่บ้านโคกเจริญ ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบทั้งลูกปัดกำไล และเครื่องประดับอื่นๆ ที่ล้วนทำด้วยเปลือกหอยทั้งสิ้น

แหล่งก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะที่น่าสนใจที่สุดแห่งหนึ่งคือที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่นี้พบว่ามีการใช้ลูกปัดเป็นเครื่องประดับมากมาย และทำด้วยวัสดุต่างๆ เช่น ดินเผา หินคาร์เนเลียน และแก้วสีเขียว สีฟ้า สีน้ำเงินเข้ม โดยมีรูปแบบที่น่าสนใจหลายแบบ นอกจากนี้ยังพบหลักฐานที่สื่อให้เห็นว่า บ้านเชียงเป็นแหล่งผลิตลูกปัดแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของยุคโลหะในประเทศไทย เช่นเดียวกับที่บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเข้าใจว่าผลิตขึ้นเองในท้องถิ่น และอาจจะมียางแบบที่นำมาจากภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาเปรียบเทียบกับรายละเอียดต่อไป

ลูกปัดจากแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะภาคใต้ได้พบลูกปัดทั่วไปทุกแห่งที่เป็นแหล่งโบราณคดีสำคัญ เช่น ควนพูนหิน ไซยา และท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่าศาลา และอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งที่ภาคใต้นี้จะพบลูกปัดที่ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น ดินเผา หินต่างๆ และแก้วสีต่างๆ มีรูปแบบมากมาย อาจจะกล่าวได้ว่ามีมากกว่าที่อำเภออุทธรณ์จัดว่าเป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่ใหญ่มาก แบบที่พบทางภาคใต้คือลูกปัดมีตา ลูกปัดรูปคล้ายหุ่นเบ็ดมีขั้วที่ปลายทั้งสองด้าน ลูกปัดรูปพระจันทร์เสี้ยว รูปคล้ายกระดุม และลูกปัดที่มีลวดลายสีต่างๆ ลูกปัดแปด ลูกปัดเกลียว เป็นต้น (ณัฐวัชร จันทวิษ : ๒๕๒๗, ๓๖-๔๕)

ลูกปัดนับเป็นโบราณวัตถุเด่นในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ จากการขุดค้นได้พบลูกปัดหลายชนิด หลายแบบ และหลายขนาด ทั้งหินและแก้ว ลูกปัดหินพบเพียงเล็กน้อยและไม่มีความโดดเด่นเท่าลูกปัดแก้ว สำหรับลูกปัดแก้วสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

- **ลูกปัดแก้วสีเขียว (Monochrome Beads)** หมายถึง ลูกปัดมีเพียงสีเขียวในแต่ละเม็ด เช่น น้ำเงิน ดำ ขาว เขียว เหลือง ฟ้า และแดงแบบสีอิฐ เป็นต้น ลูกปัดแบบนี้จะมีจุดเริ่มการผลิตที่อริกาเมดู (Arikamedu) ทางฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย เมื่อประมาณ ๒,๒๐๐-๒,๑๐๐ ปีมาแล้ว และผลิตต่อมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๘ แล้วต่อมาจึงไปตั้งแหล่งอุตสาหกรรมใหม่ที่เมนไท (Mantai) ประเทศศรีลังกา (Francis : ๑๙๘๘, ๑๔) และเชื่อว่าจากนั้นได้แพร่กระจายไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และดินแดนหมู่เกาะในแปซิฟิกมี

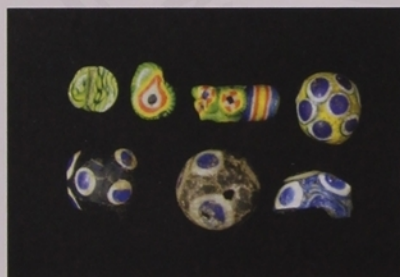
ลูกปัดประเภทสีเดียว โบราณสถานหมายเลข ๒

ลูกปัดชุดพบจากโบราณสถานหมายเลข ๓

ลูกปัดชุดพบจากโบราณสถานหมายเลข ๔

ลูกปัดแก้ว (Mosaic Beads)

ลูกปัดชุดพบจากโบราณสถานหมายเลข ๕

เรียกชื่อลูกปัดชนิดนี้ว่า “ลูกปัดลมสินค้า” (Trade-Wind Beads) เพราะพบตามเมืองท่าที่มีการติดต่อกันทางทะเลที่อาศัยลมสินค้าเป็นสำคัญในการเดินเรือ แต่นายปีเตอร์ ฟรานซิส (Peter Francis, Jr.) ตั้งชื่อเรียกใหม่ให้สอดคล้องกันตามภูมิภาคที่ว่า “ลูกปัดแบบอินโด-แปซิฟิก” (Indo-Pacific Beads) คืออยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและฝั่งตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิก (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ : ๒๕๓๒, ๑๕)

ลูกปัดแก้วสีเขียวส่วนใหญ่จะพบร่วมกับลูกปัดหินคาร์เนเลียน และอาเกต ที่มีแหล่งผลิตในอินเดีย ในประเทศไทยพบตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย จึงสันนิษฐานว่าลูกปัดแก้วเหล่านี้ ในช่วงแรกคงถูกนำเข้ามาจากแหล่งผลิตในประเทศอินเดียทั้งทางภาคเหนือและภาคใต้ ต่อมาช่วงต้นคริสตทศวรรษจึงเกิดมีแหล่งผลิตลูกปัดแก้วของชาวพื้นเมืองในบริเวณคาบสมุทรมลายู แหล่งผลิตสำคัญๆ ที่นักโบราณคดีค้นพบแล้วคือ แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีกัมปงสุไหงลัง (Kampong Sugai Lang) แหล่งโบราณคดีกัวลาเซลินซิง (Kuala Selinsing) ในประเทศมาเลเซีย และแหล่งโบราณคดีซันลิบาร์ (Sunlibar) บนเกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย (ผาสุข อินทราวุธ : ๒๕๔๘, ๔๙)

นอกจากนี้การขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีภูเขาทองตำบลกำแพงนงกิ่งอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง ของสำนักงานศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘ พบว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ นอกจากจะพบลูกปัดเป็นจำนวนมากแล้ว ยังพบวัตถุในการทำลูกปัดทั้งแก้วและหิน เช่น สะเก็ดหินเล็กที่เกิดจากกะเทาะ หินคาร์เนเลียนอยู่ในรูปโกลนเป็นรูปร่างลูกปัด แต่ยังมิได้ขัดผิวและเจาะรูก่อนแก้วเป็นจำนวนมาก ลูกปัดที่จับตัวกันเป็นก้อน และขี้ตะกรันที่เกิดจากการเผาแก้ว เป็นต้น จากหลักฐานดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่าภูเขาทองเป็นแหล่งผลิตลูกปัดที่สำคัญและมีหลักฐานชัดเจนอีกแหล่งหนึ่งในประเทศไทย

- **ลูกปัดแก้วหลายสี (Polychrome Beads)** หมายถึง ลูกปัดที่มีหลายสีในเม็ดเดียวกัน ส่วนใหญ่ทำด้วยเทคนิคโมเสก (Mosaic Beads) ลูกปัดแก้วหลายสี โดยเฉพาะลูกปัดมีดามิแหล่งผลิตอยู่แถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในอาณาจักรกรีก อาณาจักรโรมัน รวมทั้งอาณาจักรเปอร์เซีย ตั้งแต่ช่วง ๘๐๐ ปีก่อนคริสตกาลถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑ สำหรับลูกปัดมีดามิเป็นลูกปัดแก้วที่มีเทคนิคการผลิตที่ซับซ้อน รูปดวงตาที่มีเส้นวงแหวนล้อมรอบโดยใช้แก้วหลายสี เช่น มีดามิฟ้า ๗ ดวง แต่ละดวงมีเส้นวงกลมสีขาว และน้ำตาลล้อมรอบ หรือทำเป็นรูปตาเป็นคู่ๆ กระจายไปรอบลูกปัด ถ้าทำเป็นลูกปัดตาเดียวก็มีจำนวนตั้งแต่ ๓-๗ ดวง

ลูกปัดมีดามิที่เก่าแก่ที่สุดพบในอนาโตเลีย (ตุรกี) อียิปต์ และปาเลสไตน์ ในช่วง ๑,๐๐๐-๘๐๐ ปีก่อนคริสตกาล และพบว่าแพร่กระจายอยู่แถบเมดิเตอร์เรเนียนในช่วง ๘๐๐-๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล และยังพบที่เกาะคอร์ซิกา เกาะไซปรัส สุสานของกษัตริย์อิทรูสกัน และในอิตาลี

ในประเทศอินเดียพบลูกปัดตาแรกๆ ที่ดักขีลามีอายุราว ๕๐๐-๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล เป็นลูกปัดตา

ลูกปัดชุดพบจากโบราณสถานหมายเลข ๒

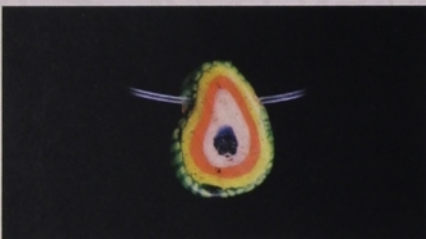
ลูกปัดชุดพบจากหลุมขุดตรวจ (Trench)

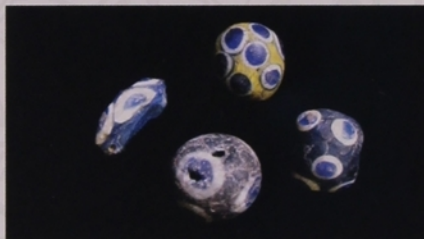
ลูกปัดแบบหลายสี โบราณสถานหมายเลข ๒

ลูกปัดสีเขียวรูปแบบพิเศษ โบราณสถานหมายเลข ๓

ลูกปัดแบบหลายสี โบราณสถานหมายเลข ๓

ลูกปัดแบบมีตา (eye beads)

ลูกปัดหินคาร์เนเลียนและควออร์ตซ์

ลูกปัดแก้วและหินที่ Bujang Valley มาเลเซีย

ลูกปัดหินและแก้วจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก (อยู่ในครอบครองของเอกชน)

สีฟ้าม่วงหรือเขียวอ่อนตั้งแต่ ๕-๗ ดวง แต่ละดวงมีเส้นวงกลมล้อมรอบเป็นเส้นสีน้ำตาล และขาวสลับกัน เป็นรูปแบบที่แพร่หลายอยู่ในแถบเมดิเตอร์เรเนียน (ในอาณาจักรกรีกและโรมัน) และในอาณาจักรเปอร์เซียจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑ (พุทธศตวรรษที่ ๖)

นอกจากตักศิลาแล้ว ในอินเดียยังพบมากที่เมืองอุชเชน และเมืองโบราณในภาคเหนือ และภาคกลางของอินเดีย เช่น เมืองศราวาสตี โกตามปี พาราณสี อหิจันตร โกณฑิณยะปุระ โดยจะพบมากในสมัยราชวงศ์โมริยะปกครองอินเดีย (๓๐๐-๒๐๐ ปีก่อนคริสตกาล) ซึ่งแสดงถึงการติดต่อทางการค้ากับต่างชาติในสมัยนี้โดยเฉพาะกับเปอร์เซีย อย่างไรก็ตามลูกปัดมิตาได้พบแพร่หลายอยู่ในอินเดีย ภาคเหนือ และภาคกลาง ตั้งแต่ช่วง

ลูกปัดแก้วหลายสี (Polychrome Beads) แหล่งโบราณคดีหังติก (อยู่ในความครอบครองของเอกชน)

๓๐๐ ปีก่อนคริสตกาล ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑ หรือพุทธศตวรรษที่ ๒-๕ สำหรับแหล่งที่มาลูกปัดมีตาที่พบในอินเดียยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่ ดิกชิต (Dikshit) สันนิษฐานว่า คงจะมาจากแหล่งผลิตในอนาโตเลีย (ตุรกี) อียิปต์ และปาเลสไตน์ ส่วนเบค (Beck) มีความเห็นว่าลูกปัดมีตาที่พบที่ดักขิลา ก่อนสมัยราชวงศ์โมริยะ (๖๐๐-๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล) นั้นเหมือนลูกปัดที่แพร่หลายอยู่ในดินแดนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ส่วนกลุ่มที่พบในชั้นวัฒนธรรมสมัยราชวงศ์โมริยะนั้น คงจะนำเข้ามาจากเปอร์เซีย เนื่องจากสมัยราชวงศ์โมริยะมีการติดต่อกับเปอร์เซียและรับวัฒนธรรมจากเปอร์เซียอย่างชัดเจน

การค้นพบลูกปัดหลายสีทั้งแบบที่มีแถบสี และแบบมีตาในบริเวณแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายจนถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่ จะพบร่วมกับลูกปัดหินคาร์เนเลียน และอาเกต หรือโบราณวัตถุจากอินเดียประเภทอื่นๆ จึงนำไปสู่ข้อสันนิษฐานได้ว่า ลูกปัดดังกล่าวคงจะมาจากเมืองท่าของอินเดีย ร่วมกับโบราณวัตถุอื่นๆ ของอินเดีย เนื่องจากพ่อค้าโรมันเข้ามาตั้งสถานการค้าตามเมืองท่าต่างๆ ของอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ ๖-๗) โดยเฉพาะที่เมืองมรุกัจจะ (บาภิกราชา) และเมืองอริกเมดู (โปตุเก) (ผาสุข อินทรารุท : ๒๕๔๘, ๔๙-๕๐) ลูกปัดที่มีตา (Stratified Eye Beads) นี้พบมากที่แหลมโพธิ์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดสุราษฎร์ธานี และควนลูกปัด อำเภอลำตะพาน จังหวัดกระบี่ ส่วนลูกปัดรูปแบบอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มนี้ที่สำคัญเช่น ลูกปัดแกว่มีริว (Striped Bead) มีสีต่างๆ เช่น ดำ ขาว แดง และฟ้า ลูกปัดติดต่อกันหลายเม็ด (Segment Bead) บางครั้งมีการเคลือบทองคำใน (Gold Glass Bead) ชาวบ้านนิยมเรียกว่า "อำพันทอง" (พรชัย สุจิตต์ : ๒๕๒๘ หน้า ๓๙, ฦๅญๅฎๅทร จๅนทวิข : ๒๕๒๗ หน้า ๓๖-๔๕, อมรๅ ศรีสุขๅติ : ๒๕๒๙ หน้า ๓๒๑-๓๒๑๔)

สำหรับลูกปัดแกว่หลายสีที่พบที่แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกนั้น ทั้งจากที่ขุดพบรวมทั้งที่อยู่ในความครอบครองของเอกชนสามารถกล่าวได้ว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้พบลูกปัดแกว่หลายสีที่มาก และสวยที่สุดในประเทศไทย ลูกปัดเหล่านี้จะถูกนำเข้ามาจากตะวันออกกลางพร้อมๆ กับภาชนะแกว่ และเครื่องถ้วยเปอร์เซีย ลูกปัดกลุ่มนี้แม้จะสืบนานอายุไปได้ไกลมากถึงอายุประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าลูกปัดที่พบที่ทุ่งตึกกลุ่มนี้ จะมีอายุเก่าแก่มากถึงเพียงนั้น เนื่องจากลูกปัดเหล่านี้อยู่ในความนิยมผลิตต่อเนื่องมาโดยตลอดจนมาถึงปัจจุบันก็ว่าได้ และอีกประการหนึ่งสิ่งของที่เป็๓เครื่องประดับจะมีการตกทอดใช้ต่อกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้นจึงไม่สามารถนำลูกปัดมาใช้กำหนดอายุแหล่งโบราณคดีแต่เพียงอย่างเดียวได้ จะต้องกำหนดอายุร่วมกับโบราณวัตถุที่พบอื่นๆ อย่างละเอียด อย่างไรก็ตามลูกปัดคือหลักฐานที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์การติดต่อกับชาย หรือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และเป็นสิ่งยืนยันว่าทุ่งตึกเป็นเมืองท่าการค้าที่มีการติดต่อกับดินแดนภายนอกโพ้นทะเลอย่างกว้างขวาง

เศษภาชนะแก้วสีต่างๆ

ขวดแก้วขนาดเล็ก

ภาชนะแก้วเขียนสี (Lustre-stained glass)

ภาชนะแก้วเขียนสี (Lustre-Stained Glass)

๒.๒ ภาชนะแก้ว เมื่อประมาณ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีการใช้แก้วอยู่ในรูปของน้ำยาเคลือบ ที่ทาบนลูกปัดหิน หรือดินเผาในรูปต่างๆ เครื่องปั้นดินเผาที่มีการเคลือบสีนั้น น้ำเคลือบสีก็ถือเป็นแก้วเช่นกัน เมื่อประมาณ ๔,๕๐๐ ปีมาแล้ว มีการผลิตวัตถุชิ้นเล็กๆ ที่เป็นตัวแก้วล้วนในประเทศอียิปต์ประมาณ ๑,๐๐๐ ปี หลังจากนั้น ก็มีการผลิตภาชนะแก้วขึ้นทั้งในอียิปต์ และเมโสโปเตเมีย ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าใครรับอิทธิพลจากใครในการผลิต หรืออาจจะมาจากแหล่งที่สามคือ ซีเรีย

ภาชนะที่ทำด้วยแก้วที่มีอายุเก่าแก่มากคือ ที่ได้จากหลุมฝังศพของ Thutmose (ปกครอง ๑๕๐๗-๑๔๗๙ ก่อนคริสต์ศักราช) ประเทศในอียิปต์ ตัวภาชนะเป็นแก้วน้ำเงินมีเส้นแก้วสีเหลืองประดับโดยรอบ วิธีการ

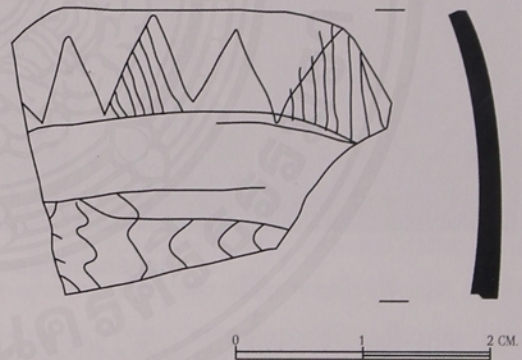
ทำเป็นแบบ Modeled Refractory Cores กล่าวคือนำ
วัตถุนไฟ เช่น ดินเหนียวปนทรายมาปั้นเป็นรูป แล้วนำ
ไปติดที่ปลายแท่งเหล็กแล้วนำไปจุ่มน้ำแก้วที่หลอมจนเหลว
และยกขึ้นมา น้ำแก้วจะติดที่ตัวดินเหนียวที่ยกขึ้นมา พอ
เย็นแก้วแข็งตัวแล้วจึงค่อยดึงดินเหนียวปนทรายออกจาก
ภาชนะแก้ว

ประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว การผลิตแก้วใน
อียิปต์ได้ลดลง และได้หยุดในศตวรรษไม่นานต่อมา
การผลิตแก้วในเมโสโปเตเมียก็ได้พัฒนาถึงขั้นสูงใน
สมัยการปกครองของ Sargon II (๗๒๑ - ๗๐๕ ก่อน
คริสต์ศักราช) เทคนิคใหม่ในการผลิตแทน Core Tech-
nique ได้เกิดขึ้นในเวลาต่อมาเช่น การนำเศษแก้วมา
หลอม และแต่งรูปแบบโดยหมุนบนเครื่องกลึงกับวัตถุที่
หยาบ เช่น ในการเจียรไนพลอย การคิดริเริ่มวิธีนี้เป็นจุด
เริ่มของประเพณีเจียรไนพลอยที่ทำด้วยแก้ว การตัดแก้ว
ก็ได้ค่อยๆ พัฒนาในเมโสโปเตเมีย ซีเรีย เปอร์เซีย และ
จบลงด้วยผลงานอันประณีตในสมัยโรมันและอิสลาม

ในเมืองอเล็กซานเดรีย ประมาณ ๒,๐๐๐
ปีมาแล้ว มีการหลอมแก้วใสแม่พิมพ์ และตัวภาชนะ
สามารถนำมาตัด ขัด สลัก หรือทำเป็นลวดลายหลายๆ สี
(Millefiori) ในเวลาเดียวกันตามชายฝั่งทะเลของซีเรีย ตาม
บันทึกของนักเขียนสมัยโบราณ Pliny และ Josephus ว่า
ที่ซีเรียมีทนายบริสุทธ์อยู่มาก ตามเมืองต่างๆ ในซีเรียได้
ผลิตภาชนะแก้ว (Core Technique) ไม่แพ้ของอียิปต์ที่
เคย ผลิตผลิตเห็นได้จากขวดแก้วเล็กๆ ที่ใช้ใส่น้ำหอม หรือ
ของอื่นๆ ตามที่พบในตลาดสมัยโบราณหลายแห่ง

ภาชนะแก้วเขียนลายซูดซิด (แหลมโพธิ์)

ภาพลายเส้นภาชนะแก้วเขียนลายซูดซิด (หังติก)

พระหัตถ์ลักริด

โบราณวัตถุโลหะ

เครื่องประดับทองคำ

ตะปูเหล็ก (โบราณสถานหมายเลข ๒)

ตามแนวชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนมีเมืองไทร์ และไซดอน เป็นที่รู้จักว่าเป็นผู้ริเริ่มการเป่าแก้ว ครึ่งสมัยตอนปลายของศตวรรษที่หนึ่งก่อนคริสต์ศตวรรษ การค้นพบเทคนิคใหม่ๆ นี้อาจจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเป็นการพัฒนาอย่างจงใจ โดยเฉพาะในสมัยที่มีการเพิ่มสมรรถภาพทางเทคนิค การเป่าแก้วทำให้เกิดการพัฒนาการทางด้านเทคนิค เช่น เป่าหลอดและเตาขนาดใหญ่ การเป่าแก้วได้อำนวยให้เกิดการผลิตอย่างรวดเร็ว ของภาชนะที่มีลักษณะบาง และมีหลากหลายรูปแบบ ตามความต้องการของช่างเป่าแก้ว นอกจากนี้ก็มีการเป่าแก้วเข้าไปในแม่พิมพ์ ที่ประกบกันสองชิ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มของการผลิตขนาดใหญ่ของภาชนะที่มีรูปแบบเหมือนกัน

ในสมัยอิสลามตอนต้น (คริสต์ศตวรรษที่ ๙-๑๒) มีการผลิตแก้วใสที่ไม่มีสีและมีรูปแบบที่ซับซ้อนกว่าสมัยก่อนๆ มีการใส่ลวดลาย Arabesques รวมทั้งรูปสัตว์ตามความนิยมของเปอร์เซียในเมืองดามัสกัส และ ไคโร มีการผลิตที่มีลวดลายที่ซับซ้อนและเป็นสีเดียวกัน โดยมีการใส่ Silver Salt ปนเข้าไปก่อนเผาเพื่อให้ผลออกมาเป็นสีโลหะ (Metallic) ที่มันและเป็นเงา

หุ้ดึกพบเศษแก้วชิ้นเล็กๆ เป็นจำนวนมาก แก้วเหล่านี้อาจนำเข้ามาจากตะวันออกกลางหรือโรมันในบรรดาเศษแก้วที่พบนั้น มีขวดแก้วขนาดเล็กๆ เป็นจำนวนมาก ขวดแก้วเล็กๆ นี้จะนำเข้ามาจากซีเรียเนื่องจากซีเรียเป็นแหล่งผลิตขวดแก้วเล็กๆ ที่ใช้ใส่น้ำหอม หรือยา ซึ่งพบตามตลาดหรือเมืองท่าสมัยโบราณหลายแห่ง (พรชัย สุจิตต์ : ๒๕๒๘, ๓๘) ภาชนะแก้วและขวดแก้วนี้ยังพบเป็นจำนวนมากที่แหล่งโบราณคดี Fustat และ Raya บริเวณแหลม Sinai ริมทะเลแดงทางตอนเหนือของประเทศอียิปต์ นอกจากนี้ยังพบภาชนะแก้วเขียนสี (Lustre-Stained Glass) เหมือนกับที่พบที่ Fustat, Raya, Raqqa และแหล่งโบราณคดีอีกหลายแห่งในยุคอิสลาม (Islamic Site) ภาชนะเหล่านี้เขียนด้วยสีสันทึบสีดงาม (Polychrome) มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ (Scanlon and Pinder-Wilson. 2001, 110-14; Shindo, Y. : 1992, 584-5) นอกจากนี้หุ้ดึกยังพบภาชนะแก้วที่ขูดขีดเป็นลวดลาย (Incised Decorative) ลายที่เด่นจะเป็นลายรูปสามเหลี่ยมเรียงต่อเนื่องกัน เหมือนกับพบที่แหลมโพธิ์ ภาชนะแก้วรูปแบบนี้ยังเหมือนกับที่พบทั้งที่ Fustat และ Raya (Shindo, Y. : 2001, 184)

๓. โบราณวัตถุประเภทโลหะ

๓.๑ **ชิ้นส่วนประติมากรรม** พบพระหัตถ์ชาวสำริดถือลูกประคำฝีมือช่างสูงมาก การจับนิ้วทำได้อย่างประณีตอ่อนช้อยงดงาม เชื่อว่าเป็นพระหัตถ์พระโพธิสัตว์ ซึ่งอาจจะเป็นขององค์ใดองค์หนึ่งในสมัยศรีวิชัยเคยพบมาแล้วก็เป็นได้ โดยเฉพาะที่ไชยาซึ่งมีอายุอยู่ร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีหุ้ดึก แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ นอกจากพบเทวรูปในศาสนาฮินดู เช่น พระคเณศวรแล้ว ยังพบพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพิมพ์ดินเผา แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณหุ้ดึกมีการเข้ามาของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอย่างหลากหลายทั้งพุทธนิกายหินยาน และ มหายาน ศาสนาฮินดู อาจรวมไปถึงกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามด้วย ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่าน่าจะมีพ่อค้าเข้ามาหลายกลุ่ม หลายพื้นที่ในเวลาเดียวกัน

๓.๒ เครื่องใช้เครื่องประดับ

เครื่องประดับพบแหวนทองคำขนาดเล็ก (๐.๙ เซนติเมตร) อาจใช้สำหรับประดับเทวรูป ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำ ลักษณะคล้ายเป็นสลัก และแหวนสำริด ฝาคือบ ภาชนะสำริด ตะปูเหล็ก

1. สิบไดท์จาก rock crystal
2. หัวแหวนสลักรูปคนขี่ม้า
3. Rouletted ware
4. ตัวอักษรTamil-Brahminบนภาชนะดินเผา
5. แผ่นหินสลักรูปพระพุทธรูปปางสมาธิ
6. พระเศียรดินเผา
7. ขวดแก้ว
- 8-10. ลูกปัดแก้ว
11. พระนารายณ์
12. พระนารายณ์
13. เศียรนางกนก
14. ศิลางรีภาษาทมิฬ
15. แผ่นหินสลักตัวอักษรภาษาทมิฬ
16. แผ่นหินคาร์เนเลียนสลักรูปบุคคลแบบโรมัน (Roman carnelian Intaglio)
17. เหรียญสำริดรูปเรือ
18. ลูกปัดหน้าคน (face bead)
19. เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง เขียนภาษาอาหรับ
20. แก้วโมเสก (mosaic glass)
21. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
22. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
23. พระนารายณ์
24. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุสำคัญบริเวณตอนกลางคาบสมุทรมาลายู

ทุ่งตึกเมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามัน

ดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยโดยเฉพาะฝั่งทะเลอันดามัน มีหลักฐานที่แสดงถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนทางการค้าและวัฒนธรรมกับดินแดนภายนอกโพ้นทะเลมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษเส้นทางการค้าทางทะเลของโลก ได้โยงจากยุโรปตะวันตกโดยผ่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทะเลแดง ไปยังอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีนตอนใต้ เป็นเส้นทางการค้าทางทะเลของโลกที่เรียกว่า World System ทำให้เศรษฐกิจของดินแดนต่างๆ เกือบทั้งโลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Glover, I. C. : 1996, 59) ซึ่งสิ่งนี้ได้ส่งผลอย่างสำคัญประการหนึ่งคือ ชุมชนชายฝั่งทะเลอันดามันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นเมืองท่าหรือสถานีการค้าสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑. เมืองท่ายุคแรกชายฝั่งทะเลอันดามัน

จากลักษณะทางกายภาพและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีลักษณะเหมือนกำแพงธรรมชาติยื่นไปในทะเล จึงเป็นจุดปะทะของเส้นทางการเดินเรือระหว่างดินแดนด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตกของแหลมมลายู จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดเมืองท่าหรือสถานีการค้า (Trading-Station) ยุคแรกๆ ขึ้นแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่เกิดจากการเดินเลียบชายฝั่งทะเลที่จำเป็นจะต้องมาแวะพักเป็นจุดๆ เมืองท่าในยุค

ปรับปรุงจาก *Maritime Trade and State Development in Southeast Asia*, Kenneth R. Hall, 1985

แรกนี้น่าจะเกิดจากการเข้ามาติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม รวมถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของนักเดินเรือหรือพ่อค้าจากภายนอก โดยเฉพาะจากอินเดียในช่วงแรก แล้วจึงค่อยๆ ผสมผสานเข้ากับคนพื้นเมืองในภายหลัง พ่อค้าชาวอินเดียได้พากันมาตั้งนิคมการค้าตามเมืองท่าต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งวรรณกรรมโบราณของอินเดียเรียกว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิ หรือสุวรรณทวีป” ดังนั้นสินค้าจากเมืองท่าต่างๆ ของอินเดียที่มีการตั้งสถานีการค้าของโรมัน จึงมีทั้งสินค้าของอินเดียและโรมัน รวมทั้งสินค้าเลียนแบบโรมันหลังไหลเข้ามายังเมืองท่าโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนอกจากพ่อค้าชาวอินเดีย พ่อค้าซีเรียนแล้ว อาจมีพ่อค้าชาวโรมัน

เดินทางเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยตรงด้วย (ผาสุข อินทรารุข : ๒๕๔๘, ๓๗)

แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ที่ตั้งอยู่แถบชายฝั่งทะเลอันดามันเริ่มพบหลักฐานว่ามีการติดต่อกับดินแดนโพ้นทะเลอย่างชัดเจนตั้งแต่ต้นๆ คริสต์ศตวรรษ แหล่งโบราณคดีแห่งนี้พบลูกปัดเป็นจำนวนมากพอที่จะกล่าวได้ว่า เป็นแหล่งผลิตลูกปัดแหล่งใหญ่ที่พบในประเทศไทยแล้ว ยังพบโบราณวัตถุจากภายนอกที่น่าจะนำติดตัวมาเป็นเครื่องราง เครื่องประดับ หรือใช้สำหรับแลกเปลี่ยนกับสินค้าพื้นเมือง (เครื่องเทศ สมุนไพร ไม้หอม งาช้าง เขาสัตว์ ดีบุก เป็นต้น) ที่สำคัญ อาทิ ลูกปัดแก้วรูปหน้าคน (Face Bead) คล้ายสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ ลักษณะสีและรูปร่างคล้ายกับลูกปัดโรมัน หัวแหวนแผ่นหินคาร์เนเลียนรูปกลมรีขนาดเล็กสลักเป็นภาพเล่าเรื่องเกี่ยวกับเทพนิยายกรีก-โรมัน ซึ่งได้รับความนิยมมากในอาณาจักรกรีกและอาณาจักรโรมัน จัดเป็นสินค้าออกที่สำคัญประเภทหนึ่งของอาณาจักร ดังได้พบตามเมืองท่าโบราณทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออกที่มีการติดต่อกับค้าขายกับอาณาจักรโรมัน และพบแพร่หลายอยู่ตามเมืองท่าโบราณของอินเดียที่มีการติดต่อกับค้าขายและมีการตั้งถิ่นฐานของชาวโรมันช่วงพุทธศตวรรษที่ ๖-๗ นอกจากนี้ที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ยังพบตราประทับของอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ ๖-๘) แบบที่ชาวกรีก ชาวโรมัน และชาวเปอร์เซียนิยมใช้มาเป็นสื่อกลางการติดต่อสื่อสารกับประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ผาสุข อินทรารุข : ๒๕๔๘, ๕๔, ๕๗)

แหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่ติดชายฝั่งทะเลอันดามันที่สำคัญอย่างยิ่งอีกแห่งหนึ่ง ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักในวงวิชาการมากนักมีอายุสมัยคาบเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีคลองท่อมก็คือ “กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทอง” อันประกอบไปด้วย ภูเขาทอง บ้านบางกล้วยนอก เขากกล้วย และไร่ในนับเป็นชุมชนเมืองท่าหรือสถานีการค้าขนาดใหญ่ในเขตกิ่งอำเภอสุขสำราญ

แผ่นหินคาร์เนเลียนสลักรูปบุคคลแบบโรมัน (ควนลูกปัด)

ลูกปัดแก้วรูปหน้าคนคล้ายลูกปัดโรมัน (ควนลูกปัด)

แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง

ลูกปัดแก้วที่หลอมรวมติดกัน (ภูเขาทอง)

ลูกปัดแก้วและหินที่อยู่ในขั้นตอนการผลิต (ภูเขาทอง)

จังหวัดระนอง ในพื้นที่กลุ่มแหล่งโบราณคดีนี้ภูเขาทองดูเหมือนจะเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากพบหลักฐานหนาแน่นกว่าบริเวณอื่นๆ โดยเฉพาะเครื่องประดับทองคำอันเป็นที่มาของชื่อภูเขาแห่งนี้ กลุ่มโบราณคดีแห่งนี้พบลูกปัดทั้งแก้วและหินเป็นจำนวนมาก และมีหลักฐานมากพอที่จะกล่าวได้ว่า เป็นแหล่งผลิตลูกปัด (Beadmaking Site) ทั้งแก้วและหินที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะลูกปัดแก้วที่ผลิตจากแหล่งนี้เป็นลูกปัดแบบที่เรียกว่า “Indo-Pacific Bead” (Francis, P. : 1996, 139) ซึ่งมีเทคนิคการผลิตโดยดึงยัดแก้วสีเดียวเป็นท่อยาวๆ แล้วนำมาตัดสั้นๆ ให้เป็นเม็ดลูกปัด จากนั้นนำไปผ่านความร้อนอีกครั้ง (Reheating) เพื่อลบคมของแก้วที่ถูกตัดให้

ก้อนแก้วและหินวัตถุดิบในการทำลูกปัด (ภูเขาทอง)

ลูกปัดแก้วทอรวมรวมติดกัน (ภูเขาทอง)

ลูกปัดแก้วและหิน (ภูเขาทอง)

0

2 CM.

ชิ้นส่วนภาชนะแก้วโรมัน

หายไป การผลิตด้วยวิธีนี้ทำให้ได้สีเดียวในหนึ่งเม็ด (Monochrome) เช่น สีเหลือง สีน้ำเงิน สีดำ สีเขียว เป็นต้น หลักฐานบ่งชี้ว่าภูเขาทองเป็นแหล่งผลิตลูกปัด คือ พบก้อนแก้ว และหินวัตถุดิบในการทำลูกปัด ลูกปัดแก้วและหินที่ยังทำไม่เสร็จ รวมถึงลูกปัดแก้วที่ทอรวมรวมติดกันเป็นก้อนเป็นจำนวนมาก แต่ไม่พบหลักฐานการผลิตลูกปัดแก้ว หรือภาชนะแก้วที่ทำด้วยเทคนิคโมเสก (Mosaic Glass) ซึ่งเป็นเทคนิคขั้นสูงแต่อย่างใด ตัวอย่างลูกปัดแก้วและภาชนะแก้วบางชิ้นได้รับการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์โดย James W. Lankton (UCL Institute of Archaeology) ตัวอย่างเช่น ภาชนะแก้วโมเสก (Mosaic Glass Vessel) สีเขียว และเหลือง ซึ่งมีองค์ประกอบของธาตุเหมือนแก้วโรมัน (Roman Mosaic Glass) หลักฐานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของระบบการค้าออกไปได้อย่างกว้างขวาง

สิ่งโตทำจาก Rock Crystal สูง ๑.๖
ซม. (ภูเขาทอง)

แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง พบจี้สิ่งโตเครื่องถ้วยอยู่ในท่าหมอบ
แกะสลักจากคริสตัล (Rock Crystal) มีรายละเอียดและสัดส่วน
สวยงามมาก ในประเทศไทยพบสิ่งโตทำจากหินคาร์เนเลียนที่บ้าน
ดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี และที่ท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
รูปสิ่งโตที่แกะสลักจากหินต่างๆ พบเป็นจำนวนมากที่เมืองตักศิลา
ซึ่งเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือ
ของอินเดีย โดยพบในชั้นวัฒนธรรมสมัยกรีกสมัยศกะ (ซีเทียน) ตอน
ต้น และศกะ-ปาเถียน (พุทธศตวรรษที่ ๕-๘) แล้วยังพบอยู่ในเมือง
โบราณในภูมิภาคตะวันตกในสมัยราชวงศ์สาตวาหะอีกด้วย เช่น ที่
เมืองสัมภาร์ (Sanbhar) เมืองนาสิก (Nasik) ในประเทศพม่าพบ
หินคาร์เนเลียนรูปสิ่งโตและเสื่อจำนวนหลายตัวที่เมืองฮาลิน และ
พินกะนะ จี้สิ่งโตจัดเป็นเครื่องรางประเภทหนึ่งคือ เป็นสัญลักษณ์

ลูกปัดทองคำ สัญลักษณ์ไตรรัตน์ ๑.๓ ซม. (ภูเขาทอง)

ตราประทับรูปศรีวิไล ๑.๔x๑.๔ ซม. (ภูเขาทอง)

ยักษ์ ห้อยลูกปัดสัญลักษณ์ไตรรัตน์จาก Bhurhut ประเทศอินเดีย (ภาพโดย Dr.Bérénice Bellina)

เศษภาชนะดินเผาตกแต่งลายสัญลักษณ์ไตรรัตน์ Sonhk, Kushan (Ray, H.P., 1996)

ลูกปัดหินคาร์เนเลียน สัญลักษณ์ไตรรัตน์ (ภูเขาทอง)

ตราประทับรูปหอยสังข์ (ภูเขาทอง)

หัวแหวนหินคาร์เนเลียนสลักเป็น
บุคคลแบบโรมัน สูง ๑.๗ ซม.
(ภูเขาทอง)

หัวแหวนหินคาร์เนเลียนขึ้นเดียวกัน
กับรูปด้านซ้าย (กคพิมพัตินน้ำมัน)

ลูกปัดทองคำที่นำเม็ดทองเล็กๆ
มาติดไว้ (ภูเขาทอง)

หัวแหวนสลักรูปคนขี่ม้า
(บ้านบางกล้วนนอก)

เครื่องประดับทองคำ

ของอำนาจ และความยิ่งใหญ่ ในสมัยราชวงศ์กุษาณะ (พุทธศตวรรษที่ ๕-๘) ได้ใช้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานภาพของพระพุทธเจ้าทรงเป็นสิ่งที่
แห่งศากยะ (ผาสุข อินทราวุธ : ๒๕๔๘, ๔๘) รวมทั้งพบสัญลักษณ์มงคล
ทางศาสนาหลายอย่างได้แก่ สังข์ ศรีวัตสะ (Srivatsa) สวัสติกะ (Svastika)
และที่สำคัญคือ ไตรรัตน์ (Triratana) ซึ่งพบที่เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร
ด้วย ในประเทศอินเดียก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธเจ้าเป็นรูปเคารพ ได้
พบสัญลักษณ์ไตรรัตน์เป็นเครื่องรางห้อยคอในรูปสลักหินสมัยอินเดีย
โบราณ รวมทั้งใช้ตกแต่งลายบนภาชนะดินเผาพบที่ Arikamedu ด้วย
(Wheeler, R.E.M. : 1946, XXXI. No. A, Ray, H.P. : 1996, 50)
สัญลักษณ์ต่างๆ ทางศาสนาเหล่านี้เริ่มส่อเค้าถึงการเข้ามาของพระพุทธ-
ศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว

นอกจากนี้ กลุ่มแหล่งโบราณคดีภูเขาทองยังพบโบราณวัตถุหลาย
อย่างที่บอกได้อย่างชัดเจนว่ามาจากดินแดนภายนอก เช่น หัวแหวนหิน

สลักรูปคนขี่ม้าแกะสลักได้อย่างงดงาม แผ่นหินคาร์เนเลียนเล็กๆ สลักเป็นรูปบุคคลแบบโรมัน (Roman Intaglio) เหมือนกับที่พบในเมืองท่าในยุคแรกๆ หลายแห่ง เช่น ที่ควนลูกปัด (Veraprasert, M. : 1992, 159) อนุราชปุระ (Anuradhapura) ประเทศศรีลังกา (Ulrich Von Sechroeder : 1990, 68-71) ออกแเอา (Oc Eo) ประเทศเวียดนาม (ผาสุข อินทราวุธ : ๒๕๔๘, ๕๔) และที่สำคัญพบลูกปัดทองคำที่ทำโดยใช้เทคนิคด้วยการนำเม็ดทองเล็กๆ มาติดไว้ (Granulated Gold Beads) เหมือนกับที่พบในอิหร่าน (Lois Sherr Dubin : 1995, 21)

หลักฐานที่ย้ำถึงการเป็นสถานีการค้าของกลุ่มแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้อย่างชัดเจนขึ้นอีกชนิดหนึ่งได้แก่ ภาชนะดินเผาที่นำเข้ามาจากอินเดีย ซึ่งมีเทคนิคการผลิต เนื้อดิน และรูปทรงแตกต่างจากภาชนะดินเผาพื้นเมืองอย่างชัดเจน โดยภาชนะเหล่านี้มีจำนวนหนึ่งที่เขียนตัวอักษรลงบนภาชนะ (Inscribed Sherds) ลักษณะการเขียนตัวอักษรลงบนภาชนะดินเผาที่พบเป็นจำนวนมากที่ Arikamedu (Wheeler : 1946, 110-114) ส่วนที่พบที่ภูเขาทองนั้นชิ้นแรกเขียนด้วยตัวอักษร Tamil-Brahmi โดยใช้ภาษาทมิฬอ่านว่า "tu ra o..." ซึ่งอาจจะมาจากคำว่า "turavon" หมายถึง "พระ" นับเป็นจารึกภาษาทมิฬที่เก่าที่สุดที่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๗ และอีกชิ้นอาจจะเป็นสัญลักษณ์ ๒ ตัว หรืออาจจะเขียนด้วยอักษร Brahmi ก็อาจจะอ่านได้ว่า "pu aa" ซึ่งเป็นคำที่ไม่มีความหมายอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๔ ทั้ง ๒ ชิ้นได้รับอ่านแปลโดย Iravantham Mahadevan (India Council of Historical Research) ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณชาวอินเดีย

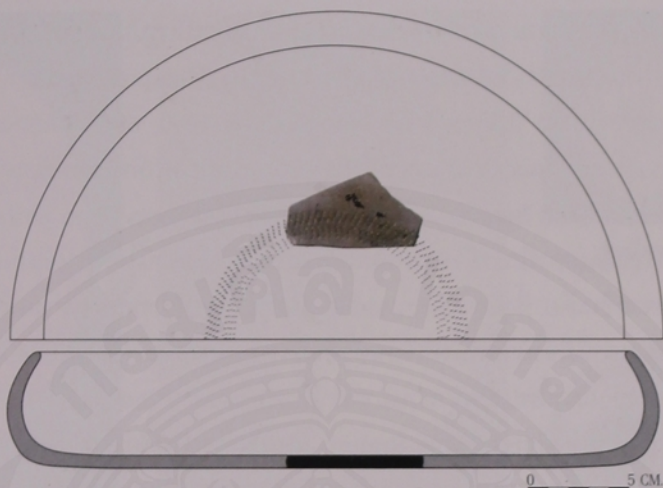
ภาชนะดินเผาที่สำคัญเป็นพิเศษที่พบในแหล่งโบราณคดีนี้คือ Rouletted Ware ซึ่งพบเป็นจำนวนมากและนับเป็นการขุดพบเป็นครั้งแรกในดินแดนแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน ภาชนะชนิดนี้มีรายงานว่าพบมากถึง ๕๐

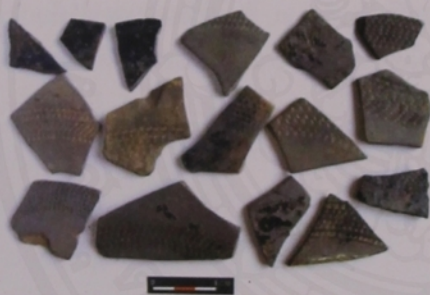
เศษภาชนะดินเผาเขียนตัวอักษร Tamil-Brahmi
ภาษาทมิฬ

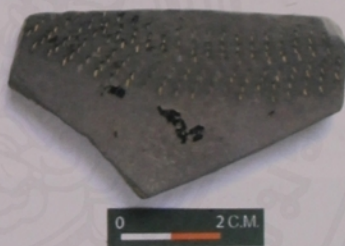
เศษภาชนะดินเผาเขียนตัวอักษร Brahmi

ภาพถ่ายเส้นแสดงรูปทรงสมบูรณ์ภาชนะดินเผา Rouletted Ware

ภาชนะดินเผา Rouletted Ware จากภูเขาทอง

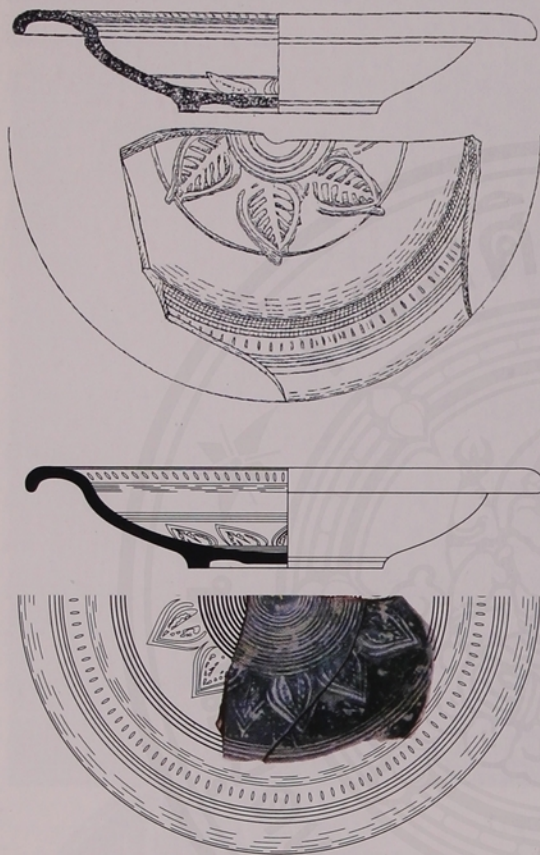
ภาชนะดินเผา Rouletted Ware จากภูเขาทอง

ภาชนะดินเผา Rouletted Ware จากภูเขาทอง

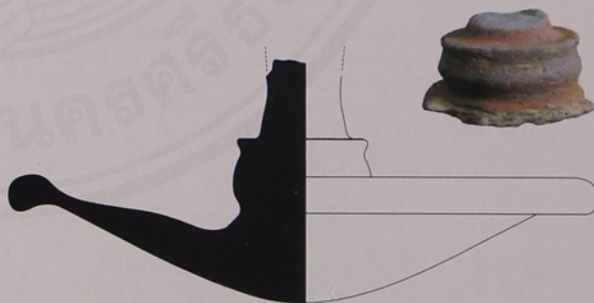
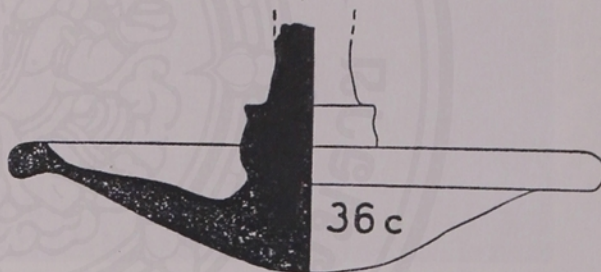

ภาชนะดินเผา Rouletted Ware
จาก Arikamedu

ภาพถ่ายเส้น : เปรียบเทียบภาชนะดินเผาที่ค้นพบต่างลาย
กลีบบัวระหว่าง Arikamedu (บน) และภูเขาทอง (ล่าง)

แหล่งทั้งในประเทศอินเดีย และศรีลังกา มีอายุประมาณ ๒,๐๐๐-๒,๒๐๐ ปีมาแล้ว (Vimala Begley : 1988,427) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบภาชนะดินเผานี้ที่ Bunai Complex ที่ชายฝั่งทะเลด้านทิศเหนือเกาะชวา (Java) และที่ Sembiran ชายฝั่งทะเลด้านทิศเหนือของเกาะบาหลี (Bali) ประเทศอินโดนีเซีย พบที่ Tra Kieu ภาคกลางของประเทศเวียดนาม ภาชนะดินเผานี้นี้อาจจะผลิตใน Tamil Nadu ทางภาคใต้ของอินเดีย (Bellina, Berenice : 2004,78) ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ Rouletted Ware ทางวิทยาศาสตร์ ด้วยวิธี X-Ray Diffraction (XRD) และ Neutron

ภาพถ่ายเส้น : เปรียบเทียบภาชนะดินเผาที่พบ ระหว่าง
Arikamedu (บน) และภูเขาทอง (ล่าง)

Activation (NAA) โดยใช้ตัวอย่างจาก Anuradhapura, Arikamedu, Karaikadu, Sembiran และ Pacung พบว่ามีองค์ประกอบของธาตุต่างๆ ในเนื้อดินที่ใกล้เคียงกันมาก จึงยืนยันได้ว่า Rouletted Ware เป็นภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งๆ เดียวกัน (Adika, I.W. : 1991, 224) แล้วส่งออกไปยังดินแดนต่างๆ นอกจากนี้ที่ภูเขาทองยังพบภาชนะดินเผารูปแบบอื่นๆ อีกหลายชนิดที่เหมือนกับที่ขุดพบที่ Arikamedu (Wheeler, R.E.M. : 1946, 17-125) หลักฐานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงภาพความสัมพันธ์ทางการค้า และวัฒนธรรมระหว่างชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกอินเดีย และชายฝั่งทะเลอันดามันตอนบนว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง และทำให้แนวความคิดเดิมที่เชื่อว่าไม่มีการติดต่อค้าขายอย่างจริงจังจากมหาสมุทรอินเดียไปเกินกว่าอ่าวเบงกอล (Bay of Bengal) ในช่วงต้นคริสตกาล (Raschke M.G. : 1978, 653, Glover, Ian : 1996, 62) ต้องเปลี่ยนไป

๒. หังติกจุดเชื่อมโยงเส้นทางการค้าทางทะเลของโลก

บทบาทการเป็นเมืองท่าของชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่เชื่อมโยงระบบการค้าทางทะเล หรือที่เรียกว่า “เส้นทางสายไหมทางทะเล” ระหว่างดินแดนตะวันตกและตะวันออกมาปรากฏเด่นชัดมากขึ้นที่แหล่งโบราณคดีหังติกหรือเหมืองทอง ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เหตุผลที่ทำให้เกิดเมืองท่าหรือสถานีการค้าที่หังติกขึ้นเมื่อเทคโนโลยีการเดินทางเรือได้พัฒนาจากการเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลมาเป็นการเดินเรือระยะทางไกลตัดข้ามมหาสมุทร วิธีการเดินเรือในสมัยนั้นเมื่อเรือออกจากอินเดียตอนใต้ หรือจากลังกา ซึ่งอยู่ที่ละติจูดประมาณ ๕ องศา และตั้งหัวเรือทางทิศตะวันออก เมื่อแล่นด้วยแรงเฉื่อยของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เรือเบี่ยงขึ้นทางเหนือ แต่นักเดินเรือจะแก้ทิศทางโดยยึดทิศตะวันออก จึงคาดว่า เรือจะเข้าแหลมมลายู

ประมาณในแนวละติจูดที่ ๗ องศา หรือกว่านั้นเล็กน้อย แต่ไม่ควรเกินละติจูด ๘ องศา เว้นแต่จะพบกระแสลมแรงบริเวณดังกล่าว จะอยู่ระหว่างจังหวัดตรังไปถึงจังหวัดพังงา โดยกระบี่และตะกั่วปากอู่ในช่วงนี้เส้นทางนี้มีแนวหมู่เกาะนิโคบาร์ขวางอยู่ ถ้าเกิดปัญหาเรือซาร์ดูอาจแวะซ่อมได้ ส่วนขากลับอาจแล่นเรือเลียบชายฝั่งขึ้นไปถึงละติจูดที่ ๑๐ องศา บริเวณจังหวัดระนอง แล้วตั้งหัวเรือมุ่งตะวันตก เรือจะเข้าตอนเหนือของเกาะลังกา หรือเข้าชายฝั่งของอินเดียตอนใต้

สำหรับการเดินเรือด้านตะวันออกของคาบสมุทรมลายู นั้น เรือที่มาจากจีนแล่นตามลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่ง

เหรียญสำริดรูปเรือ (ควนลูกบัก)

แผนที่แสดงลมมรสุม

ลมนี้จะพัดเข้าปะทะฝั่งเวียดนามที่ดานัง จากดานังจะเลียบชายฝั่งมาจนกระทั่งถึงปลายแหลมญวน แล้วจึงนำเรือเข้าชายฝั่งของคาบสมุทรมาลายู ส่วนชาวกาลับอาศัยลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ตัดเข้าแหลมญวนเลียบชายฝั่งทะเลไปจนถึงดานัง แล้วจึงตัดเข้าสู่ประเทศจีน ลักษณะการเดินทางเรือระหว่างอินเดียและจีนในสมัยโบราณถูกจำกัดโดยสภาพภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในขณะนั้น และลักษณะทางภูมิศาสตร์อีกเช่นกันที่ทำให้คาบสมุทรตอนกลางมีความสำคัญขึ้นด้วยเหตุผลดังนี้

๑. การเดินทางเรือระหว่างอินเดียกับจีนในขณะนั้นต้องอาศัยลมมรสุมทำให้นักเดินเรือทั้งสองพวกไม่มีโอกาสพบกันในช่วงระยะเวลาเดียวกันได้ จึงจำเป็นต้องมีเมืองท่าหรือสถานีการค้าในการแลกเปลี่ยนสินค้ากันในตอนกลางของคาบสมุทร

เรือประมงจอดหลบลมมรสุมด้านทิศตะวันออกของเกาะคอเขา บริเวณแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก

๒. เทคโนโลยีการต่อเรือและขนาดของเรือตลอดจนการเล่นใบเรือไม่อำนวยความสะดวกให้การเดินเรือไปได้ไกล เมื่อเรือมาถึงคาบสมุทรจำเป็นจะต้องซ่อมแซม ระยะเวลาที่ซ่อมแซมเป็นระยะเวลาที่รอคอยลมมรสุมไปด้วย การทำเช่นนี้เป็นวัฏจักรในรอบปีซึ่งต้องใช้เวลาดังนั้นพวกเดินเรือจากอินเดีย เมื่อถึงเมืองท่าทางฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรแล้ว ยังต้องเตรียมสิ่งของต่างๆ ในการเดินทางกลับ ส่วนพวกพ่อค้าคงชนของสัมภาระต่างๆ ข้ามคาบสมุทรมายังเมืองท่าหรือสถานการค้าด้านทิศตะวันออก เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากจีนกลับมา และเดินทางกลับได้ในรอบปี ส่วนทางจีนก็เช่นเดียวกัน

๓. สภาพทางภูมิศาสตร์บังคับให้ต้องใช้ตอนกลางของคาบสมุทรหลาย มีข้อที่น่าสังเกตในการเดินเรือคือบริเวณดอลดรัม (Doldrum) ซึ่งเป็นแนวลมสงบและทิศทางลมไม่แน่นอน คือเลยแนวละติจูดที่ ๕ องศา ไปทางศูนย์สูตร ทำให้แนวเส้นทางการเดินเรือสมัยแรกๆ จากอินเดียต้องมาขึ้นบกที่คาบสมุทรหลายตอนกลางๆ เป็นทางที่เหมาะสมที่สุดของการเดินเรือในสมัยนั้น ภายหลังเทคโนโลยีการเดินเรือตลอดจนการเดินทางเรือดีขึ้น จึงได้ปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือเข้าช่องแคบมะละกาอ้อมคาบสมุทรหลาย ทำให้เส้นทางการค้าเลือนไปอยู่ปลาย

แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีตามเส้นทางแม่น้ำตะกั่วป่า

แหลมมลายูและเกาะสุมาตราแทน หลังจากปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา เส้นทางเดินเรือโดยอาศัยผ่านตอนกลางของคาบสมุทรหมดความสำคัญลง ทำให้เมืองท่าหรือสถานีการค้าทางฝั่งด้านตะวันตกและด้านตะวันออกพลอยหมดความสำคัญลงไปด้วย (ประเสริฐ วิทยารัฐ : ๒๕๒๖, ๑๔-๑๖)

ทุ่งตึกเป็นแหล่งโบราณคดีชายฝั่งทะเลอันดามันที่อยู่ตอนกลางของคาบสมุทรที่พบโบราณวัตถุภายนอกจากดินแดนโพ้นทะเล ทั้งทางด้านทิศตะวันตกและตะวันออกเป็นจำนวนมากที่สุดในภาคใต้หรืออาจจะมากที่สุดในประเทศไทยในรอบอายุเกินกว่า ๑,๐๐๐ ปีมาแล้วก็เป็นได้ โบราณวัตถุที่เข้าที่เป็นสินค้าชั้นดีหรือสินค้าฟุ่มเฟือยได้แก่ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังตอนปลายหลายชนิด เครื่องถ้วยเปอร์เซียหรือบาสุรา แวร์ เครื่องแก้วจากแถบตะวันออกกลางหรือแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ลูกปัดแก้วและหินจากตะวันออกกลางหรืออินเดียอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งหมดนี้มีอายุในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ จากหลักฐานทางโบราณคดีบ่งชี้ถึงฐานะการเป็นเมืองท่าหรือสถานีการค้าของสถานที่แห่งนี้ได้อย่างชัดเจน ทุ่งตึกมีตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการเป็นเมืองท่าในการขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทร โดยมีการเลือกที่ตั้งชุมชนที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของเกาะคอเขา ซึ่งเป็นด้านกำบังลมสามารถจอดเรือได้ในทุกฤดูกาลแม้ฤดูมรสุมที่มีคลื่นลมรุนแรง

จุดที่ตั้งชุมชนจึงใจจะเลือกตั้งอยู่ตรงข้ามปากแม่น้ำตะกั่วป่า เพื่อความสะดวกในการเดินทาง ขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรโดยใช้แม่น้ำตะกั่วป่า ดังนั้นจึงทำให้สามารถคิดไปได้ว่า เมื่อดินแดนแถบชายฝั่งทะเลอันดามันของไทยเริ่มติดต่อกับดินแดนภายนอกในระยะแรกๆ ดังปรากฏหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุที่ถูกนำเข้ามามากมายที่ควนลูกปัด และภูเขาทอง หลังจากนั้นน่าจะเป็นช่วงแห่งการสำรวจเส้นทางเดินเรือ และทำความรู้จักกับสภาพภูมิประเทศในดินแดนแถบนี้ในระยะหนึ่งรวมทั้งรู้ความลับของทิศทางลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้เป็นอย่างดี จนกระทั่งมาสำรวจพบเส้นทางที่สามารถตัดข้ามคาบสมุทรระหว่างระหว่างฝั่งทะเลอันดามัน และฝั่งทะเลอ่าวไทยโดยอาศัยระบบของแม่น้ำเป็นเส้นทางหลัก โดยไม่ต้องเดินเรืออ้อมผ่านช่องแคบมะละกา นอกจากจะอ้อมแล้วยังมีโจรสลัดชุกชุมอีกด้วย จึงทำให้เกิดเส้นทางข้ามคาบสมุทรที่เรียกเส้นทางนี้ว่าตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน(ทุ่งตึก-แหลมโพธิ์) ขึ้น จากความต้องการใช้เส้นทางขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรเส้นทางนี้ทำให้ทุ่งตึกเหมาะสมสำหรับการเป็นเมืองท่าด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน

๓. หังตักบนเส้นทางข้ามคาบสมุทร

เส้นทางการค้าที่มีการเดินทางตัดข้ามคาบสมุทรเพื่อระยะทางโดยไม่ต้องเดินเรืออ้อมผ่านช่องแคบมะละกา นอกจากเหตุผลต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว บริเวณช่องแคบมะละกายังมีโจรสลัดชุกชุมจึงน่าจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งในการเลี้ยวมาใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งทะเลอันดามันไปยังอ่าวบ้านดอน เส้นทางคาบสมุทร นอกจากเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอนแล้วยังมีผู้เสนอเส้นทางอื่นๆ อีกหลายเส้นทางไว้ด้วย ดังนี้

เส้นทางสายคลองปากลาว-อ่าวบ้านดอน เส้นทางนี้บ้างก็เรียกว่าเส้นทางสายปากพนม โดยเดินทางจากปากคลองลาว อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ทางฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรแล้วเดินบกผ่านเขาต่อเข้ามายังบ้านปากพนมอันเป็นจุดรวมของคลอง ๒ สาย คือ คลอกตกและคลองพนม เดินทางต่อไปลงแม่น้ำพุมดวง โดยผ่านบ้านพังกา บ้านยางยวนและบ้านตาขุน อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ออกสู่อ่าวบ้านดอน

เส้นทางปะกาไสย-อ่าวบ้านดอน จากคลองปะกาไสยฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรไหลผ่านอำเภอเมือง และอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ไปลงคลองสินปุนล่องไปออกแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวง (ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช) ที่อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วล่องไปสู่อ่าวบ้านดอน

เส้นทางสายคลองท่อม-อ่าวบ้านดอนเป็นเส้นทางที่เดินทางออกจากคลองท่อม อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ทางฝั่งตะวันตกของคาบสมุทร ผ่านอำเภอคลองท่อมลงมาคลองสินปุน แล้วเดินทางต่อไปตามแม่น้ำตาปีไปออกอ่าวบ้านดอน

แม้มีผู้เสนอเส้นทางจากฝั่งทะเลอันดามันตัดข้ามคาบสมุทรไปอ่าวบ้านดอนไว้หลายเส้นทาง (ดู ชัยวุฒิ พิชะกุล : ๒๕๔๖, ๕๐-๖๒, นงคราญ สุขสม : ๒๕๔๕, ๒๔, ปรีชา หนูสุข : ๒๕๕๐, ๓๔๙-๓๕๐, Wheatley, P., : 1969, XXVI-XXVII) แต่เส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน (หังตัก-แหลมโพธิ์) เป็นเส้นทางที่มีหลักฐานทางโบราณคดีรองรับมากที่สุดด้วยเหตุผล ดังนี้

๑. มีเมืองท่าที่อยู่ร่วมสมัยกันทั้ง ๒ ด้าน โดยมีหังตักเป็นเมืองท่าแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน แหลมโพธิ์เป็นเมืองท่าฝั่งทะเลอ่าวไทย จากผลการขุดค้นทางโบราณคดีจากทั้ง ๒ แห่ง พบโบราณวัตถุที่เหมือนกัน หลักฐาน

ต่างๆ แสดงว่าเป็นเมืองที่อยู่ร่วมสมัยในยุคเดียวกันอย่างชัดเจน (อมรา ศรีสุชาติ : ๒๕๓๒, ๓๒-๓๗, Bennet Bronson : ๑๙๙๖, ๑๘๑-๑๘๗) ต่างจากเส้นทางอื่นๆ ที่ไม่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันของเมืองท่าทั้ง ๒ ด้าน คือตั้งอยู่ลอยๆ เช่น ที่ควนลูกบิดที่ตั้งอยู่แถบชายฝั่งทะเลอันดามัน ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีด้านฝั่งทะเลอ่าวไทย ที่จะมีความสัมพันธ์ในการแสดงถึงการติดต่อในช่วงระยะเวลาเดียวกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่จำเป็นจะต้องนำมาใช้อ้างถึง หากต้องการจะอธิบายถึงเส้นทางขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทร

๒. มีแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานรองรับตามเส้นทางแม่น้ำภายใน เส้นทางนี้นอกจากมีเมืองท่าหรือสถานีการค้ารับทั้ง ๒ ด้านแล้ว ตามเส้นทางแม่น้ำภายในยังมีแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานที่อยู่ร่วมสมัยเดียวกันรองรับเป็นระยะๆ ด้วย ต่างจากเส้นทางอื่นนอกจากจะหาความสัมพันธ์ของเมืองท่าทั้ง ๒ ด้านได้ยากแล้วยังไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีรองรับตามเส้นทางภายในที่ชัดเจนเหมือนเส้นทางนี้ ทั้งนี้เพราะการเดินทางเมื่อประมาณกว่า ๑,๐๐๐ ปีมาแล้ว ไม่สามารถเดินทางตัดตรงข้ามป่าเขาที่มีอุปสรรคมากมายได้แล้ว และยังไม่สามารถเดินตัดข้ามคาบสมุทรตามเส้นทางลำน้ำซึ่งมีความยาวมากกว่า ๑๕๐ กิโลเมตรในคราวเดียวโดยไม่หยุดพัก ดังนั้นตามเส้นทางภายในจะต้องมีสถานีหรือจุดแวะพักต่างๆ ตามเส้นทางลำน้ำเป็นระยะๆ ด้วย

เพื่อให้เห็นภาพรวมของการใช้เส้นทางขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรเส้นทางนี้ที่ชัดเจนขึ้นจะขอกล่าวถึงแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางดังนี้

เขาพระเหน ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พิกัดภูมิศาสตร์ เส้นรุ้ง ๘ องศา ๕๓ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาเหนือ เส้นแวง ๗๘ องศา ๑๗ ลิปดา ๕๐ พิลิปดาตะวันออก เขาพระเหนเป็นเขาสูงเล็กๆ ตั้งอยู่ตรงข้ามกับแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก บนยอดเขามีเทวสถานเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ ปัจจุบันไม่ปรากฏรูปทรงของอาคารใดให้เห็น มีเพียงเศษอิฐอยู่บ้างแต่มีปริมาณไม่มากนัก สถานที่แห่งนี้รัชกาลที่ ๖ เสด็จฯ ทอดพระเนตรเทวรูปพระนารายณ์บนยอดเขา เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ขณะนั้นพบว่าหักเป็นสองท่อนแล้ว ดังรายละเอียดที่ทรงบันทึกไว้ดังนี้

ปากแม่น้ำตะกั่วป่าแลเห็นเขาพระเหนตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำ

อิฐที่ถูกรื้อจากโบราณสถานบนยอดเขา
พระเหนือ

“เสวยแล้วเสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรพระนารายณ์เทวรูปบนยอดเขาพระเหนือ เทวรูปองค์นี้ทำด้วยหินทราย บัดนี้หักเสียเป็นสองท่อน หักเฉพาะที่เอว ถ้าไม่หักคงสูงราว ๕ ศอก เครื่องสนิมพิมพารณไม่วิจิตรเหมือนองค์ที่เขาวีญ (พระนารายณ์จากเขาพระนารายณ์ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง) แต่ฝีมือทำกล้ำเนื้อดีเหมือนคน เทวรูปนี้อยู่กลางแจ้งฐานใหญ่ก่อด้วยอิฐแผ่นใหญ่ ซึ่งให้เห็นได้ว่าเป็นศาลหรืออะไรสักอย่างหนึ่ง แต่เรื่องราวอะไรก็สืบไม่ได้” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๒๕๐๖, ๗๒)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพโปรดให้นำมาเก็บรักษาที่กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ พระนารายณ์องค์นี้แสดงกล้ำเนื้ออย่างมนุษย์สง่างามมาก นายปิแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) นักประวัติศาสตร์ศิลปะชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงเทวรูปองค์นี้เป็นศิลปะ

แบบปลั้วะ สร้างขึ้นโดยช่างผู้เชี่ยวชาญและกำหนดอายุไว้ที่พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ดร.เอช จี ควอริทซ์ เวลส์ (Dr. H. G. Quaritch Wales) กำหนดอายุไว้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ในขณะที่ศาสตราจารย์สแตนลีย์ โอคอนเนอร์ วิจารณ์ว่ามีลักษณะแบบหลังคุปตะ (Post Gupta) มีอายุระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๔ (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ : ๒๕๒๙, ๑๒๒๔ - ๑๒๒๖)

เขาพระนารายณ์หรือเขาเวียง ตำบลเหล อำเภอกระบอง จังหวัดพังงา พิกัดภูมิศาสตร์ เส้นรุ้ง ๘ องศา ๔๖ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาเหนือ เส้นแวง ๙๘ องศา ๒๕ ลิปดา ๑๒ พิลิปดาตะวันออก เขาพระนารายณ์เป็นเขาสูงเล็กๆ ตั้งอยู่ตรงจุดที่คลองเหลและคลองรมณีย์ไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำตะกั่วป่า บนยอดเขามีเทวสถานเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์ เทวรูปปวิวารอีก ๒ องค์ แผ่นหินสลักเทวรูปแบบๆ ๑ ชิ้น และศิลาจารึกหลักที่ ๒๖ สภาพปัจจุบันยังปรากฏเศษอิฐและหินกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป เทวรูปพระนารายณ์ เทวรูปปวิวารอีก ๒ องค์ และศิลาจารึกนั้นได้ถูกพายุคนำลงมาจากยอดเขามาตั้งไว้ที่ฝั่งน้ำตรงข้ามกับเขาพระนารายณ์ตั้งใจจะนำกลับไปพม่าแต่ไม่สามารถนำกลับไปได้และได้ตั้งฝังต้นไม้วัดังปรากฏตามบันทึกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เสด็จเขาพระนารายณ์เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ร.ศ. ๑๒๘ (๒๔๕๒) มีรายละเอียดดังนี้

เขาพระนารายณ์ ดินแม่น้ำตะกั่วป่า

เศษอิฐและหินที่ถูกรื้อทำลายบนยอดเขาพระนารายณ์

ผังขึ้นทะเบียนเขาพระนารายณ์

“สิ่งสำคัญที่เสด็จทอดพระเนตรในวันนี้ คือพระนารายณ์เทวรูป ซึ่งตรงอยู่บนเนินที่ทำพลับพลาประทับร้อน เทวรูปมี ๓ องค์ เป็นรูปพระนารายณ์อยู่กลาง ข้างขวามือเป็นรูปเทพธิดานั่ง ซึ่งบางทีจะเป็นพระลักษมี ข้างซ้ายมีอีกรูปหนึ่ง แปลไม่ออกจะเป็นรูปพระเป็นเจ้าองค์ใด เทวรูปทั้ง ๓ องค์นี้ทำด้วยศิลา สลักเครื่องทรงดูเป็นอย่างแบบข้างอินเดียแท้ จึงเข้าใจว่าเป็นช่างฝ่ายมัชฌิมประเทศเป็นผู้ทำหรืออย่างน้อยก็เป็นผู้ให้อย่าง เพราะฉะนั้นต้องเข้าใจว่าชาวมัชฌิมประเทศได้เคยออกมาตั้งเป็นคณะอยู่ที่นี่ จะสืบเอาเรื่องราวก็ไม่กี่มากนัก คงได้ความแต่ว่าเทวรูปนี้ได้มียูบนเขาเวียงบนนั้นยังมียูฐานก่อด้วยอิฐปรากฏอยู่ครั้นพม่ามาตีเมืองไทยได้ลงมาที่เขาเวียงยกเทวรูปลงมาได้ถึงเนินนี้ ตั้งใจจะลงไปทางแม่น้ำ เผอิญเกิดฝนตกลงมาเป็นท่าใหญ่ พม่าจึงต้องทิ้งเทวรูปไว้ หนีเอาตัวรอด และโดยเหตุที่พม่าได้ให้หลังที่ตรงนี้ จึงได้เรียกนามตำบลว่าหลังพม่าต่อมา รูปพระนารายณ์เวลานี้ต้นตะแบกได้ขึ้นหุ้มทอไว้เสียหน่อยหนึ่ง...ที่ริมรูปนั้นมีศิลาแผ่นหนึ่งมีตัวอักษรจารึกแต่อ่านไม่ออกกว่าเป็นหนังสืออะไร ไม่ใช่หนังสือไทย และไม่ใช่ตัวหนังสืออย่างที่จารึกคาถาเยธัมมาที่พระปฐมเจดีย์” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๒๕๐๖, ๖๘-๖๙)

ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้อธิบายถึงพระนารายณ์องค์นี้เป็นพระนารายณ์ปางมัธยมโยคะสถาน-กมุรติ เทวรูปที่หนึ่งคุุเขาที่ชาวบ้านเรียกว่าพระลักษมณ์นั้น เป็นรูปฤๅษีมารักนทเยะ ส่วนรูปสตรีที่ชาวบ้านเรียกว่านางสีดาเป็นรูปนางกุเหรี เทวรูปกลุ่มนี้จำลองแบบมาจากเทวรูปของอินเดียในสมัยราชวงศ์ปัลลวะ กำหนดอายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๕ (พิริยะ ไกรฤกษ์ : ๒๕๔๔, ๑๕๒-๑๕๓)

ส่วนศิลาจารึกหลักที่ ๒๖ ที่พบร่วมกันนั้น เป็นจารึกด้วยภาษาทมิฬ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ กล่าวถึงการขุดสระไกล้ (เมือง) นางครุ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ แปลเป็นภาษาไทยพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือประชุมศิลปสยาม ภาคที่ ๒ จารึก ดังนี้ (กองแก้ว วีระประจักษ์ : ๒๕๔๒, ๗๔๖๐-๗๔๖๑)

“สระชื่อศรีอวนินารณัม ซึ่ง...รวรรมัน
คุณ...ได้ขุดเองไกล้ (เมือง) นางครุ อยู่ในรักษาของ
สมาชิกแห่งมณิคราม และของกองทัพระวังหน้ากับ
ชาวไร่ชาวนา...”

ศาสตราจารย์นิลกันตะ ศาสตรี (K.A. Nilakanta Sasteri) แปลจารึกหลักที่ ๒๖ นี้ใหม่และ
วินิจฉัยเรื่องราวของจารึกไว้ในบทความเรื่อง Takuapa
and Its Tamil Inscription (JMBRAS XXII, 1949)
โดยมีคำแปล ดังนี้

“สระน้ำได้รับการขุดขึ้นโดยนางครุ-อุไทยัน
(และ) เรียกกันว่าอวน-นารณัม (ได้ตั้งอยู่ภายใต้) การ
ปกป้องคุ้มครองดูแลรักษาของมณิกรามัน, ผู้อุ่อาศัย
ของกองทหาร และ...”

ฤๅษีมารักนทเยะ (เขาพระนารายณ์)

ข้อวินิจฉัยที่สำคัญได้แก่การตีความว่าผู้ให้
ขุดสระน้ำ (นางครุอุไทยัน) ตามปรากฏเรื่องราวในจารึก เป็นนามบุคคลซึ่งบังคับบัญชากองทหารอยู่ที่นคระ หมู่บ้าน
ในแคว้นตันชอร์ อินเดียภาคใต้ และผู้ดูแลสระน้ำ (มณิกิรมัน) เป็นสมาคมพ่อค้าซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้และคง
เป็นจารึกของพวกนับถือไศวนิกายในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เนื่องจากชื่อคำแรกในจารึก (ที่ขาดหายไป) น่าจะหมายถึง
ถึงพระนามของกษัตริย์ราชวงศ์ปัลลวะที่นับถือไศวนิกาย ทรงพระนามนันทิวรมันที่ ๓ (Nandivarman III) ครอง
ราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๓๖๙-๑๓๙๓ (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ : ๒๕๒๙, ๑๒๒๔-๑๒๒๕)

แม่น้ำพุมดวงบริเวณที่ไหลผ่านควนพุนพิน

ซากโบราณสถานที่ควนพุนพิน

ควนพุนพินหรือควนสราญรมย์ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดภูมิศาสตร์ เส้นรุ้ง ๙ องศา ๖ ลิปดาเหนือ เส้นแวง ๙๙ องศา ๑๔ ลิปดา ๑๓ พิลิปดาตะวันออก สถานที่แห่งนี้เป็นเนินเขาเตี้ยๆ ตั้งอยู่ใกล้บริเวณที่ลำน้ำสายต่างๆ ไหลมาบรรจบกันได้แก่ แม่น้ำพุมดวงและแม่น้ำตาปี (แม่น้ำหลวง) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มีราษฎรขุดพบพระพิมพ์หลายองค์ ทำให้นายมานิต วลลิโถม นักโบราณคดีจากกรมศิลปากรได้เข้ามาดำเนินการสำรวจและขุดค้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๕ ได้พบพระโพธิสัตว์สำริด ๒ องค์ พระพิมพ์แบบต่างๆ ทำด้วยดินดิบสีแดงเป็นจำนวนมาก สลุปดินเผาจำลอง ภาชนะดินเผา เครื่องถ้วยจีน ขวานหินขัดลูกปัด เหรียญเงินอาหรับ (มานิต วลลิโถม : ๒๕๒๕, ๘๓) หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากควนพุนพินที่สำคัญมีรายละเอียดดังนี้

๑. ฐานอาคารก่ออิฐ ลักษณะเป็นฐานเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๗ เมตร ขนาดของอิฐและลักษณะของอิฐใกล้เคียงกับอิฐที่ใช้กันอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาสมัยทวารวดี แต่ดินที่ใช้ทำอิฐไม่มีเกลือบผสม ศาสตราจารย์ของ บวสเชอลิเยร์ ให้ความเห็นว่าวิธีการก่ออิฐเป็นแบบวัฒนธรรมทวารวดีไม่เหมือนโบราณสถานที่อำเภอไชยา

๒. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๒ กร สำริดสูง ๒๑.๒ เซนติเมตร พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเกศาเกล้าเป็นรูปชฎามงกุฎ มีพระอมิตาภะอยู่ด้านหลัง ทรงสวมกะบังหน้าพระหัตถ์ขวาแสดงปางวิตรกะ พระหัตถ์ซ้ายเดิมถือห่มอน้ำ ทรงสะพายแพรเฉียงพระอังสาซ้าย ท่อนล่างหักตั้งแต่พระโสณี (สะโพก) พระโพธิสัตว์องค์นี้มีรูปแบบคล้ายกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดที่พบที่ลุ่มแม่น้ำกฤษณา สร้างขึ้นสมัยต้นราชวงศ์ปัลลวะซึ่งปกครองภาคใต้ของอินเดียระหว่าง พ.ศ. ๑๑๔๓-๑๓๔๓ พระโพธิสัตว์องค์นี้กำหนดอายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี (พิริยะ ไกรฤกษ์ : ๒๕๒๘, ๒๑-๒๒)

๓. พระพิมพ์ดินดิบ มี ๒ รูปแบบที่สำคัญ คือ แบบที่ ๑ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตรงกลางทำเป็นรูปยืนปางเสด็จลงดาวดึงส์ ด้านซ้ายและด้านขวามีรูปพระอินทร์และพระพรหมยืน ตอนบนทำเป็นรูปเทวดาเหาะลอย ๒ หรือ ๓ องค์ แบบที่ ๒ เป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านบนเจียนมน ตอนกลางทำเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทปางเทศนา ด้านซ้ายและด้านขวามีรูปพระอินทร์และพระพรหมยืน ตอนบนทำรูปพระพุทธรูปปางสมาธิ ๓ องค์

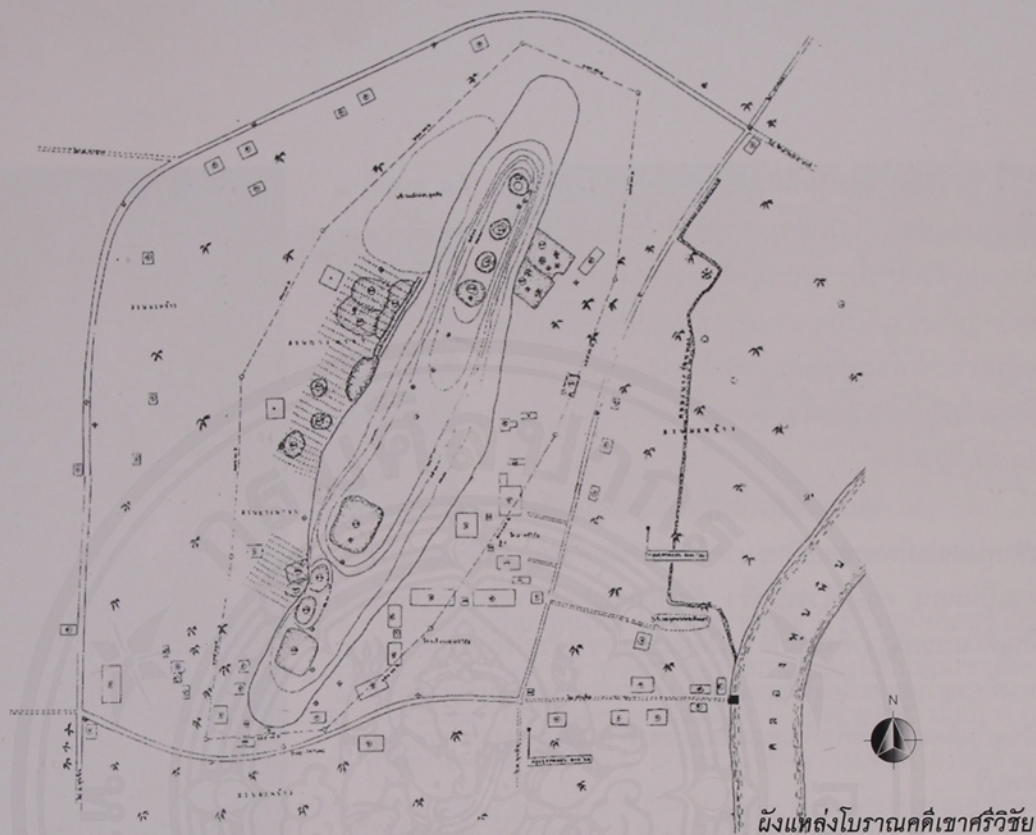
๔. เศียรและส่วนองค์พระพุทธรูป เศียรพระพุทธรูปมีพระพักตร์กลม เม็ดพระศกเป็นขมวดก้นหอยขนาดใหญ่ อุษณีย์ระย้าต่ำ พระศอกเป็นลอน ครองจีวรเป็นริ้ว ลักษณะประติมากรรมได้รับอิทธิพลอินเดียแบบอมราวดีตอนปลาย มีต้นแบบมาจากศิลปะลุ่มแม่น้ำกฤษณาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ปัจจุบันจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๒ กร สำริด
สูง ๒๑.๒ เซนติเมตร (ลพบุรี)

๕. เหรียญเงินอาหรับ รุ่น พ.ศ. ๑๓๑๐ มีตัวอักษรอาหรับ ชุมชนโบราณควนพุนพิน ตั้งอยู่ท่าเลทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการตั้งชุมชนที่เป็นศูนย์กลางคมนาคมทางน้ำ เป็นตำแหน่งที่มีแม่น้ำพุมดวงกับแม่น้ำตาปีไหลมาบรรจบกันใกล้ควนพุนพิน สามารถติดต่อกับชุมชนต้นแม่น้ำพุมดวงอันเป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทร ที่ข้ามเขาสกลมาจากแม่น้ำตะกั่วป่าอันเป็นที่ตั้งเมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามัน และชุมชนโบราณตามแนวแม่น้ำตะกั่วป่า นอกจากนี้ยังสามารถติดต่อกับชุมชนเมืองโบราณเวียงสระได้อีกด้วย

นายมานิต วลลิโกดม เสนอว่า แหล่งโบราณคดีควนพุนพินรวมถึงเขาคีรีวิชัย คือรัฐพัน-พัน หรือเมืองพัน-พาน ที่บันทึกไว้ในจดหมายเหตุจีนราชวงศ์เหลียง พงศาวดารราชวงศ์ถัง และบันทึกของมาตวนหลิน ได้อธิบายถึงรัฐพาน-พาน ว่าตั้งอยู่ที่อ่าวชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศหลินยี่ (จามปา) มีทะเลน้อยคั่นระหว่างหลินยี่ จากเกียวเจา (ตังเกี๋ย) เรือสำเภอาจแล่นถึงภายใน ๔๐ วัน ประชาชนศึกษาหนังสือของพวกพราหมณ์ และท่องบ่นบทบัญญัติของพุทธศาสนา ในปีที่ ๙ แห่งรัชกาลพระเจ้าถังไท่จง พ.ศ. ๑๑๗๕ ได้จัดสิ่งของพื้นเมืองเป็นเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าจักรพรรดิจีน ในประเทศนี้มีพราหมณ์จำนวนมากมาจากอินเดีย มาแสวงหาความมั่นคงเป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์ (มานิต วลลิโกดม : ๒๕๒๕, ๘๒, นคราญ สุขสม : ๒๕๔๕, ๙๔-๙๕)

เขาศรีวิชัย ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ บ้านหัวเขา ตำบลเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดทางภูมิศาสตร์ เส้นรุ้ง ๙ องศา ๙ ลิปดา ๑๕ พิลิปดา เหนือ เส้นแวง ๙๙ องศา ๑๓ ลิปดา ๓๕ พิลิปดา ตะวันออก กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๓ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๘

เขาศรีวิชัยเป็นภูเขาสูงเดี่ยวโดดๆ ในพื้นที่ราบ กว้างประมาณ ๑๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๖๕๐ เมตร สูงประมาณ ๒๐-๓๐ เมตร บนยอดเขามีที่ราบกว้างประมาณ ๔๕-๕๐ เมตร ยาวตลอดแนวสันเขาอยู่ห่างจากแม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำศรีรีรูปประมาณ ๔๐๐ เมตร ส่วนที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เขาพระรายณ์” เนื่องจากว่าพบเทวรูปพระนารายณ์อยู่บนซากโบราณสถานบนยอดเขาชาวบ้านเรียกว่า ฐานพระนารายณ์ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพโปรด ฯ ให้นำไปเก็บรักษาไว้ที่กรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ต่อมาชาวบ้านได้ขุดพบเทวรูปพระนารายณ์ศิลาอีกองค์หนึ่งบริเวณเชิงเขาด้านทิศใต้ สภาพชำรุดไม่มีเศียรสูง ๔๐ เซนติเมตร เป็นเทวรูปปูนเดียวกันมีลักษณะคล้ายกัน ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการตัดถนนผ่านวัดได้พบลูกปัดจำนวนมาก และพบรวมไปถึงบริเวณเชิงเขาไปจนจรดฝั่งแม่น้ำตาปี โบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญที่พบมีดังนี้

โบราณสถานบนเขาศรีวิชัย

พระนารายณ์เขาศรีวิชัย

จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

๑. โบราณสถาน บนยอดเขาศรีวิชัยพบโบราณสถาน ๘ แห่ง ก่อสร้างด้วยอิฐและหิน โดยเฉพาะโบราณสถานหมายเลข ๑ มีการก่อสร้างด้วยการนำหินขนาดใหญ่มาก่อเรียงซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้นฐานขนาด ๕๐x๕๐ เมตร โดยปรับแนวระนาบให้เรียบแล้วจึงก่ออาคารด้วยอิฐเป็นฐานสูงขนาด ๑x๑๘ เมตร สันนิษฐานว่าเป็นฐานเทวาลัยพบหินฐานเสาจำนวน ๑๖ ต้น พบกระเบื้องดินเผาฝังหลังคาหินเผาจำนวนมาก ซึ่งลักษณะการก่อสร้างดังกล่าวมีเทคนิคที่คล้ายกับโบราณสถานที่ทุ่งตึก โดยพบหินฐานเสาอาคาร และกระเบื้องฝังหลังคาเช่นเดียวกัน

๒. เทวรูปพระนารายณ์หรือพระวิษณุ พบทั้งสิ้นจำนวน ๔ องค์ได้แก่

- พระนารายณ์ สูง ๑๗๐ เซนติเมตร อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ลักษณะพระพักตร์รูปไข่ พระเนตรเบิก พระโอษฐ์ยิ้มสรวลอย่างอ่อนโยน พระวรกายแสดงกล้ามเนื้อตามธรรมชาติ พระอঙ্গกว้าง บั้นพระองค์เล็ก ทรงกิริยาภูมิภูกทรงสูง ทรงพระภูษาโจงยาวขมวดเป็นปมอยู่ใต้พระนาภี และคาดทับด้วยบันเหน่งผ้าผูกเป็นโบอยู่ด้านหน้า คาดผ้าคาดพระโสณีเฉียงและผูกเป็นโบอยู่เหนือต้นพระเพลขา พระหัตถ์ขวาล่างชำรุด พระหัตถ์ซ้ายล่างทรงคทา ส่วนพระหัตถ์หลังทั้ง ๒ ข้างหักหายไป ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระพิมพ์ดินดิบ (เขาศรีวิชัย)

เหรียญสมัยราชวงศ์ถังของจีน (เขาศรีวิชัย)

- ชิ้นส่วนองค์พระนารายณ์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ พระเศียรหักหายไป แต่ลักษณะพระวรกายแสดงถึงกายวิภาคใกล้เคียงธรรมชาติ ทรงพระภูษาโจงยาวขมวดเป็นปมอยู่ใต้พระนาภี และคาดรัดประคดผ้าทับและผูกเป็นโบอยู่ด้านหน้า คาดผ้าพระโสณิเฉียงและผูกเป็นโบไว้ที่ต้นพระเพลาขวา พระหัตถ์หลังทั้งสองข้างหักหายไป พระหัตถ์ขวาหน้าทรงถือกุ (ก้อนดิน) พระหัตถ์ซ้ายหน้าทรงถือคทา ชำรุดหักเหลือแต่ส่วนบน ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

- ชิ้นส่วนองค์พระนารายณ์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ลักษณะคล้ายคลึงกับรูปพระวิฆณุที่ศาลพระนารายณ์ อำเภอเวียงสระ กล่าวคือ พระวรกายแสดงถึงกายวิภาคใกล้เคียงธรรมชาติ พระอังกว้าง บั้นพระองค์คอด พระโสณิผาย ทรงพระภูษาโจงยาวขมวดเป็นปมใต้พระนาภี และคาดผ้าคาดพระโสณิตามแนวนอนผูกเป็นโบอยู่ด้านหน้า

- ชิ้นส่วนองค์พระนารายณ์ อายุประมาณครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ลักษณะพระอังกว้าง พระอุระเล็กสูง บั้นพระองค์คอด พระโสณิผาย ต้นพระเพลาใหญ่ พระขมใหญ่ พระบาทโต ทรงพระภูษาโจงยาวขมวดเป็นปมอยู่ใต้พระนาภี และไม่มีผ้าคาดพระโสณิ พระกรทั้ง ๔ ข้างหักหายไป ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทรเกษม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. พระพิมพ์ดินดิบ หรือที่เรียกว่า “พระเม็ดกระดุม” ลักษณะเป็นรูปทรงกลมขนาดเล็กคล้ายเม็ดกระดุม ภายในเป็นภาพพระพุทธรูปหุ่นตอ้งขัดสมาธิราบบนดอกบัว ปางสมาธิ บริเวณพระเศียรมีประภามณฑล (รัศมี) รอบพระองค์มีจารึกคาถาเยธมมา ฯ พบบริเวณที่ราบระหว่างเขาศรีวิชัยกับแม่น้ำพุมดวง หน้าวัดเขาศรีวิชัย

๔. ฐานประติมากรรมรูปเคารพศิลา รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๘๘x๘๘ เซนติเมตร เจาะรูกลมตรงกลาง พบบริเวณเนินโบราณสถานขนาดใหญ่ในเขตโรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย ปัจจุบันถูกไถปรับหมดสภาพแล้ว

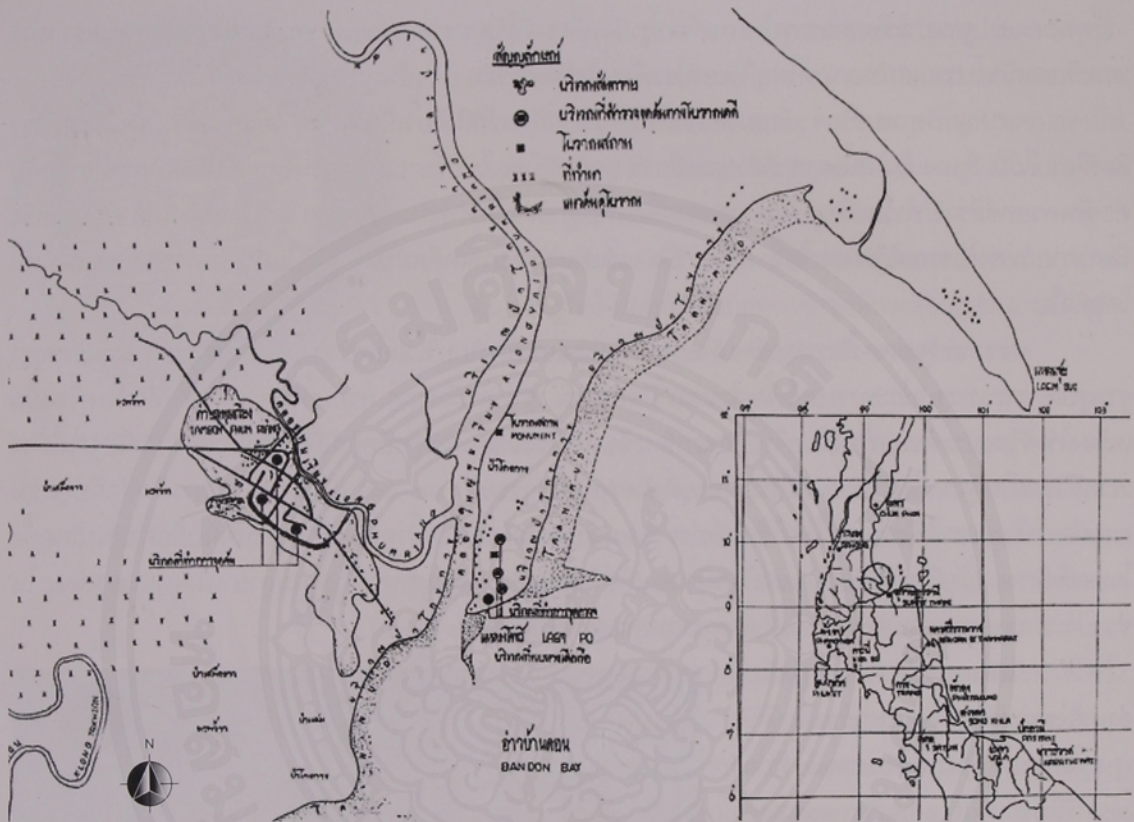
๕. ลูกปัด พบเป็นจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นลูกปัดแก้วสีเขียวเป็นสีต่างๆ ได้แก่ สีฟ้า สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง สีส้ม สีแดงเข้ม สีน้ำตาล สีดำ และสีขาว ลูกปัดหินพบในปริมาณน้อยส่วนใหญ่เป็นหินอาเกตสีขาวสลับดำ หินควอทซ์สีขาว คาร์เนเลียนสีส้ม นอกจากนี้ยังพบลูกปัดทองคำทรงผลพักทอง ลูกปัดเหล่านี้คล้ายกับลูกปัดที่พบตามแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ความลูกปัด และแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย โดยทั่วไป

จากหลักฐานทางโบราณคดีพบที่เขาศรีวิชัยและบนพื้นราบบริเวณโดยรอบได้แก่โบราณสถานบนยอดเขา ฐานรูปเคารพ เทวรูปพระนารายณ์ ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เช่น ธรณีประตู กรอบประตู ฐานเสา อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ เครื่องถ้วยจีน เศษภาชนะดินเผาพื้นเมือง และลูกปัดอีกเป็นจำนวนมาก สันนิษฐานได้ว่าเขาศรีวิชัยเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ เป็นต้นมา มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกหรือชุมชนโพ้นทะเล โดยใช้เส้นทางตามแม่น้ำพุมดวงและแม่น้ำตาปี เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาฮินดูทั้ง ไชยเชษฐาธิราช (นับถือพระวิษณุ) และไศวนิกาย (นับถือพระศิวะ) ต่อมาพุทธศาสนาเถรวาทได้เผยแพร่เข้ามาในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ (นงคราญ สุขสม : ๒๕๔๕, ๙๖-๑๐๐)

แหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พิกัดทางภูมิศาสตร์ เส้นรุ้ง ๙ องศา ๒๒ ลิปดา ๓๐ พิลิปดาเหนือ เส้นแวง ๙๙ องศา ๑๖ ลิปดา ๓๐ พิลิปดาตะวันออก แหลมโพธิ์ เป็นสันทรายขนาดใหญ่ มีคลองพุมเรียงไหลผ่าน สภาพโดยทั่วไปเป็นป่าโปร่ง บริเวณใกล้ปากน้ำเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน และที่จอดเรือของชาวประมง ด้านทะเลฝั่งตะวันออกเป็นดินโคลน มีป่าโกงกางขึ้นอยู่ทั่วไป จากปลายแหลมเข้าไปประมาณ ๒ กิโลเมตร มีซากโบราณสถานก่ออิฐ ๑ แห่ง แต่ปัจจุบัน

แหลมโพธิ์

ผังบริเวณแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์

พังทลายไปมากแล้วใกล้ๆ กันเป็นบ่อน้ำรูป ๖ เหลี่ยม พบเสาธรณีประตูทำด้วยหินปูน

พ.ศ. ๒๕๒๔ โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) สำรวจพบซากเรือบริเวณแหลมโพธิ์ และได้พบโบราณวัตถุต่างๆ เช่น เครื่องถ้วยต่างประเทศเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าคงเป็นที่จอดเรือของชาติต่างๆ โดยอาจเป็นที่พำนักชั่วคราว เพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับเมืองโบราณไชยา ทั้งหาเสบียงอาหารน้ำจืด เพื่อทำการเดินเรือค้าขายกับชาติอื่นไกลออกไป จึงได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน ๒ หลุม

ระหว่างปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีโครงการศึกษาการตั้งถิ่นฐาน และการค้าสมัยโบราณในประเทศไทย (Program for Ancient settlement and Trade in Thailand) หรือ PASTT เป็น

เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง
เตาฉางซ่า เขียนพระนาม “อัลลอสู” (แหลมโพธิ์)

แก้วโมเสก (แหลมโพธิ์)

โครงการร่วมไทย-อเมริกัน ระหว่างกรมศิลปากร กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งชิคาโก สหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาเส้นทางการค้าโบราณ ได้ดำเนินการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์อีกครั้งหนึ่งรวมทั้งที่ทุ่งตึกด้วย โบราณวัตถุที่สำคัญที่พบแหลมโพธิ์มีดังนี้

๑. ลูกปัด พบลูกปัดแก้วจำนวนมากกว่าร้อยละ ๙๐ ที่เหลือเป็นลูกปัดหินจำพวกอาเกต (Agate) และ คาร์เนเลียน (Carnelian) ลูกปัดแก้วทรงแบบกลองร่ามะนาเจาะรู (Capped Bead) พบมากที่สุด รองลงไปเป็น แบบวงแหวน (Annular) ทรงรูปไข่ ทรงกระบอก ส่วนใหญ่มีสีเหลือง น้ำเงิน ฟ้ำ ดำ นอกจากนี้ยังพบลูกปัดหลายสี (Polychrome Beads) ลูกปัดตาเป็นชั้นๆ (Stratified Eye Bead) ลูกปัดตาหมากรุก (Chequer Bead) และ เศษแก้วที่เป็นภาชนะเล็กๆ หลากสีอีกด้วย

๒. เหรียญจีน พบจำนวน ๓ เหรียญ เป็นเหรียญเงินสมัยราชวงศ์ถัง ลักษณะเป็นเหรียญกลมเจาะรู ตรงกลางเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีอักษรปรากฏอยู่บนเหรียญ ๔ ตัว อ่านว่า คาย เอวียน ถ่ง ปาว (Khai Ewian Thong Pao) แปลว่าทำในรัชกาลคายนเอวียน ผลิตและออกใช้ใน พ.ศ. ๑๑๖๘ ถึง พ.ศ. ๑๒๐๙ และใช้ต่อมาจนถึง พ.ศ. ๑๔๕๐

๓. เครื่องถ้วย พบเครื่องถ้วยพื้นเมือง เครื่องถ้วยเปอร์เซีย และเครื่องถ้วยจีน โดยเฉพาะเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕ พบหลายชนิดแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

- เขียวมีพวยและลวดลาย เนื้อภาชนะสีขาวนวล เคลือบสีน้ำตาลเข้ม และสีน้ำตาลอ่อน พวยกา รูป ๖ เหลี่ยม ทุ้มลวดลายแปดติด (Applique) เป็นรูปแบบต่างๆ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ เครือเถา เถาองุ่น นก เป็ด

เป็นต้น เป็นเครื่องถ้วยจีนแบบฉางชา อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เครื่องถ้วยแบบนี้พบที่บริเวณเกาะชวา เมืองซีราฟ (Siraf) บริเวณอ่าวเปอร์เซีย เมืองนิซซาปุร์ (Nisshapur) ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศเปอร์เซีย และเมืองฟอสตัส เมืองไคร้ ประเทศอียิปต์

- ถ้วย ถ้วยที่พบมีหลายรูปแบบ เช่น ถ้วยเคลือบสีสามสีมีสีเขียว น้ำตาล มักเคลือบอยู่ภายในเคลือบภายนอกเป็นสีเหลืองอ่อน ลวดลายภายในเขียนอย่างอิสระเป็นรูปใบไม้ ดอกบัว เป็นต้น เครื่องถ้วยแบบนี้พบที่เมืองซีราฟ ริมอ่าวเปอร์เซีย ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ถ้วยที่มีการขีดเคลือบออกภายใน น้ำเคลือบสีขาว หรือสีเหลืองอ่อน ภายในจะถูกขีดเคลือบออกก่อนเผาเป็นรูปคล้ายสีเหลี่ยมประมาณ ๕-๖ ตอนด้วยกัน ส่วนกันภายในมีลักษณะเป็นวงแหวนเป็นร่อง ถ้วยเคลือบสีขาวเนื้อดินทำด้วยดินขาวอย่างดี เคลือบสีงาช้าง

- ไหดูขุน ทรงคล้ายถังเบียร์มี ๔ หู อยู่บริเวณส่วนไหล่เคลือบสีเขียวมะกอก หรือน้ำตาลอ่อน ชื่อดูขุนมาจากชาวดูขุนที่อาศัยอยู่ตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว ซึ่งได้มีการจำหน่ายไหแบบนี้ในราคาที่สูงมาก และพบอยู่ตามหลุมฝังศพโบราณ ไหดูขุนมีการใช้มาก่อน พ.ศ. ๑๔๐๐ ในปี พ.ศ. ๑๔๒๕ ได้มีการสั่งขายกันในบริเวณตะวันออกกลาง

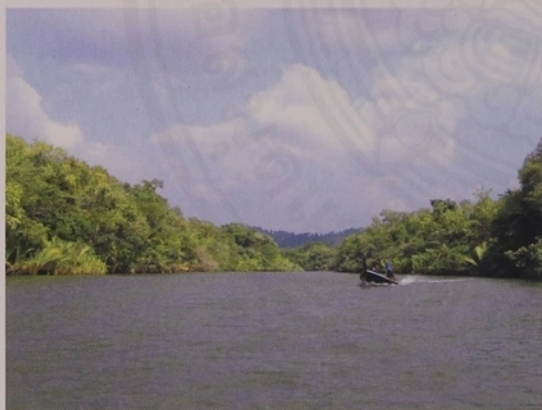
แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ มีลักษณะเป็นเมืองท่า หรือแหล่งรวบรวมสินค้าที่นำเข้าและส่งออก การแพร่กระจายของโบราณวัตถุซึ่งเป็นของต่างประเทศ ทำให้ทราบถึงเครือข่ายการค้าที่ครอบคลุมคาบสมุทรมาลายู รวมไปถึงเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรที่มีทุ่งตึกเป็นเมืองท่าฝั่งทะเลอันดามัน (เขมชาติ เทพไชย : ๒๕๒๕, ๑๘๘-๑๘๑)

เมืองท่าหรือสถานีการค้าที่ทุ่งตึกแห่งนี้ เกิดจากความจำเป็นที่ต้องการที่จอดเรือไม่ว่าจะเป็นเรือที่มาจากตะวันออกกลางหรืออินเดีย หากต้องการใช้เส้นทางคาบข้ามสมุทรตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน จะต้องมาจอดเรือที่นี่ซึ่งสามารถจอดได้ในทุกฤดูกาล สถานที่แห่งนี้จึงเป็นจุดแวะพักใหญ่เพื่อขนถ่ายสินค้าลงเรือเล็กสำหรับเดินทางต่อไปตามแม่น้ำตะกั่วป่า ในขณะเดียวกันก็ใช้ขนถ่ายสินค้าจากเรือเล็กขึ้นเรือใหญ่เพื่อเดินทางทางทะเลต่อไป แต่การเดินทางทางทะเลในเวลานั้นต้องอาศัยลมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากช่วงจังหวะฤดูกาลไม่เหมาะสมก็ไม่สามารถเดินทางไปได้ สถานที่แห่งนี้จึงจำเป็นต้องมีไว้เพื่อการพักคอยด้วย และที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ยังน่าจะเป็นตลาดในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งสินค้าพื้นเมืองได้แก่เครื่องเทศของป่าต่างๆอาจรวมถึงดีบุกด้วยกับสินค้าจากจีนได้แก่ ถ้วยชามต่างๆ ผ้าไหม และสินค้าจากตะวันออกกลางได้แก่ ลูกปัด เครื่องแก้ว เหล่านี้ล้วนเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยที่เข้ามาในระบบการค้าทางของโลกในยุคนั้น

สำหรับเส้นทางข้ามคาบสมุทรเริ่มทางเดิน เมื่อขนถ่ายสินค้าลงเรือเล็ก แล้วใช้เรือเล็กเข้าไปทางปากแม่น้ำตะกั่วป่าจุดที่เป็นที่ตั้งเขาพระเหนือ ล่องเรือตามแม่น้ำตะกั่วป่ามีความยาวประมาณ ๓๐ กิโลเมตรจนมาถึงเขาพระนารายณ์ตำแหน่งที่เป็นต้นแม่น้ำตะกั่วป่า (จุดที่คลองเหล และคลองรมณีย์ไหลมาบรรจบกัน) จุดนี้

คลองหินลับ

แม่น้ำตะกั่วป่า

ในการข้ามเขาสก และจะมาทะลุด้านทิศตะวันออกของ
เขาสกตรงบริเวณที่เรียกว่าช่องช้างอา หรือจอมน้ำค้าง
แล้วจึงเดินลงเขาสกไปยังบ้านสก จากบ้านสกสามารถ
ขนสินค้าลงเรือได้ที่ท่าสกโดยใช้เส้นทางตามคลองสก
ต่อเนื่องไปจนกลายเป็นแม่น้ำพุมดวงจนมาถึงควน
พุนพิน ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำพุมดวงกับแม่น้ำตาปีไหลมา
บรรจบกัน ที่นี้เรือสินค้าสามารถแวะพักได้และเพื่อรับ
ทราบข้อมูลมิให้สับสนเดินทางผิดสายน้ำ เนื่องจาก
เป็นจุดทางแยกของแม่น้ำหลายสาย จากนั้นล่องเรือ
ผ่านชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย ซึ่งสามารถแวะพักได้
ก่อนเดินทางออกทะเลที่อ่าวบ้านดอน เรือสินค้าจะเดิน
ทางเลียบชายฝั่งทะเลไปยังแหลมโพธิ์ แหลมโพธิ์จะ

มีหน้าที่เดียวกับหังตักคือ เป็นจุดแวะพักใหญ่ เป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และขนถ่ายสินค้าขึ้นเรือใหญ่ เพื่อเดินทางไปยังเมืองท่าอื่นๆ หรือจีนต่อไป

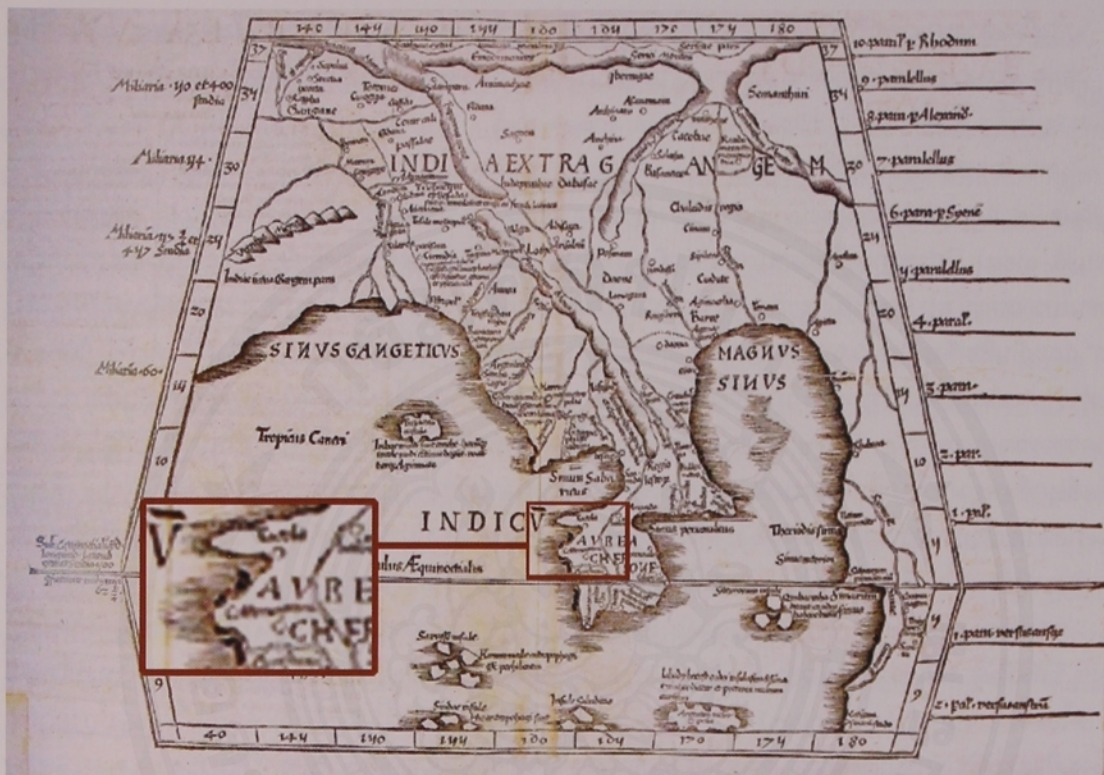
แหลมโพธิ์เป็นเมืองท่าการค้าสำคัญที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลด้านฝั่งทะเลอ่าวไทย แหลมโพธิ์ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับเมืองไชยา จนสามารถพูดได้ว่าแหลมโพธิ์คือท่าเรือของเมืองไชยา เหตุที่เมืองท่าด้านทิศตะวันออกต้องมาตั้งอยู่ที่แหลมโพธิ์ ทั้งที่อยู่ห่างจากปากแม่น้ำตาปีตามเส้นทางข้ามคาบสมุทรมัน ถ้าหากวัดระยะทางตัดตรงจากปากแม่น้ำตาปีถึงแหลมโพธิ์จะมีระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร หากเดินเรือเลาะชายฝั่งระยะทางประมาณ ๓๕ กิโลเมตร เหตุผลหลายประการสำคัญที่สุดก็น่าจะเพื่อให้เมืองไชยาควบคุมดูแลและจัดเก็บผลประโยชน์จากพ่อค้าที่ต้องใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรดังกล่าวได้ง่ายขึ้น อาจจะเป็นในเรื่องของการเก็บภาษีค่าผ่านทาง หรือไม่ก็เป็นพ่อค้าคนกลางในการค้าแลกเปลี่ยนสินค้าที่มาจากด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของแหลมมลายูพร้อมๆ กับทำหน้าที่ขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรมันไปด้วย เนื่องจากมีความชำนาญในเรื่องของเส้นทางโดยที่พ่อค้าที่มาจากทั้งสองด้านของคาบสมุทรมัน อาจจะไม่ต้องมาพบปะแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากันโดยตรง ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าเส้นทางข้ามคาบสมุทรมันทะกั่วปา-อ่าวบ้านดอนถูกควบคุมด้วยอำนาจทางการเมืองจากเมืองไชยาในสมัยศรีวิชัย

๔. หังตักกับเมือง “ตักโกลา”

หังตักเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีนักวิชาการส่วนหนึ่ง ให้ความเห็นว่าน่าจะหมายถึงเมือง “ตะโกลา” เนื่องจากพ้องกับคำว่า “ตะกั่วปา” ซึ่งเป็นชื่อของแม่น้ำและชื่ออำเภอในปัจจุบัน และเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ตามแนวแม่น้ำตะกั่วปาพบโบราณวัตถุโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของอินเดียมาแต่ครั้งอดีตอย่างชัดเจน การปรากฏชื่อเมืองตักโกลาหรือชื่ออื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน ทั้งในจารึก คัมภีร์ และบันทึกการเดินทางต่างๆ ทำให้นักวิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่าชื่อเมืองดังกล่าวน่าจะหมายถึงเมืองเดียวกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ว่าเมือง “ตะโกลา” มีความเกี่ยวข้องกับเมืองโบราณที่บ้านหังตักด้วยหรือไม่ อย่างไร

คำว่า “ตักโกลา” มีชื่อเรียกอื่นๆ ที่คล้ายคลึง กันคือ ตะโกละ ตะโกลา ตักโกละ การปรากฏชื่อตักโกลาพบในเอกสารโบราณชิ้นแรกคือ คัมภีร์มิลินทปัญหา ซึ่งพระปิฎกจูฬภัยเถระได้รจนาขึ้นเป็นภาษาบาลีเมื่อ พ.ศ. ๕๐๐ (มานิต วัลลิโภดม : ๒๕๒๕, ๖๘) เป็นถ้อยคำของพระนาคเสนยกมาอุปมาถวายพระเจ้ามิลินทร์ (เมณันเดอร์ พ.ศ. ๓๙๒-๔๑๓) เช่นที่ว่า

“มหาบทพิตร ฉนฺได นายเรือผู้มีทรัพย์ ได้ชำระภาษีที่ท่าเรือเรียบร้อยแล้ว ก็แล่นเรือไปในมหาสมุทร ไปวังคะ (วังกะ) ไปตักโกละ ไปจินนะ ไปสวัระ ไปสุรัฏฐะ ไปอลลันทะ ไปท่าโกละ ไปสุวณณภูมิ หรือสถานที่ชุมนุมการเดินทางเรือแห่งอื่นๆ” (ธนิต อยู่โพธิ์ : ๒๕๔๕, ๔๔-๔๕, Whealey : ๑๙๖๑, ๒๖๙)

แผนที่คาบสมุทรของบิโตเลมี แสดงตำแหน่งที่ตั้งเมืองตักโกลา (Tacola)

เอกสารโบราณชิ้นที่ ๒ คือ จดหมายเหตุภูมิศาสตร์บิโตเลมี (Claudius Ptolemy) บิโตเลมี ชาวกรีกจากเมืองอเล็กซานเดรีย ได้เขียนเรื่องราวบ้านเมืองทางตะวันออก โดยมีได้มาด้วยตนเอง เขียนตามคำบอกเล่าของพ่อค้าผู้หนึ่งชื่อ อเล็กซานเดอร์ ซึ่งเคยเดินทางมายังเอเชียตะวันออก จดหมายเหตุนี้มีอายุราว พ.ศ. ๖๙๓ กล่าวถึงเมืองท่าและปากน้ำสำคัญตามชายฝั่งทะเล ซึ่งแต่ละแห่งได้กำหนดเส้นรุ้งเส้นแวงกำกับไว้ด้วย ในเอกสารโบราณฉบับนี้ปรากฏ ชื่อ “ตะโกลา” ว่าเป็นศูนย์กลางค้าขาย (Takola Emporion) บนชายฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมมลายูและตั้งอยู่ที่ก้นอ่าวระหว่างแผ่นดินที่เป็นแหลมยื่นออกทั้ง ๒ ด้าน (ดู ธนิต อยุธยา : ๒๕๔๕, ๔๖, ปรีชา นุ่นสุข : ๒๕๒๙, ๑๒๓๖, Whealey : ๑๙๖๑, ๑๔๐)

เอกสารชิ้นต่อมาคือบาลีคัมภีร์มหานิทเทส ราวพุทธศตวรรษที่ ๗-๘ กล่าวถึงเมืองท่าและสถานที่ติดต่อค้าขายที่จะเดินทางติดต่อกันได้โดยทางเรือไว้หลายแห่งมีคำแปลบางส่วน ดังนี้

“เมื่อแสงอาทิตย์โคมัย ย่อมเล่นเรือไปในมหาสมุทร...ไปคุมพะ (หรือ ติคุมพะ) ไปตักโกละ ไปตักกลิลา ไปกาลมุข ไปมรณะปาร ไปเวสูงคะ ไปเวราบถ ไปชวา ไปกมะลี (หรือตมะลี) ไปวังกะ (หรือวังคะ) ไปเอฬัทธิหนะ...”
(ธนิต อยู่โพธิ์ : ๒๕๔๕ : ๔๔, Whealey : ๑๙๖๑, ๒๖๘-๒๖๙)

พระศาสตรจารย์พลซันท์ (G. E. Gerini) เสนอแนวความคิดไว้ใน Researchs on Ptolemy's Geography of Eastern Asia (further India and Indo Malay Archipelago) ว่าเมืองท่าตะโกลา (Takola Emporion of Takola mart) ที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมีราวพุทธศตวรรษที่ ๗ น่าจะอยู่ในตำแหน่งที่เป็นชุมชนโบราณตะกั่วป่าโดยสันนิษฐานว่า “ตักโกลา” เป็นคำเดียวกันกับกาฬะ (Kala) ในภาษาสันสกฤตซึ่งหมายความว่า “ดำ” และเป็นชื่อเดียวกับ Kalah ตามจดหมายเหตุอาหรับ (Abu Zaid) ซึ่งคำว่า “ตะกั่วป่า” หรือ “ตะกั่ว” (Takua) กับคำว่า “ตะโก” น่าจะมีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า กาละ (Kala) โดยคำว่าตะโกเป็นชื่อพันธุ์ไม้ที่เกี่ยวข้องกับความหมายว่า ดำ นัยหนึ่งเช่น นิลตะโก ดำตะโก หรือความหมายของดำของทั้ง ๒ คำนี้หมายถึงธาตุโลหะสีดำหรือดินบุกซึ่งพบมากในเมืองนี้ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุอาหรับ กาลาห์จึงอาจมาจาก AL-Kalli ซึ่งนักภูมิศาสตร์อาหรับในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ใช้เรียกแร่ธาตุที่มีมากในเมืองในเมื่องกาลาห์ และน่าจะหมายถึงดินบุก ซึ่งเป็นสินแร่ที่มีมากในเมืองตะกั่วป่า

ศาสตราจารย์ซิลแว เลวี (Professeur Sylvain Levi) ชาวฝรั่งเศส กล่าวถึงแนวความคิดของนักปราชญ์ต่างๆ ที่สันนิษฐานเกี่ยวกับตักโกลา เป็นต้นว่า M. Kanakasabhai ได้ชี้ลงไปว่า Takola (ตักโกลา) ของปโตเลมีคือ ตไลต์ตักโกลัม (Talaittakolam) ที่ปรากฏชัดในศิลาจารึกเมืองตันจอร์ (Tanjore) ซึ่งเป็นเรื่องของการยกทัพมาโจมตีและได้รับชัยชนะเหนือเมืองท่าต่างๆ ของราชชนทรโจฬะที่ ๑ (Rajendra Cola 1) ในระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๕-๑๕๘๕

ส่วนศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เสนอความเห็นต่อเนื่องไว้ว่า ตไลต์ตักโกลัม น่าจะเป็นเมืองท่าในคาบสมุทรมลายู โดยอยู่ฝั่งตรงข้ามกับมาทาลิงคัม (Madamalingam) หรือเมืองตามพรลิงค์ (Tambralinga) หรือนครศรีธรรมราช

นอกจากนั้นแล้ว ศาสตราจารย์ซิลแว เลวี ได้รวบรวมความหมายของคำ ตักโกลา และชื่อที่คล้ายคลึงกัน เช่น กักโกละ กักโกลัม (Kakkola Kakolam) ตักโกลัม (Takkolam) ในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาบาลี สันสกฤต ธิมพีว่าเป็นคำที่หมายถึงพืชพันธุ์พื้นเมืองในแถบเมืองร้อนและยังใช้เป็นชื่อเมือง ทั้งยังกล่าวถึงข้อวินิจฉัยของ M. Pelliot ที่ว่าคำว่า ตักโกลัม (Takkolum) หมายถึงเครื่องเทศชนิดหนึ่ง คือ Cardamome ซึ่งในภาษาไทยเรียกว่ากระวาน ชื่อพฤกษศาสตร์คือ Elettaria Curdamomum Maton อยู่ในวงศ์ Zingiberaceae คำว่า ตักโกลา ซึ่งหมายถึงชื่อเมืองอาจหมายถึง ติว-กู-ลิ (Tiu-ku-li) หรือเคีย คู โล (Kie-kou-lo) หรือโก กู โล (ko ku lo) ตามจดหมายเหตุจีนหรือกากุลลาห์ (Qaquallah) หรือกาลาห์ (Kalah) ตามจดหมายเหตุอาหรับ

ต่อมาศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ (G. Caedes) เขียนเรื่อง "ราชอาณาจักรทะเลใต้" แดงต่อสยามสมาคม เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยกล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า ตะกั่วปาและไชยามีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่าได้เคยเป็นแหล่งใหญ่แห่งความเจริญ และในระหว่าง ๒ แห่งนี้ ได้มีทางข้ามจากฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกเป็นสายใหญ่อันหนึ่งด้วย และพวกอินเดียซึ่งเลือกทางเดินโดยตัดข้ามมหาสมุทรอินเดีย หมู่เกาะนิโคบาร์และอันดามันจะต้องมาขึ้นบกที่ใกล้ๆ ตะกั่วปา และในปี พ.ศ. ๑๕๖๘ ตามศิลาจารึกของเมืองตันจอร์ (Tanjore) ของฝ่ายโจฬะได้ยกทัพข้ามมหาสมุทรอินเดียมาโจมตีศรีวิชัย และยึดดินแดนศรีวิชัยและเมืองขึ้น ซึ่งตกโกลา (หรือตะกั่วปา) และตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ก็ถูกยึดเป็นเมืองขึ้นของโจฬะในครั้งนั้นด้วย

พ.ศ. ๒๔๗ เซอร์โรแลนด์ แบริดเดล (Sir. Roland Braddell) เสนอแนวความคิดใหม่ไว้ใน Notes on Ancient Time in Malaya (JRAS M.B. 1949 Vol. XXI/1) ว่าเมืองท่าตะโกลาไม่น่าจะอยู่ที่ตะกั่วปาแต่น่าจะอยู่ที่ตะกั่วปาลงไปแถวจังหวัดตรัง ซึ่งเมืองตะโกลานี้ในวรรณคดีหิมพ์ เรียกว่าตะโลต์ ตักโกลัม แต่ที่ตรังยังไม่พบหลักฐาน จึงสันนิษฐานว่าอาจอยู่ที่รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกันนัก) เป็นที่พบหลักฐานมากกว่า

อลาสแตร์ แลมป์ (Alastair Lamb) นักโบราณคดีชาวอังกฤษได้สนับสนุนแนวความคิดที่ว่า ชุมชนโบราณตะกั่วป่าน่าจะเป็นเมืองที่สำคัญซึ่งปรากฏตามจดหมายเหตุอาหรับในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ว่า "กาลาห์" (Kalah) และเป็นเมืองเดียวกับเมืองตะโกลา ตามจดหมายเหตุปโตเลมีในพุทธศตวรรษที่ ๗ แต่คงเป็นชุมชนเมืองที่สำคัญในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ตรงกับสมัยราชวงศ์ถัง (Tang Dynasty) ของจีน (ธราพงศ์ ศรีสุชาติ : ๒๕๒๙, ๑๒๒๓-๑๒๒๖)

ศาสตราจารย์มานิต วัลลิโภดม เห็นว่าเมืองตะโกลาในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมีอยู่ที่เมืองตรัง และกำหนดตำแหน่งในสถานที่ที่เรียกว่า "ตรังกรูธานี" ที่ตำบลหูนาน ซึ่งมีเขาหรือควนย่อมๆ ลูกหนึ่งอยู่ริมแม่น้ำตรัง (มานิต วัลลิโภดม : ๒๕๒๕, ๗๗)

จากที่กล่าวมามีนักวิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่าชุมชนโบราณตะกั่วปาที่มีหังตึกเป็นศูนย์กลางนั้นคือเมืองตะโกลา แต่ถ้าหากหมายถึงเมืองตะโกลาตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมีในพุทธศตวรรษที่ ๗ แล้ว จากผลการขุดค้นทางโบราณคดีทั้ง ๒ ครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๖ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ยังไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุเก่าถึงพุทธศตวรรษที่ ๗ ดังนั้นสถานที่แห่งนี้จึงน่าจะไม่ใช่เมืองตะโกลาในจดหมายเหตุปโตเลมี

แต่จากหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงชื่อเมืองตะโกลาหรือชื่ออื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันนักวิชาการส่วนใหญ่ ยอมรับว่าน่าจะหมายถึงเมืองเดียวกันนั้น มีปรากฏทั้งในคัมภีร์มิลินทปัญหา ชื่อ "ตะโกละ" ในพุทธศตวรรษที่ ๕ คัมภีร์มหานิทเทส ชื่อ "ตักโกละ" ในพุทธศตวรรษที่ ๗ จดหมายเหตุอาหรับชื่อ "กาลาห์" (Kalah) "กากุล่าห์" (Qaqullah) ในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ จดหมายเหตุจีนชื่อ "เคียคูโล" (Kiekoulo) หรือโกกุลุ (Kokulo) ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕

และจารึกเมืองตันซอร์ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถ้าหากชื่อต่างๆ เหล่านี้หมายถึงเมืองเดียวกันแล้ว แสดงว่าเมือง “ตะโกลา” จะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๕-๑๖

เมื่อนำหลักฐานดังกล่าวมาพิจารณาร่วมกับโบราณวัตถุและโบราณสถานประกอบกันแล้ว เมืองตักโกลา ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมี ในพุทธศตวรรษที่ ๗ น่าจะหมายถึงแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ หรือภูเขาทอง จังหวัดระนอง มากกว่า เพราะพบโบราณวัตถุที่นำเข้ามาภายนอกจำนวนมาก และที่สำคัญมีหลักฐานที่เก่าไปถึงพุทธศตวรรษที่ ๗ เช่นบรรดาหัวแหวนหินคาร์เนเลียนที่สลักเป็นรูปบุคคลต่างๆ แบบโรมัน ตัวอย่างเช่น รูปสลักเทพีแห่งสันติภาพ (Goddess of Peace) รูปเทพีนี้ปรากฏบ่อยๆ ในเหรียญโรมัน สมัยโบราณ นายซอง บวสเซลีเยร์ เห็นว่าการแต่งกายของเทพีนี้คล้ายกับเครื่องแต่งกายในสมัยของมาร์คัส ออริลิอุส (Marcus Aurelius) ซึ่งเป็นจักรพรรดิของชาวโรมันในราวคริสต์ศักราช ๑๖๑-๑๘๐ หรือราว พ.ศ. ๖๙๔-๗๒๓ (มยุรี วีระประเสริฐ : มปป, ๔๖) รวมทั้งผลการขุดค้นจากแหล่งโบราณคดีภูเขาทองที่พบโบราณวัตถุที่นำเข้ามาจากดินแดนต่างๆ จำนวนมากมีค่าอายุทางวิทยาศาสตร์อยู่ระหว่างประมาณ ๑,๓๐๐-๒,๒๐๐ ปีมาแล้ว

แต่แหล่งโบราณคดีควนลูกปัดและภูเขาทอง มิได้เจริญสืบมาจนเป็นเมืองที่สำคัญที่มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ พบโบราณวัตถุในช่วงนี้บ้างแต่เพียงเล็กน้อย ได้แก่ เครื่องถ้วยเปอร์เซีย ภาชนะแก้ว ขอสั่งเกตสำคัญคือ ไม่พบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง และยังไม่ปรากฏอิทธิพลทางศาสนาอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นรูปเคารพ หรือโบราณสถาน ซึ่งในช่วงระยะเวลานี้ดูเหมือนทุ่งตึกเป็นเมืองท่าที่เจริญถึงขีดสุดปรากฏอิทธิพลทางศาสนาทั้งพุทธและฮินดู พบศาสนสถานหลายแห่ง แต่กลับไม่พบบรรดาจี้หรือหัวแหวนที่สลักเป็นรูปบุคคลแบบโรมันบนแผ่นหินคาร์เนเลียน หรือภาชนะดินเผาที่นำเข้าจากอินเดียเช่น Rouletted Ware

ผลจากการขุดค้นทางโบราณคดี ที่ทุ่งตึกไม่พบหลักฐานที่มีอายุเก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด ภูเขาทอง และทุ่งตึก มีความสัมพันธ์กันและมีช่วงสมัยที่เชื่อมต่อกัน ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าเมือง “ตะโกลา” อาจเป็นชื่อเรียกรวมๆ ที่ใช้เรียกชื่อเมืองท่าด้านชายฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทย โดยเมืองท่าด้านนี้ได้เปลี่ยนศูนย์กลางมาอยู่ที่ทุ่งตึกเมื่อมีการเดินเรือตัดตรงข้ามมหาสมุทรและค้นพบเส้นทางขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน ทำให้ควนลูกปัดและภูเขาทองลดความสำคัญลง ในขณะที่ทุ่งตึกมีบทบาทขึ้นทดแทน เนื่องจากมีตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมมากกว่า จากข้อสันนิษฐานนี้แม้ศูนย์กลางเมืองตะโกลาจะเปลี่ยนไปตามพัฒนาการในแต่ละช่วงเวลา แต่ยังคงมีการเรียกชื่อเดิมอยู่ ดังนั้นปรากฏชื่อเมืองที่พ้องกับคำว่า “ตะโกลา” ทั้งในจดหมายเหตุจีน อาหรับ และศิลาจารึกเมืองตันซอร์ของอินเดียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ ซึ่งถ้าหากหมายถึงเมืองเดียวกันและอยู่ในดินแดนแถบชายฝั่งทะเลอันดามันจริงแล้ว แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกก็น่าจะหมายถึงเมือง “ตะโกลา” ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้เช่นกัน

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแปดกร วัดพระบรมธาตุไชยา

พระบรมธาตุไชยา

๕. สรุป

แหล่งโบราณคดีทุ่งตึกมีความสำคัญอย่างยิ่งไม่เฉพาะสำหรับประเทศไทยเท่านั้น เพราะสถานที่แห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการค้าทางทะเลของโลกที่เชื่อมโยงระหว่างดินแดนด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นแหล่งโบราณคดีแห่งนี้จึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของโลกก็ว่าได้ ดินแดนแถบชายฝั่งทะเลอันดามันยังคงมีแหล่งโบราณคดีอีกหลายแห่งที่ปรากฏหลักฐานการตั้งชุมชนที่เริ่มติดต่อกับดินแดนภายนอกแล้ว แต่ยังมีได้มีการศึกษาทางโบราณคดีอย่างจริงจัง รวมทั้งแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกยังต้องมีความจำเป็นจะต้องศึกษาทั้งทางกว้างและทางลึกให้มากกว่านี้ อย่างไรก็ตามผลจากการขุดค้นทางโบราณคดีในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ผ่านมามีพบหลักฐานต่างๆ ที่แสดงถึงความเชื่อมโยงกับระบบการค้าทางทะเลของโลกเพิ่มมากขึ้น และการขุดพบโบราณสถาน ๘ แห่ง ได้ทำให้เห็นภาพการเป็นชุมชนเมืองท่าขนาดใหญ่ที่ชัดเจนขึ้น ดังนั้นพอสรุปเป็นข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ดังนี้

๑. ทุ่งตึกเป็นเมืองท่าสำคัญที่อยู่ตอนกลางของคาบสมุทรมลายู ที่ตั้งอยู่ในทางเส้นทางขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน มีความสำคัญในฐานะเป็นจุดแวะพักใหญ่ หากจะต้องรอลมตามช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมในการเดินเรือทางทะเล พร้อมกับเป็นจุดที่จำเป็นจะต้องมีเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการขนถ่ายสินค้าลงเรือเล็ก เพื่อเดินทางตัดข้ามคาบสมุทรตามแม่น้ำตะกั่วป่า ในขณะเดียวกันก็ใช้เป็นที่พักอาศัยสินค้าขึ้นเรือใหญ่เพื่อเดินทางทางทะเลต่อไป และสถานที่แห่งนี้น่าจะใช้เป็นตลาดในการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งสินค้าพื้นเมือง สินค้าฟุ่มเฟือยที่มาจากด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออกของแหลมมลายู

วัดแก้ว อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

๒. แหล่งโบราณคดีตามเส้นทางภายใน ไม่ว่าจะเป็นเขาพระเห่น เขาพระนารายณ์ เขาศรีวิชัย ควนพุนพิน นอกจากมีศาสนสถานและรูปเคารพทางศาสนาที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อให้การเดินทางปลอดภัยและประสบผลสำเร็จทางการค้าแล้ว หากพิจารณาจากลักษณะภูมิประเทศของแต่ละแห่งที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเล็กๆ ตรงตำแหน่งปากแม่น้ำ ต้นแม่น้ำทางแยกของน้ำ นอกจากจะสามารถใช้เป็นจุดแวะพักตามเส้นทางได้แล้ว น่าจะยังมีหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นจุดสังเกตหรือที่หมายตา (Land Mark) ในการเดินทางได้อีกด้วย

วัดหลง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

๓. ทุ่งตึกน่าจะหมายถึงเมืองตะโกลา ที่ปรากฏชื่อในเอกสารจีน อาหรับ และศิลาจารึกของอินเดียในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ โดยเมือง

ตะโกลาที่ปรากฏในจดหมายเหตุภูมิศาสตร์ปโตเลมีในพุทธศตวรรษที่ ๗ ที่มีการพูดถึงในวงวิชาการบ่อยครั้งนั้น น่าจะหมายถึงแหล่งโบราณคดีที่ควนลูกปัด ภูเขาทองมากกว่า ดังนั้น “ตะโกลา” อาจเป็นชื่อเรียกรวมๆ ที่ใช้เรียกชื่อเมืองท่าด้านชายฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทย

๔. ผลการจากขุดค้นทางโบราณคดีในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่ผ่านมา โดยเฉพาะค่าอายุทางวิทยาศาสตร์ ที่ได้จากชั้นดินการอยู่อาศัยหลุมขุดค้นสอดคล้องกับหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยเปอร์เซีย และภาชนะแก้วเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงกำหนดค่าอายุของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีอายุราวประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖

๕. สาเหตุของการทิ้งร้าง เป็นไปได้หลายกรณี เช่น เส้นทางการค้าเปลี่ยน เทคโนโลยีในการต่อเรือเดินเรือดีขึ้นทำให้แม้จะต้องเดินเรืออ้อมแหลมมลายู ซึ่งต้องเสียเวลามากกว่าแต่สามารถขนส่งสินค้าได้คราวละมากๆ ไม่ต้องยุ่งยากในการขนถ่ายสินค้าหลายครั้ง โดยเฉพาะในการเดินทางบกข้ามคาบสมุทรทำให้สินค้าเสียหายได้ง่าย หรือจีนเปลี่ยนนโยบายการค้าไม่ค้าขายกับดินแดนภายนอก ทำให้เมืองท่าเหล่านี้ซบเซาลงและหมดความสำคัญในที่สุด หรือไม่ก็ถูกกองทัพพม่าโจมตีจนต้องทิ้งบ้านเมือง ดังปรากฏหลักฐานในจารึกเมืองตันซอร์ เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๖

๖. เส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทร ตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน ที่มีทุ่งตึกและแหลมโพธิ์เป็นเมืองท่านั้น น่าจะถูกควบคุมด้วยอำนาจทางการเมืองจากเมืองใหญ่ที่อยู่ในบริเวณนี้ และได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการควบคุมเส้นทางดังกล่าว ซึ่งก็น่าจะเป็นเมืองไชยาที่ตั้งอยู่ใกล้แหลมโพธิ์นั่นเอง ไชยาพบโบราณวัตถุ โบราณสถานมากมายที่สามารถยืนยันได้ว่า เป็นเมืองสำคัญในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ และเส้นทางการค้านี้น่าจะเป็นตัวแปรสำคัญ ในการอธิบายถึงการก่อกำเนิด ความเจริญรุ่งเรือง หรือความเสื่อมถอยของเมืองไชยา ด้วยบทบาทที่เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางค้าทางทะเลของโลกที่ใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรสายนี้ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้เป็นเหตุผลสำคัญหากต้องการอธิบายถึงศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งจะทำให้แนวความคิดที่เชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัยมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองไชยาในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ นั้น มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

บรรณานุกรม

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. ศิลาจารึกเขาพระนารายณ์ : ตะกั่วป่า. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๑๕. กรุงเทพฯ, มูลนิธิ
สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒
- เขมชาติ เทพไชย. หลักฐานเกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรีวิชัย. ศิลปการ. ปีที่ ๒๖ เล่ม ๒, ๒๕๒๕
- เขมชาติ เทพไชย. แหลมโพธิ์ : แหล่งโบราณคดี. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๑๐. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๙
- เขมชาติ เทพไชย. การสำรวจขุดค้น และการศึกษาทางด้านโบราณคดีเพื่อหาหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัย. รายงานการสัมมนา
ประวัติศาสตร์-โบราณคดี ศรีวิชัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พัฒน, ๒๕๒๕
- จังหวัดพังงา. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดพังงา : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔
- ชัยวุฒิ พิชายกุล และกลิ่น คงเหมือนเพชร. ข้ามคาบสมุทรมาลายู : จากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัด
สุราษฎร์ธานี. วารสารทักษิณคดี. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓, ๒๕๔๖
- ฉันทภูมิกิจ จันทวิช. ลูกปัดโบราณ. ศิลปการ. ปีที่ ๒๘ เล่ม ๔, ๒๕๒๗
- ชนิต อยู่โพธิ์. ตักโกละเมืองท่าค้าขายแหล่งใหญ่ในสมัยโบราณ. ศิลปการ. ปีที่ ๑๑ เล่ม ๔, ๒๕๑๐
- ชนิต อยู่โพธิ์. สุวณณภูมิ. สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน ที่แผ่นดินสยาม. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕. ตักโกละ เมืองท่าค้าขาย
แหล่งใหญ่ในสมัยโบราณ. ศิลปการ. ปีที่ ๑๑ เล่ม ๔, ๒๕๑๐
- ชราพงศ์ ศรีสุชาติ. ตะกั่วป่า : ชุมชนโบราณ. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๓. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๙
- ชราพงศ์ ศรีสุชาติ. เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง : สมัยโบราณภาคใต้. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๓. สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๙
- ชราพงศ์ ศรีสุชาติ. คลองท่อม : ชุมชนโบราณ. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๒. ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒
- ชราพงศ์ ศรีสุชาติ. ลูกปัดต่างชาติในแหล่งโบราณคดีไทย. ศิลปการ. ปีที่ ๑๑ เล่ม ๔, ๒๕๑๐
- นคราญ สุขสม. ประวัติศาสตร์โบราณคดีสุราษฎร์ธานี. บริษัท อาทิตย คอมมูเนชั่น จำกัด, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๕
- ประเสริฐ วิทยารัฐ. สภาพภูมิศาสตร์ของคาบสมุทรสทิงพระ. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีคาบสมุทรสทิงพระ ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา สงขลา ๕-๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖
- ปรีชา นุ่นสุข. เกาะคอเขา : แหล่งโบราณคดี. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๑. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๙

- ปรีชา นุ่นสุข. **ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช**, สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ที.พี.พรินท์ จำกัด, ๒๕๔๐
- ผาสุข อินทราวุธ. ภาชนะดินเผาพื้นเมืองจากการสำรวจและขุดค้นเมืองโบราณในคาบสมุทรสทิงพระ. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **ประวัติศาสตร์และโบราณคาบสมุทรสทิงพระ** ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา สงขลา ๕-๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖
- ผาสุข อินทราวุธ. **สุวรรณภูมิจากหลักฐานทางโบราณคดี**. ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, คัดดีโสภาการพิมพ์, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๘
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้** ร.ศ. ๑๒๘. องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖
- พรชัย สุจิตต์. แก้วโบราณในเอเชีย. **เมืองโบราณ**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม, ๒๕๒๘
- พรชัย สุจิตต์. เครื่องปั้นดินเผาเปอร์เซียที่ขุดพบในประเทศไทย. **วารสารเมืองโบราณ**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๒๙
- พริยะ ไกรฤกษ์. **อารยธรรมไทย พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เล่ม ๑ ศิลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙**. กรุงเทพฯ. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔
- พริยะ ไกรฤกษ์. **ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา**, กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘
- มยุรี วีระประเสริฐ. คลองท่อมแหล่งอุตสาหกรรมทำลูกปัด และเมืองท่าขนถ่ายสินค้าสมัยโบราณ. **ปัจจุบันของโบราณคดีไทย**. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. มปป.
- มานิต วลลิโถม. สภาพของอาณาจักรต่างๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ. **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์-โบราณคดีศรีวิชัย**. โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๕
- อมรา ศรีสุชาติ. คุยกับผู้เชี่ยวชาญ เบเนเนท บรอนสัน และฟิลิปป์ เจริญวงศ์ เรื่องงานขุดค้นแหล่งโบราณคดีเกาะคอเขาและแหลมโพธิ์และการศึกษาเส้นทางการค้าทางทะเลของโครงการศึกษาการตั้งถิ่นฐาน และการค้าโบราณในประเทศไทย. **ศิลปากร**. ปีที่ ๓๓ เล่มที่ ๑, ๒๕๓๒
- อมรา ศรีสุชาติ. ลูกปัดโบราณ. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๘**. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๙
- เหอ ชุยเหมยและคณะ. เครื่องถ้วยจีนรุ่นแรกๆ ในภาคใต้ของประเทศไทย. **ศิลปากร**. ปีที่ ๓๓ เล่มที่ ๔, ๒๕๓๒
- Ardika, I. W. and Bellwood, P. "Sambriran : the beginning of India contact with Bali", **Anquity** 65 (247) : 221-232, 1991
- Begley, V., "Rouletted Ware at Arikamedu : A New Approach" **American Journal of Archaeology** 92 PP 427-440, 1988
- Bellina Berenice. The Archaeology of Early Contact with India and Mediterranean World, from The Fourth Century BC to The Fourth Century AD. In Southeast Asia : From Prehistory to History, edited by Ian Glover and Peter Bellwood, PP 68-89 Routledge Curzon, London. 2004.

- Bennet bronson. Chinese and Middle Eastern Trade in Southern Thailand During the 9th Century A.D.. **Ancient Trades and Culture Contacts in Southeast Asia**. The Office of the National Culture Commission. Bangkok Thailand, 1996
- Francis, P., "Bead,the Bead Trade and Development in Southeast Asia" **Ancient Trades and Culture Contacts in Southeast Asia**. The Office of the National Culture Commission. Bangkok, Thailand, 1996.
- Glover, I. C., The Southern silk Road : Archaeological Evidence for Early Trade Between India and Southeast Asia. **Ancient Trades and Culture Contacts in Southeast Asia**. The Office of the National Culture Commission. Bangkok, Thailand, 1996.
- Khoo, C.M.J., **Art and Achaeology of Fu Nan**. Orchid Press, Bangkok, Thailand. 2003.
- Lois Sherr Dubin. **The History of Bead From 30,000 B.C.to Present**. Japan, 1995
- Nik Hassan Shuhaimi Nik. Abd.Rahman.Dr. "Hindu and Buddhist Art in Northern Peninsular Malaysia" **Proceeding of the seminar on Thailand-Malaysia : Malay Peninsular Archaeology Programme**. pp.140-187 Bangkok. Thailand. 2005
- Ray, H.P., "Early Trans-Oceanic Contacts Beetween South and Southeast Asia" **Ancient Trades and Culture Contacts in Southeast Asia**. The Office of the National Culture Commission. Bangkok, Thailand, 1996
- Raschke, M.G., **New Studies in Roman Commerce with the East**, Aufstieg und Niedergang der Romischen Welt, de Gruyter, Berlin & New York, 1978, vol. II, No.9, 1978
- Scanlon, G.T., and Pinder-Wilson, R.H., Fustat Glass of the Early Islamic Peroid-Finds excavated report by The American Research Center in Egypt 1964-1980. London, Altajir World of Islam Trust, 2001
- Shindo, Y., "glass", Egyptain Islamic city, al Fustat : excavation report 1978-1985, Tokyo, Waseda University Press, 304-35,572-617 (in Japanese), 1992
- Shindo, Y., "Islamic glass finds from Raya, Southern Sinai" AIHV Annales du 15 Congres, PP 180-184 New York-Coruing, 2001
- Shinji Fukai. **Ceramics of Ancient Persia**. Weatherhill, Inc. Japan. 1981
- Wheatley , P. **The Golden Khersonese**. Kuala Lumpur, University of Malaya Press, 1961
- Wheeler, R. E. M., Gosh, A. and Krishna Deva, "Arikamedu : an Indo-Roman trading station on the East coast of India", Ancient India, **Bulletin of the Archaeological Survey of India** 2 : 17-125, 1946

คณะผู้จัดค้น พ.ศ. ๒๕๔๖

